

Bilge

YAYIN TANITIM TAHLİL ELEŞTİRİ DERGİSİ

Sayı: 40 / Bahar (Nevruz) / 2004 Üç Ayda Bir Çıkar

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

30

TÜRK DÜNYASI
NEVRUZ ŞİRLERİ ANTOLOJİSİ

TÜRK DÜNYASI
NEVRUZ ANSİKLOPEDİSİ

Kapak Tasarımı / Cover Designer :
Burak TARLAKAZAN

Yönetim Yeri / Managing Office
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, 133
06570 Maltepe/ANKARA

Telefonlar / Telephones

Santral : (0.312) 232 22 57-231 23 48
Yazı İşleri/Editoriat : (0.312) 232 43 21
Abone İşleri/ Subscription: **Vedat DEMİRBAŞ**
(0.312) 232 39 13
Belgegeçer (Faks) : (0.312) 232 43 21

Fiyatı / Price

4.000.000. TL.

Dış Ülkeler İçin Yıllığı / Payment: 20 \$
(Gönderme Gideri Hariç)
Posta Çek Numarası : 212938

ISSN 1300 - 283X

BİLGE DERGİSİ
Akademik ve Hakemli Bir Dergidir.

Bilge

Dergisi

Yayın Tanıtım Tahlil Eleştirisi

Üç Ayda Bir Çıkar / Published Quarterly

KURUCUSU (Founder)
Prof. Dr. Sadık TURAL
Başbakanlık
(Atatürk Yüksek Kurumu Başkanı)

Cilt : 11, 2004 / Nevruz (Bahar) 40
Volume:11, 2004 / Nawruz (Spring) 40

BAŞBAKANLIK
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI
Adına Sahibi
(Owner on behalf of Atatürk Culture Center)
Prof. Dr. Taciser ONUK

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
ve
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
(General Coordinator and Editor)
İmran BABA

YAYIN KURULU (Editorial Board)
Prof. Dr. Hakkı ACUN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe AYATA (O.D.T. Üniversitesi)
Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN (A.Ü.D.T.C.Fakültesi)
Prof. Dr. Nilüfer TUNCER (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali UÇAN (Gazi Üniversitesi)
Nail TAN

EDİTÖRLER (Editors)

Dr. Müjgan CUNBUR
Uzm. Şebnem ERCEBECİ

BU SAYININ HAKEM KURULU

(This Issue's Editorial Board)

Prof. Dr. Halit ÇAL, **Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN**, **Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN**, **Prof. Dr. Nilüfer TUNCER**, **Doç. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU**, **Doç. Dr. H. Gazi TOPDEMİR**, **Doç. Dr. Naciye YILDIZ**, **Dr. Müjgan CUNBUR**, **Nail TAN**

YURTDIŞI TEMSİLCİLİĞİ (Representative Abroad)

A.B.D. : **Doç. Dr. Mustafa ÖZCAN**
Azerbaycan : **Prof. Dr. Kâmil VELİYEV**
Danimarka : **Zeynel KOZANOĞLU**
Kazakistan : **Prof. Dr. Şâkir İBRAYEV**
Kırgızistan : **Prof. Dr. Abdildacan AKMATALIYEV**
K.K.T.C. : **Harid FEDAI**
Macaristan : **Prof. Dr. G. HAZAI**
Özbekistan : **Prof. Dr. Begali KASIMOV**
Tataristan : **Prof. Dr. Hatip MİNİGULI**
Türkmenistan : **Prof. Dr. Annagurban AŞIROV**
Afganistan : **Dr. Hammad Muhammed Âlem**

Dizgi - Tasarım - Ofset Baskı/Design-Press
Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi
Bişkek Cad (8.Cad) 81. Sokak No:2 Emek/ANKARA
Tel : 212 64 95 / 108 -109

İÇİNDEKİLER

Taciser ONUK	:	40. Sayıdan Merhaba.....	4
--------------	---	--------------------------	---

MAKALELER

Nail TAN	:	Atatürk ve Nevruz.....	8
Mehmet Serhat YILMAZ	:	Kastamonu'da Ergenekon Bayramı/Nevruz 1914-1915.....	13
Siraceddin HACI	:	Milli Düşüncemizin Kaynaklarından - Nevruz Bayramı.....	25
Ali ŞAMİL	:	Karabaşlar'dan (Sümer) Karapapaklar'a Kadar (Türk) Yılbaşı Bayramı.....	29
Arivka GELAYEVA- Svetlana BAŞIYEVA	:	Türk Soylu Halkların Ortak Olarak Önemsediği Manevi Değerlerinin Karaçay- Malkar Atasözleri ve Deyimlerinde Yansıması.....	38
Nurettin ÖZTÜRK	:	Organizmacı Görüş Açısından: Namık Kemal'in Hasta Adam Makalesi ve Tanzimat.....	42
Sevda ŞENER	:	Tiyatro ve Etik.....	50

YAYIN TANITIMLARI

Mustafa DENKTAŞ	:	“Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme”.....	54
Ayşe YILMAZ	:	“Cengiz Aytmatov Hayatı ve Eserleri Üzerine İncelemeler”.....	59
Nevin BALTA	:	“Türk Gölge Oyunu Karagöz”.....	61
Fahri TEMİZYÜREK	:	“Salih Zeki Aktay Hayatı-Eserleri-Edebî Kişiliği”.....	63
Sinan GÖNEN	:	“101 Türk Efsanesi”.....	65
Reşide GÜRSES	:	Uluslararası Türk-Ermeni Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri (27-28 Kasım 2001/Ankara) Adlı Eserin Birinci Cildi Çıktı.....	66

HABERLER

Afet BAL	:	Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı 2004 Yılı Nevruz Etkinlikleri (16-21 Mart 2004).....	68
Afet BAL	:	Bakü'de “Türkiye Araştırmaları Merkezi” Kuruldu.....	83
Afet BAL	:	Atatürk Kültür Başkanlığının Yeni Yayınları.....	85
Reşide GÜRSES	:	Türkçe Günleri Toplantısı Yapıldı.....	87
Derya ŞİT-Çisem	:	Nevruz Konulu Şiir ve Kompozisyon Yarışmasının Birincileri.....	89
Çağla KAPLAN	:	“Büyük Ortadoğu Projesi”.....	90
Mustafa GÜNDÜZ	:	Mustafa Paşa (Sinason) 3. Kültür ve Sanat Festivali (21-22 Mayıs 2004).....	93
Afet BAL	:	Bilge (Yayın, Tanıtım, Tahlil Eleştiri Dergisi) Yayın İlkeleri.....	94

CONTENTS

Taciser ONUK	: Greetings	4
--------------	-------------------	---

ARTICLES

Nail TAN	: Atatürk And Nawruz	8
Mehmet Serhat YILMAZ	: Ergenekon Day at Kastamonu	13
Siraceddin HACI	: Nawruz Day Forming A Source of National Ideology	25
Ali ŞAMİL	: Turkish New Year Holiday From Karabaş (Sumer) to Karapapaks	29
Arivka GELAYEVA- Svetlana BAŞIYEVA	: Reflection of Moral Values Emphasized Jointly by People of Turkish Race In Karaçay-Malkar Poems and Expressions	38
Nurettin ÖZTÜRK	: Ill Men Article of Namik Kemal From The Angle of Organism and Reorganization	42
Sevda ŞENER	: Theater And Ethic	50

BOOK REVIEWS

Mustafa DENKTAŞ	: Ornamentation in Ottoman Architecture	54
Ayşe YILMAZ	: Life And Work of Cengiz Aytamtov – Literate Personality.....	59
Nevin BALTA	: Turkish Shadow Play (Karagöz).....	61
Fahri TEMİZYÜREK	: Salih Zeki Aktay's Life, Works and Personality.....	63
Sinan GÖNEN	: 101 Turkish Legends.....	65
Reşide GÜRSES	: The First Volume of Works on Papers Presented at International Turkish Armenian Symposium	66

NEWS

Afet BAL	: Atatürk Culture Center's Nawruz Events in Year 2004.	68
Afet BAL	: Center For Research on Turkey At Bakü	83
Afet BAL	: New Publications of The Presidency of Atatürk Culture Center	85
Reşide GÜRSES	: Meeting on Turkish Days is Held	87
Derya ŞİT- Çisem Çağla KAPLAN	: The First Price Winners of Poems And Compositions on Nawruz Subject	89
Mustafa GÜNDÜZ	: Great Middle East Project	90
Afet BAL	: Mustafa Paşa(Sinesos) 3 rd Cultural And Art Festival.....	93
	: Publication Principles of The Bilge Journal	94

40. SAYIDAN MERHABA

Prof. Dr. Taciser ONUK

Başbakanlık Atatürk Kültür Merkezi Başkanı

Bilge Dergisi'nin yayın hayatına başlamasının 10. yılında 40. sayısına ulaşmanın coşkusu, mutluluğu ve kıvancıyla bir kez daha Bahar (Nevruz) sayısıyla karşınızdayız. 40. sayımızdan itibaren uluslararası boyutta ve hakemli bir dergi olduğumuzu baharın müjdecisi olan Nevruz ile birlikte bu sayımızda duyurmak istedik.

1994 yılının Temmuz ayından beri yayın hayatına kesintisiz olarak devam eden Atatürk Kültür Merkezi'nin yılda dört kez bahar, yaz, güz, kış olarak çıkan Bilge Dergisi'nin, yayın tanıtımı, tahlili ve eleştirisi ile bilimsel makaleler konusunda büyük bir boşluğu doldurduğu inancındayız. Yayın hayatına başladığı ilk yıllarda benzeri bir derginin olmayışı bu alanda verdiği hizmetlerin en büyük göstergesidir. Bu nedenle; Bilge Dergisi'nin 10. yılında Yayın Kurulu farklı üniversitelerden bilim adamlarının katılımıyla zenginleştirilmiş ve uluslararası indekslere girmesi hedeflenmiştir. Yeni Yayın Kurulumuzda Gazi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Hakkı Acun, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ayşe Ayata, Pamukkale Üniversitesi'nden Önder Göçgün, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden Prof. Dr. Nevzat Gözaydın, Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Nilüfer Tuncer, Gazi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ali Uçan ve Nail Tan yer almaktadır.

*Bu sayımızda bir başka mutluluk verici haberi de sizlerle paylaşmak istiyoruz. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı ve Azerbaycan Slayyan Üniversitesi ortaklığı ile Bakü'de "Türkiye Araştırmaları Merkezi" kurulmuştur. Bu Merkezin bir yayını olan ve Bilge Dergimizin kardeş yayını olarak kabul edeceğimiz **Türkiye Araştırmaları Merkezi Kültür Dergisi** TİKA'nın işbirliği ve Atatürk Kültür Merkezinin desteğiyle yayın hayatına başlayacaktır. Azerbaycan Türkçesiyle yayınlanacak olan derginin Azerbaycan, Türkiye, Türk Dünyası ve Doğu Avrupa ve Avrupa ülkeleri arasında bilimsel bir köprü görevi göreceği düşüncesindeyiz.*

Amacımız, Türkiye ve diğer ülkelerdeki Türk Kültürüyle ilgili çalışmalarını yayınlamak, bunları ulusal boyuttan evrensel boyuta taşımak, dünyadaki Türk kültürü çalışmalarını incelemek, Türk Kültürünün dünya kültürüne etkilerini vurgulayan her biri alanıyla ilgili

yayınları okurlara tanıtmak, Merkezimiz ile ilgili etkinlikleri Türk ve uluslararası kamuoyuna duyurmaktır. Yazıların, alanında bir boşluğu dolduracak, araştırmaya dayalı özgün makaleler olması en büyük dileğimizdir. Türk Kültürüne ve Sanatına hizmet edecek kurumun amaçlarının gelişmesine katkı sağlayacak yayın tanıtımı, eleştiri yazıları, çeviri ve derlemelerin yayınlanması yayın ilkelerimizin başında gelmektedir. Dergimize gelen makalelerde özet, anahtar kelimeler, abstract, keywords şablonuna uyulması Bilge'nin uluslararası ve akademik özelliğini belirleyecektir. Gelen her bir yazı yayın kurulu tarafından amaç, içerik ve yazı kuralları dikkate alınarak incelenmektedir. Daha sonra en az iki hakeme gönderilerek rapor edilmekte ve onaylanan yazılar editörler tarafından yayına hazırlanmaktadır.

Bilindiği üzere bahar sayılarımızda genellikle Nevruz ile ilgili konuların ağırlıkta olduğu makalelere, tanıtma yazılarına, ve haberlere yer verilmektedir. 40. sayımızda da baharı müjdeleyen Nevruz ana konumuz olmuştur. Nevruz, bütün Türk dünyasında olduğu gibi Türkiye'de de özellikle Cumhuriyet'in ilânından sonra 1922,1923,1924 ve 1926 yıllarında kutlanmış ve daha sonra da bu kutlamalar yöresel olarak sürdürülmüştür. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı 2004 yılı Nevruz etkinlikleri çerçevesinde 20 ilde panel ve konferanslar düzenlemiştir. Kurumumuz, 1995 yılından bu yana düzenlediği bilgi şöenleri, paneller, konferanslar ve yayınlar ile Nevruz ve Renkler konularının aydınlatılmasına, geniş halk kitlelerine duyurulmasına önemli katkılar sağlamış, Cumhuriyet döneminin başlangıcında Ulu Önder Atatürk'ün bazılarına bizzat katılımıyla gerçekleştirilen ancak sonradan ihmal edilen Nevruz bayramını yeniden topluma mal etmiştir. 2003 yılı Nevruz etkinlikleri programında 2004 yılında yayınlanması planlanan **Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi** ve 2004 yılı programında yer alan **Türk Dünyası Nevruz Şiirleri Ansiklopedisi** Mart ayı başında yayınlanarak Nevruz ile ilgili yayınlarımız arasındaki yerini almış ve araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Türkiye'den ve Türk Dünyası'ndan 37 kişilik bir bilim kurulu tarafından hazırlanan Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi, "**Türk Kültüründe Nevruz**", "**Türklerde Zaman ve Takvim Bilgileri**", "**Türk Devlet Topluluklarında Nevruz**", "**Türkiye'de Yapılmış Nevruz Çalışmalarının Bibliyografyası**" konularını içermektedir. Özellikle bu iki yayının 20 ilde yapılan panel ve konferanslarla beraber bilim adamlarının konu ile ilgili çalışmalarına rehber niteliği taşıyarak katkıda bulunacağına inanıyoruz.

GREETINGS

Professor Taciser ONUK

President of the Atatürk Culture Center

At decade of Bilge Journal entering into the media life, resulted in enthusiasm happiness and proper pride once again by publishing the 40th edition as the Spring(Nawruz) issue and we are with you. Commencing with the 40th edition which is start of being a journal at international dimension ad judgement board, we wanted to inform this to you with Nawruz which is acting as announcer of this good news of spring.

The objective is to publish studies related to Turkish Culture in Turkey and in other countries; to carry them from national dimension to universal dimension, to examine studies on Turkish culture in the world; to read and promote publications each related to their areas by emphasizing the effects of Turkish Culture to the world culture, to have events of this center be announced to public. It is our greatest desire that the written works be filling a gap in their filed, unique articles based on research. The principle of promoting the publications that will serve to the Turkish Culture and art, contribute to the development of the institution, publishing criticism articles, translations and compilations are at the head of list of publications principles. In the articles coming for publication to this journal, looking for abstract, key words, applying these format will determine the international and academic characteristics of Bilge. Every article arriving in are being examined by the Editorial board by looking at the objective, content and rules of writing a text. At a later stage, it is forwarded to at least two judges, reported and approved articles are put into a form ready for publicatio.

In this edition we also want to share a news creating a kinds of happiness in us. With association of The Presidency of the Atatürk Culture Center and Azerbaijan Slayyan University the "Center for Research About Turkey" is established in Bakü. With cooperation of The Cultural Journal of Turkish Research Center (TİKA) which will be accepted as a brother publication and the Bilge Journal which is a publication of this Center and support

oft he Atatürk Culture Center of this country, the journal will enter into the publication life. This journal will be published by using Turkish spoken in Azerbaijan and we are in the opinion that it will function as a scientific bridge between Turkey, Turkish World and Eastern Europe and the European Countries.

It is known that in spring edition in general articles, introductory articles and news emphasizing the subjects related to Nawruz are published. In the 40th edition Nawruz which announces the good news of spring is taken as the main subject. Nawruz, as is in entire Turkish World, in Turkey too, after announcement of republic was celebrated in 1922,1923,1924 and in 1926 and at a later date, these celebrations were continued to be done regionally at locations. Atatürk Supreme Council Language, History and Culture, Presidency of Atatürk Culture Center, within the framework of Nawruz events of the year 2004, organized panel an conferences in 20 cities. This institution with the feasts, panels, conferences and publications made important contribution to bring a light over the subjects of Nawruz and Colors, and to have great masses of people be informed of it and during the initial years of the Republic period, great leader Atatürk in person participated in some of these activities that were realized but Nawruz day was neglected at a later date and efforts are made to have it re owned by the people as a holiday again. In the year 2003 Nawruz activities program, it was planned to publish the **Turkish World Nawruz Encyclopedia** in year 2004 and in 2004 Nawruz program there is an item as **Encyclopedia of Nawruz Poem in Turkish World** which published at the beginning of the month of March and it took its place among the publications related to Nawruz and presented to the service of researcher. Nawruz Encyclopedia of Turkish World prepared by a science broad of 37 persons from Turkey and Turkish World covers the these subjects of “**Nawruz in Turkish Culture**” “**Time and Calendar Knowledge in Turks**”, “**Nawruz in Communities of Independent Turkish States**”; “**Bibliography of studies done in Turkey on Nawruz**” . Especially, this two publications along with the panel and conferences held in 20 cites, will contribute to the science man in their studies related to this subject.

Atatürk ve Nevruz

Nail TAN

Halk Bilimci

Özet

Nevruz, 12 hayvanlı eski Türk takviminde yılbaşı ve baharın başladığı gündür. Bahar bayramı, yılbaşı ve Türklerin Ergenekon'dan kurtuldukları gün olarak halk arasında ve Osmanlı Sarayında kutlanmaktaydı. İkinci Meşrutiyetten itibaren devlet töreniyle kutlanmaya başlandı. Atatürk, milli birlik ve beraberliği pekiştiren Nevruz kutlamalarını teşvik etti. İstiklal savaşı yıllarında Ankara'da büyük Nevruz kutlamaları yapıldı. Bu kutlamalar Cumhuriyet kurulunca (1923) 1926 yılına kadar devam etti. Bu tarihten itibaren halk kültüründe kutlamalar sürdürüldü.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Nevruz.

Abstract

Nawruz, is the new year day and the day on which spring starts, in the old Turkish calendar which contain twelve animal figures. This day was celebrated among the people and in the Ottoman court, as a spring holiday, a New Year day and as the day in which Turks freed themselves from Ergenekon. In the IInd Constitutional period, it started to be celebrated with State ceremony.

Atatürk, encouraged Nawruz, celebrations, as events strengthening the national unity and solidarity. During the years of Independence War, great Nevruz celebrations were done in Ankara. These celebrations were done in the Republic when it was founded in 1923 and continued until the year 1926. Since then, celebrations of this day continued in public culture.

Keywords: Atatürk, Nawruz

19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti; Avrupa, Asya ve Afrika'daki topraklarını bir bir kaybedip 20'yi aşkın yeni devlet kurulurken, Osmanlı aydın ve devlet yöneticilerinin nihayet akılları başlarına geldi. Devletin kurucularının ve ayakta tutucu temel milletin Türkler olduğunu hatırladılar. II. Meşrutiyet'ten sonra Türkçülük akımı güçlendi, Edebiyatta *Genç Kalemler* akımı başladı. Dilde sadeleşmeye ağırlık verildi. İşte bu ortamda; İttihat ve Terraki Partisi, Nevruz'un devlet görevlilerinin katılımıyla resmî törenle "Ergenekon Bayramı" olarak kutlanmasını kararlaştırdı. Çünkü, Türkler Ergenekon'dan bir Nevruz günü kurtulup tekrar dünyaya egemen olmuşlardı. İttihat ve Terakki Partisinin bu kararı sonucu, önceleri halkın kutladığı Nevruz, resmî bir kimlik daha kazandı. Kamu yönetiminde de yer aldı. Osmanlı döneminde, Ergenekon Bayramı'nda öğrenciler, başlarında öğretmenleri oldukları hâlde kırlara yürüyüş düzenliyor, yanlarında getirdikleri yiyecekleri yiyorlardı. Mola yerinde jimnastik hareketleri yapıyor, halk oyunları oynanıp türküler söyleniyordu. Kastamonu ve Konya kutlamaları basına da yansımıştı. Ergenekon-Nevruz Bayramı konusunda ilk araştırma yazısını da *Genç Kalemler*'den Ömer Seyfettin yazmış ve *Tanin* gazetesinin 18 Mart 1330/1914 tarihli baskısında yayımlamıştı.¹

30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından sonra yurdumuz, I. Dünya Savaşı'nın galip devletleri ve Yunanlılar tarafından işgal edildi. Halk, Kuvâ-yı Millîye'yi oluşturarak işgalcilere karşı direndi. Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde toplanan Erzurum ve Sivas Kongrelerinin ardından 23 Nisan 1920'de Ankara'da TBMM açıldı. Milletimiz, kendi geleceğine el koydu. Meclisinin oluşturduğu Millî Ordu ile işgal kuvvetlerine karşı Türk İstiklâl Savaşı'nı başlattı.

İstiklâl Savaşı yıllarında, halk ve devlet görevlileri 21-22 Mart Nevruz'u; gelenekte Nevruz, resmîyette Ergenekon Bayramı olarak kutlamayı sürdürdü. TBMM Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Millî birlik ve beraberliğin pekiştirilmesi amacıyla Nevruz-Ergenekon Bayramı kutlamalarına çok önem verdi.

TBMM açıldıktan sonra ilk Nevruz-Ergenekon Bayramı, 21-22 Mart 1921 tarihinde kutlandı. Bu sırada, 6-10 Ocak 1921 tarihinde I. İnönü Muharebesi'nde yenilen Yunan birlikleri, yenilginin intikamını almak amacıyla Bursa-Bilecik cephesinde büyük bir taarruza hazırlanıyorlardı. Her an taarruz başlayabilirdi. Nitekim, 23 Mart 1921'de Yunan birlikleri taarruza geçti. İşte 1921 yılı Nevruz'u, Ergenekon Bayramı işte bu tedirgin, gergin ortam içinde yaşandı. Resmî devlet töreni ve resmî geçit resmî yapılmadı. Gene de halk ve öğrenciler, kırlara açıldılar. Nevruz sofraları kuruldu. Ankara gazeteleri, bu kutlama olaylarının haberlerini verdi.²

Kütahya Milletvekili Besim (Atalay) Bey, *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin 23 Mart 1921 tarihli baskısında (140. sayı) *Ergenekon-Nevruz* başlıklı bir makale yayımlayarak Nevruz'un anlamını halka açıklamaya çalıştı.³ Makalede; Türklerin bir Nevruz günü Ergenekon'dan kurtulup Çinlilerden öçlerini aldıkları, bu sebeple her yıl Nevruz'da bayram yapıp ateş yaktıklarını, demir dövdüklerini yazdı. İçinde yaşanan bunalımlı günde, tarihten ders alarak, işgal kuvvetlerine karşı silâhla direnerek ikinci bir Ergenekon yaşandığını belirtti.

1921 yılı Nevruzunda, Gazi Mustafa Kemal'e Kâzım (Karabekir) Paşa vasıtasıyla Azerbaycan S.S. Cumhuriyeti Hükümet Başkanı Neriman Nerimanof'tan bir kutlama telgrafı geldi. Telgrafın altında, Müfrez Kumandanı Vakufit ve Harp Komiseri Ahmetcez adları da bulunmaktaydı. 24 Mart 1921 tarihinde gelen bu telgrafta şu cümleler bulunmaktaydı:⁴

"Cenubî Kafkasya Komiseri, Azerbaycan Serbest Harbiye Mektebi talebeleri, iki bölüklü askerleri ve Şuşa Mahafız Taburu askerleri ve topçuları, Nişancı Türk Alayı askerleri, Türk Milletinin büyük Nevruz Bayramı'nı tebrik ediyor ve biz ümit ediyoruz ki, Azerbaycan İnkılâp Ordusu, kahraman Türk Ordusu ile beraber Garp emperyalizm tazyikinde bulunan Şark milletlerini yakında kurtarırlar.

Yaşasın Şark İnkılâp Başları Mustafa Kemal!"

İstiklâl Savaşı yıllarında en coşkulu Nevruz 1922 yılında kutlandı. 1921 yılında Sakarya Meydan Savaşı kazanılmış, büyük bir moralle Büyük Taar-

ruz'a hazırlanılmaktaydı. 10 Mart 1922 günü, okullara Nevruz'u bir millî bayram olarak kutlamaları konusunda emir verildi.⁵ Başkomutan Mustafa Kemal Paşa Nevruz öncesi 6 Mart 1922 gecesi Ankara'dan ayrılmış tâ 17 Nisan 1922 tarihine kadar Konya, Afyon ve Sivrihisar'daki askerî birliklerde denetim yapmış, manevralara katılmıştır. 22 Mart 1922 tarihinde Akşehir'dedir. Bu sebeple, Ankara'daki Ergenekon-Nevruz Bayramı kutlamalarına katılamamıştır. Esat Nedim Tengizman'ın çektiği ve alt yazılarını yazdığı, Doğan Kardeş Yayınları ve THK'ce bastırılan *Fotoğraflarla Atatürk'ün Hayatı* adlı albümdeki (İst. 1971) Atatürk'lü Nevruz Bayramı fotoğrafı bundan dolayı doğru değildir. Ben de makale ve kitaplarımda Ahmet Emin Yalman'ın aşağıdaki hatıralarına ve Alptekin Müderrisoğlu'nun kitabındaki 5 fotoğrafa dayanarak⁶ bu fotoğrafı kullanma yanlışlığını yaptım.⁷ Atatürk'ün 1922-1925 yılları arasındaki günlüğünü incelediğimizde 21-22 Mart 1923'te de Konya'da olduğu, 1924 ve 1925 yıllarının gazetelerinde Ankara'daki Nevruz kutlamalarına katıldığına dair bir haber yayımlanmadığı anlaşılmaktadır. Atatürk, Nevruz kutlamalarını teşvik etmiş, gerekli emirleri vermiş ancak devlet işleri dolayısıyla bizzat halkla birlikte kutlama imkânını bulamamıştır. Çadırdaki fotoğraf, at yarışlarıyla ilgili olmalıdır.

22 Mart 1922 Çarşamba günü Ankara'da TBMM önündeki Taşhan Meydanı'nda, Cebeci çayırında ve Etlik'teki düzlükte halk ve öğrenciler toplandı. Ergenekon-Nevruz Bayramı coşkuyla kutlandı. TBMM önünde resmigeçit yapıldı.

Dönemin gazetelerinden *Hâkimiyet-i Milliye*, *Yeni Gün*, *İkdam*'ın 23 Mart 1922 tarihli baskılarında Ergenekon-Nevruz Bayramı kutlamalarıyla ilgili geniş haberler yayımlandı.⁸ Bu haberlerden öğrendiğimize göre; 22 Mart 1922 günü öğleden sonra askerî birlikler, öğrenciler, halk TBMM önünde toplandı. Bakanlar Kurulu Üyeleri ve TBMM Milletvekillerinin önünde bando eşliğinde resmigeçit yapıldı. Bu tören öncesi askerî birlikler, Millî Savunma Bakanı Kâzım (Özalp) Paşa'nın önünde de bir tören geçişi yapmışlardır.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesindeki haber şöyledir:⁹

“Resmigeçit bütün göğüsleri kabartacak derecede muntazam olmuştur. Nevruz, an’anevi ve halkımızın riayet ettiği seyirlik, gezintiye çıkmak ve servet, zenginlik, sevinç günüdür. O en eski an’ane ve âdete uyarak tüm askerlerimiz daha sabahtan şehir içinde harekete başlamışlardır. Saat birde Meclis önündeki meydanda Dârümuallimin (Erkek Öğretmen Okulu) binası yanlarına, Taşhan önüne, Millet Bahçesi’ne kadın erkek birçok halk toplanmaya başlamıştır. Mecliste de, bütün milletvekilleri ve bakanlar toplanmış olduğu gibi hâricde de binlerce halk toplanmıştır. Uzaktan Karaoğlan Çarşısı yönünden mûsikisi işitilmeye başlayınca, kahraman askerlerimizi görmek için halktaki heyecan artmıştır. Meclis kapısının önünde bir polis müfrezesi iki taraflı sıralanmıştı. Meclis azası Meclis bahçesinde ve balkonlarda bulunuyorlardı. Bando gelerek karşıda durdu ve geçitresmine karşı mûsikî marşlar devam ediyordu. Sırasıyla Ani’deki kıtalar gayet muntazam elbise, teçhizat ve kahramanlara yakışan alçak gönüllü bir tavırla intizam ile Meclisin ve halkın alkışları arasında geçti.

1. Esb (Atlı) süvari zabitan ve bir süvari kıtası,
2. Gök sancakla bir piyade kıtası,
3. Al sancakla bir piyade kıtası,
4. Sarı sancakla yine bir piyade kıtası,
5. Al yeşilli sancakla yine bir piyade kıtası,
6. Sihhiye kıtası Levazım-ı Sihhiye ile,
7. Yeşil sancakla makineli tüfenk kıtaları,
8. Mavi elbise ile pek mükemmel ve mücehhez, Giresun maiyyet bölükleri,
9. Merkez taburu ve diğer bir piyade kıtası,
10. Mükemmel levazımıyla itfaiye bölüğü.

“Resmigeçitten evvel, askerî kıtalar kışlarından hareketle, Millî Savunma Bakanlığında saat bir buçukta toplanmışlar, Millî Savunma Bakanı Kâzım Paşa huzurunda geçit resmî yapmışlardır. Askerlerimiz Müdafaa-i Milliyeden hareketle, Koyun Pazarı’nı takiben Karaoğlan Çarşısı’ndan Meclis önüne gelmişler ve istasyona giden caddeden hareketle kışlarına dağılmışlardır.”

23 Mart 1922 tarihli *İkdam* gazetesinde ise “Türklerin Halâs (Kurtuluş) Günü” başlığı altında şu haber yer aldı:¹⁰

“Bugün, Türklerin tarih-i kadimede halâs gününe yani Ergenekon’a tesadüf ettiği için Ankara’da sevinç gösterileri yapıldı. Mektep talebesi takım takım Büyük Millet Meclisi önünde toplanmış, Ankara’daki askerî kıtalar tarafından büyük bir resmigeçit yapılmıştır. Meclisin önündeki meydanda halk, çoluk-çocuk toplanarak sevinçlerini ortaya koymuşlardır.

Söz konusu töreni, gösterileri seyreden, olayı yaşayan gazeteci Ahmet Emin Yalman izlenimlerini şöyle anlatıyor:¹¹

“Ankaralılar geleneksel Nevruz şenliklerine her yıl böyle büyük coşku ile katılır, baharın gelişini sevinçle karşılardı. Geçen yıl İnönü Muharebeleri nedeniyle Nevruz Şenlikleri sönük geçmişti. 1922 şenliklerinin daha canlı olması için bütün okullar haftalar öncesinden hazırlığa başladılar. Nevruz şenlikleri, Ziraat Mektebi’nin yani Genelkurmay Başkanlığının bulunduğu küçük tepenin altındaki çayırık alanda yapıldı. Hava güneşlikti. Ankaralılar, çayırın çevresini doldurmuşlardı. Mustafa Kemal Paşa, Ankara’daki Sovyet Rusya, Azerbaycan, Afganistan ve Buhara Elçileriyle birlikte, büyük bir çadırdan gösterileri izledi. Gösteriler, öğrencilerin heyecanlı konuşmaları ve yurtseverlik şiirleri okumalarıyla başladı. Ankara Sultanî (Lise) ve Dârümuallimin (Erkek Öğretmen Okulu) Mektepleri öğrencileri spor gösterileri yaptılar.”

Rahmetli Yalman, hatıralarını kaleme alırken olayı, başka bir günkü olayla karıştırmış, Gazi Mustafa Kemal’in 22 Mart 1922’de törenlere katıldığını yazmıştır. Oysa, Prof. Dr. Utkan Kocatürk’ün gün gün Atatürk’ün hayatını incelediği eserine¹² göre, 22 Mart 1922 tarihinde Gazi, Akşehir’dedir.

Büyük Taarruz’un 9 Eylül 1922’de zaferle sonuçlanmasından sonra Mudanya Ateşkes Anlaşması imzalanmış ve Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanması için müzakerelere başlanmıştı. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş hazırlıklarının yapıldığı bir dönemde 22 Mart 1923 Ergenekon-Nevruz Bayramı kutlandı. Gazi Mustafa Kemal, bu tarihte Konya’da bulunuyordu. Ankara’da Nevruzun nasıl kutlandığını *Yeni Gün* gazetesinden okuyalım.¹³

“Dün Nevruz’a tesadüf ediyordu. Hava biraz serin olmakla beraber güneşlidir. Kışın karlı ve çamurlu günlerini, basık tavanlı evlerinde geçiren Ankara sakinleri Nevruz dedikleri bu güzel günü temiz hava, bol güneş alarak ve taze bir neşe içinde karşıladılar. Kadın-erkek büyük bir halk kalabalığı akın akın kırlara çıkarak hava alıp birbirlerini gördüler. Şehir haricine taşan kalabalık arasında temiz elbiseler içinde iki kız varken, mektepliler bilhassa dikkatimi çekiyordu. Mesirelere öğretmenler ile dökülen bu yavrucaklar baharı içlerinde taşıyor gibiydiler. Dün Samanpazarı Cebeci’ye kadar bütün Bentderesi ve İstasyon’u şehire bağlayan yollar Nevruz’u kutlamaya çıkan halk ve mektepliler ile dolu idi. Akşama doğru aynı âheste adımlarla şehre döndüler. Güzel bir gün geçirmekten mutlu, memnuniyetle yorgunluklarını unutmuş bulunuyorlardı. Bugün Cuma olduğu için, hava güzel giderse, Nevruz devam edecek demektir.”

Cumhuriyet ilân edildikten sonra 1926 yılına kadar resmî Nevruz kutlamalarına devam edildi. 1925 yılındaki kutlamalara askerî birlikler başlarında “Göksancaklar, Alsancaklar” olduğu hâlde katıldılar.¹⁴ Bu son resmî kutlama oldu. 1926 yılından itibaren halk geleneğinde; insan ve doğa sevgisi, konuk-severlik çerçevesinde, bolluk-bereket beklentisi içinde kutlamalara devam edildi. 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılıp yeni Türk Cumhuriyetlerinin kurulmasıyla bu Cumhuriyetlerde Nevruz’un millî bir bayram olarak kutlandığı görüldü. Türk dünyasının bu ortak bayramına Türkiye Cumhuriyeti kayıtsız kalamazdı. Kültür Bakanlığının koordinatörlüğünde 1991 yılından itibaren resmî Nevruz kutlama programları başlatıldı. Başbakanlık Atatürk Kültür Merkezi, düzenlediği Nevruz Bilgi Şölenleri, Paneller, Konferanslarla programlarda etkin bir görev yaptı. 2004 yılı Nevruzunda da *Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi* ile *Nevruz Şiirleri Antolojisi*’ni yayımladı.

Sonuç: Devletimizin kurucusu yüce Atatürk, İstiklâl Savaşı’yla Cumhuriyet’in ilk yıllarında 1926 yılına kadar Ergenekon Bayramı-Nevruz’un kutlamasını teşvik etmiştir. Millî ve dinî bayramların çoğalmasında Nevruz, Hıdırellez gibi günlerle ilgili kutlamalar; halka, geleneksel kültüre bırakılmıştır. 1991 yılından itibaren yeni Türk Cumhuriyetlerinin kurulması ve bazı etnik grupların Nevruz’u yozlaştırmaya kalkmaları dolayısıyla devletimiz Nevruz kutlamalarında tekrar etkili bir rol oynamaya başlamıştır.

Bütün Nevruz yayınlarında Gazi Mustafa Kemal’i 22 Mart 1922 tarihinde Ankara’da Nevruz kutlamalarını seyrederken gösteren fotoğraf, ne yazık ki gerçeği yansıtmamaktadır. Atatürk, ısrarla belirttiği gibi Nevruz kutlamalarını teşvik etmiştir. 21-22 Mart 1922’de Akşehir’de ve 21-22 Mart 1923’te de Konya’dadır. Fotoğraftaki kıyafetler, İstiklâl Savaşı yıllarına ait olduğundan “1924 ve 1925 yıllarına ait olabilir” yorumu yapılamaz. İstiklâl Savaşı yıllarında sık sık düzenlenen at yarışlarına ait olmalıdır. Esat Nedim Tengizman ve Ahmet Emin Yalman, birçok araştırmacıyı yanıltmıştır. Bu makale ile inandırıcı bir belge ortaya konuluncaya kadar, söz konusu yanlış da düzeltilmiş oluyoruz.

NOTLAR

1. Abdulhaluk M. Çay, *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*, 8. Baskı Ankara 1999, s. 285-292.
2. M. Âkif Tural, “Millî Mücadele ve Atatürk Devrinde Nevruz”, *Türk Dünyasında Nevruz III. Uluslararası Bilgi Şöleni*, Ankara 2000, s. 345, AKM Yayınları: 207.
3. *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Mart 1337/1921, sayı 140; *TÜRKSOY*, sayı 9, 5/2003, s. 35-36.
4. *TBMM Zabıtları*; cilt 9-10, Ankara 1945, s. 369. Çay; a.g.e, s. 298.
5. Tural; a.g.m, s. 345.
6. Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, İstanbul 1970, cilt II, s. 246-249. Alptekin Müdderisoğlu, *Kurtuluş Savaşı’nda Ankara*, Ankara 1933, s. 172-173.
7. Nail Tan, “Atatürk’lü Nevruz Bayramları”, *Kültür ve Sanat*, sayı 37, 3/1998, 8-11; *Atatürk ve Türk Halk Kültürü*, Ankara 2000, s.99-103; *TÜRKSOY*, sayı 9, 5/2003, s.39-41.
8. *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Mart 1338/1922 *İkdam*, 23 Mart 1338/1922. Haberler için bkz., Tural: a.g.m., s. 345-346.
9. *Hâkimiyet-i Milliye*, 23 Mart 1338/1922. Tural, a.g.m., s. 345-346.
10. *İkdam*, 23 Mart 1338/1922. Tural; a.g.m., s. 346.
11. Yalman, a.g.e, s. 248. Müderrisoğlu; a.g.m., s. 347-348.
12. Utkan Kocatürk, *Kaynakçalı Atatürk’ün Günlüğü*, Ankara 1999, 696 s, AAM Yayını.
13. *Yeni Gün*, 23 Mart 1339/1923. Tural; a.g.m., s. 347-348.
14. Çay; a.g.e, s. 299. Bu paragrafta verilen bilgiler için kaynak gösterilmemiştir.

**22 Mart 1922 günü
Ankara'da yapılan Nevruz şenliklerine
katılan okullar.**

**Gazi Mustafa Kemal'i 22 Mart 1922
Nevruz Bayramı'nda, Ankara-Etlik
bağlarına kurulan çadırda Rusya,
Azerbaycan, Afganistan ve Buhara
Elçileri ile birlikte şenlikleri seyrederken
gösteren Esat Nedim Tengizman'ın
fotoğrafı.**

**22 Mart 1922
Ankara-Etlik sırtlarında
Nevruz Bayramı Şenlikleri.**

**KÜLTÜR
SAYISI
Mart 1998 • 11**

Kastamonu'da Ergenekon Bayramı/Nevruz 1914-1915

Dr. Mehmet Serhat YILMAZ

Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi

Özet

Bu çalışmada, Osmanlı dönemi Kastamonu basınında Nevruz konusu araştırılmış ve Kastamonu'da yapılan Nevruz kutlamalarının ortaya konması amaçlanmıştır. Öncelikle Osmanlı Devleti döneminde, Kastamonu'da 1914 ve 1915 yıllarında Nevruz'un kutlandığı Kastamonu Vilayetinin ilk özel gazetesi olan Köroğlu'ndan anlaşılmaktadır. Bu yıllarda Nevruz, Ergenekon Bayramı olarak kutlanmıştır. Bugün de Kastamonu'da Nevruz geleneğine ait izleri bulabilmek mümkündür. Kastamonu'da Nevruz, "Navruz" ve "Mart Dokuzu" olarak bilinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nevruz, Ergenekon Bayramı, Kastamonu.

Abstract

In this research, Nawruz in the press of Kastamonu of Ottoman period has been studied, and it's aim has been to present evidence of celebration concerning Nawruz in the Kastamonu. According to The Köroğlu newspaper, the first private newspaper of the province of Kastamonu, it is known that Nauruz was celebrated in the province in the years 1914 and 1915, during the last period of The Ottoman Empire. In these years, Nawruz Day was celebrated as Ergenekon Celebrate Today, it is possible that tracks of Nawruz culture also can be found in Kastamonu. Nawruz in Kastamonu is known as "Navruz" and "Mart Dokuzu".

Keywords : Nawruz, Kastamonu, Ergenekon Celebrate.

Giriş

Milletleri meydana getiren temel unsurlardan birisi de kültür dediğimiz maddî ve manevî değerlerdir. Bu değerler toplumun sosyal dokusunu oluştururlar. Kültür unsurları içerisinde bayramların da önemli bir yeri bulunmaktadır. Bayramlar her millette görülen ve toplumun bütün fertleri tarafından benimsenen, bütün halkın katıldığı ortak değerlerdendir. Bütün bayramların dinî ve millî bir inanıştan, o toplumu ilgilendiren ortak bir hâtıradan, geleneklerden, duygulardan ve tabiattan doğduğu bilinmektedir. İslâmiyeti kabul etmiş olan Türk toplulukları, İslâmiyet ile çatışmayan bir takım âdetleri devam ettirmişlerdir. Bu ananeler günümüz Türk Dünyasına bir kültür mirası olarak intikal etmiştir. Bunlar içerisinde Nevruz/Ergenekon Bayramının özel bir önemi vardır¹. Sultan Nevrûz, Nevrûz-i Sultanî, Navruz, Mart Dokuzu, Manisa Mesir Günü gibi adlar altında anılan ve kutlanan 21 Mart günü, bütün Türk Dünyasının müşterek bir günü olması sebebiyle ayrı bir önem taşımaktadır. Nevrûz Türk Dünyasında "İstiklâlin kazanıldığı" kurtuluş günü olarak da bir geleneğe dönüştürülmüş, bu özelliği ile "Ergenekon/Nevrûz Bayramı" bir kurtuluş bayramı olarak da telakki edilmiştir. Aynı zamanda bu gün, kış mevsiminin bitişi kabul edilen ve gündönümü (gece ile gündüzün sürelerinin eşitliği –ekinoks-) olarak bilinen 21 Mart tarihine tekabül etmekte, bu günden sora gündüz süreleri de 21 Hazirana kadar uzamaktadır. Orta kuşak iklim bölgelerinde bulunan ülkelerde mevsimlerin İlkbahar, Yaz, Sonbahar, Kış olarak şekillenmesinde de bu tarih bahar mevsiminin başlangıç günüdür. Türklerin bu günü "Yeni Gün" bir bayram olarak kutlamaları bu açıdan önem taşımaktadır. A. Gölpınarlı Nevrûzu bu anlamıyla "Tabiat Bayramı" şeklinde ifade etmektedir. Fakat yeni günün gelişini Türklerin farklı olarak bir kurtuluş bayramı şeklinde kutladıkları da bilinmektedir. Türkler Nevrûzu, Nevrûz-i Sultanî (Sultan Nevrûz) veya Orta Asya Türk devlet ve topluluklarında görüldüğü üzere Sultan Nevrûz olarak kutlamaktadırlar. Türklerde görülen rivayetlerin en önemlisi, bu günün bir kurtuluş günü olarak kabul edilmesidir. Bu bakımdan bu gün

“Ergenekon” veya “Bozkurt” bayramı olarak kabul edilmektedir.

Anadolu’da yapılan Nevruz kutlamaları çerçevesinde Kastamonu’da 1914 ve 1915 yıllarında yapılan nevrüz kutlamaları millî bayram özelliği ile dikkati çekmektedir. Kastamonu basın tarihi ile ilgili yapmış olduğumuz araştırmalar içerisinde bu yıllara ait bilgi ve metinleri tespit ettiğimiz Köroğlu gazetesinde, kutlamalara “*Millî Bir Bayram*”, “*Yarın Ergenekon Günümüz*” ve “*Ergenekon Bayramı*” şeklindeki manşetlerle geniş yer verildiği görülmektedir. Söz konusu gazetede yer alan haberler, bu tarihlerde Kastamonu’da Nevruz’un mahiyeti ve kutlamaların resmi erkanın da katılımıyla yapılması bakımından önem taşımaktadır.

Osmanlı Devleti’nde saray geleneği olarak büyük öneme sahip olan Nevruz bayramı geniş halk kitleleri tarafından da benimsenmiş ve kutlanmıştır. Osmanlı Devleti döneminde halkın yaptığı kutlamalar Cumhuriyet Türkiye’sinde de devam etmiştir. 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanı sonrasında Nevruz geleneğinin, millî bir özellik kazandığı görülmektedir. Meşrutiyet sonrası gelişen fikir akımlarından Türkçülük düşüncesi, toplumda millî şuuru kuvvetlendirmek amacıyla bir takım sembollerini ön plana çıkarmaya çalışmış ve bu arada nevrüz kutlamaları menşeyini aldığı “*Ergenekon*” destanından hareketle “*Ergenekon*” günü olarak kutlanmaya başlanmıştır. Hatta, 1914-1915 yıllarında dönemin iktidar partisi olan İttihat ve Terakki, bu bayramı bütün ülkede devlet erkanının da katıldığı bir resmi tören haline getirmiştir². Bu yıllarda Kastamonu’da nevrüz bayramı resmi düzeyde kutlanmıştır. Bu dönemde Kastamonu dışında da resmi kutlamalara örnekler verilebilir. Örneğin 1918 yılında Konya’da Alaaddin Tepesinde yapılan nevrüz törenlerini Türk Ocağı organize etmiş ve Kastamonu’daki gibi millî bir bayram olarak kutlanmış, bu kutlamalarda “*Ergenekon bestesi*” okunmuş ve günün önemine ait konuşmalar yapılmıştır³.

Bilindiği gibi Balkan Savaşları sonrasında Türkçülük fikrinin İttihat ve Terakki Partisi’nin resmi ideolojisine dönüşmesi dikkate alındığında⁴, Kastamonu’da Birinci Dünya Savaşı yıllarında ülkenin

içerisinde bulunduğu şartlar içerisinde kutlanan “*Ergenekon Bayramı*’ni” Kastamonu İttihat ve Terakki şubesinin desteklemesi ve Türk Gücü Derneği’nin organize etmesi ayrı bir anlam kazanır ve iktidarda bulunan İttihat ve Terakki tarafından bu bayramın devlet töreni ve resmi bir kutlama haline getirildiğini söylemek mümkündür. Konu ile ilgili olarak Kastamonu’daki kutlamalar yalnız 1914 ve 1915 yıllarında mahalli basında yer almaktadır.

1. Kastamonu’da 1914 Yılı Ergenekon Bayramı/Nevruz Kutlamaları

Osmanlı Devleti döneminde, Kastamonu’da yapılan Nevruz törenleri içerisinde Kastamonu basınında yalnızca 1914 ve 1915 yıllarına ait etkinlikler tespit edilebilmiştir. II. Meşrutiyet dönemi gazetelerinden Köroğlu gazetesinde Nevruz kutlamalarına geniş yer ayrılmış, 2 Nisan 1330 tarih ve 254 numaralı sayısında “*Millî Bir Bayram*” başlığı ile kutlamalar manşetten verilmiştir. Nevruz törenleri ile ilgili bilgiler aşağıda sadeleştirme yoluna gidilmeden, metne sadık kalınarak verilmiştir.

“*Millî Bir Bayram*. Geçen 27 Mart sene 1330 tarihine müsadif Perşembe günü Kastamonu Türk Gücü millî bir bayram yapmıştır. Mazînin ananâtıyla takviye-i rabıta etmek için çalışan milletler, eslâfın tutmuş olduğu şahrah hakikate sarılarak sağlam bir istikbâl hazırlamak isterler. Bizzat Saltanat-ı Osmaniye’de Türkler; ta eski cengâver ve kadirşinas ecdâdını istihlâf ederek nasıl ki İslâmiyetin hâdimi ve Osmanlılığın müessis ve hâmisî olmuş iseler bu günkü Türkler de o necabet-i fitriye saikâsıyla senelerden beri bünyesine sâri olan zaafiyeti teşhis ederek eslâfına hayr’ül-halef olmak azmine koyulmuşlardır. Binâenaleyh Türk Milletinin teâlisi, şeref-i İslâmiyet ve Saltanat-ı Osmaniye’ye bir tarîk-i tekâmül temin edeceğinden Türk gençlerinin bu gibi millî bayramları ihya etmelerini pek ziyade takdire şayan buluyorum, bu vesile ile de 27 Mart sene 330’daki tezâhurâtı aşağıda beyan edeceğiz”⁵ şeklindeki giriş yazısını müteakiben 27 Mart 1330 tarihinde Türk Gücü Derneği’nin müracaatı üzerine aşağıdaki bildiri yayınlanmıştır⁶.

“27 Mart sene 330’da Türk Gücü’nün müracaatı üzerine sureti bervechi zirde ilave, gazetemiz tarafından neşrolunmuştur:

27 Mart sene 330,

Bugün en eski öz Türklerin bayramıdır. Yurtlarından ayrı düşen bir avuç Türk, dört yüz yıl dünyanın en hücre sahalılarında çoğalarak, kendi yurtlarına Altaylar’a kavuşmak ateşiyle yanan yüreklerini 27 Mart’a tesadüf eden bu günde kandırmaya muvaffak olmuşlar ve bu günden itibaren cihana hayret verecek derecelerde aktâr-ı aleme dağılmaya seyf-i celâdetlerini bu günden sonra tanıtmaya başlamışlardır. İşte eski dedelerimizin, eski ve koyu Türk tarihinin bize bildirdiği ve (Ergenekon)’dan kurtuluş günü adını verdiği bu günü büyütmek ve yaşatmak için; Türk Gücü kardeşlerini bu gün saat sekiz buçukta Yeni Çarşı’da Güç dairesi önündeki meydanlığa çağırıyor. Güç, bu özel günü tebci münasebetiyle tertib ettiği nutkunu, poligon (nişan ve idman) talimleri için tedarik etmiş olduğu mahalde dinleyicilerine verdikten sonra millî neşidelerle bir de muntazam yürüyüş hareketi yapacaktır. Şu halde sevgili kardeşlerin bu günü yükseltmek ve yaşatmak için saat sekiz buçukta Güç’e koşu koşu gitmelerini (Köroğlu) muhterem ahaliye ve yurtçu gençlere can-ı gönülden izhar eyler. Köroğlu” şeklindeki bildiri ile halka duyurulmuştur.

Köroğlu gazetesinde, Kastamonu halkının, Sultanî Mektebi, Rüştiye Mektebi ve Darümuallimîn öğrencilerinin de katılımı ile gerçekleştirilen törenler hakkında şu bilgiler verilmektedir:

“27 Mart sene 330 Perşembe,

İş bu ilân üzerine halk, saat sekiz buçukta Güç dairesi önünde tecemmüe başlamış ve bir kısım zevat da daireye teşrif etmişti. Kezalik Fırka Kumandanımız Ali Bey tarafından gönderilen bir müfreze feyfer ve trampetçi efrad Güç’de hazır bulunmuş idiler. Saat sekiz buçukta bu merasime iştirak eden Mekteb-i Sultanî, Dârümuallimîn ve Mekteb-i Rüştiye talebesi önde hareket eden feyferci takımını takip ederek Güç’ün idman meydanına doğru gidiyorlardı. Fakat bu muntazam kafile trampet ve fülüt

terennümleri ile Yeni Çarşı’dan ve halk arasından geçip giderken hissiyat üzerinde tatlı ve gâsî edici bir neşe uyandırıyor. İdman mahalline varıldıkta za-bitân ve memurîn ve meşâyih ve hacedân ve sair efrad ahali ve talebe efendilerden binlerce halk muntazaman ahz-ı mevki etmişler, intizar ediyorlardı. Bu sırada Mekteb-i Sultanî sekizinci sınıf talebesinden Kastamonu şâiri –Safranbolulu Tahir Karauğuz Efendi- kendi tarafından mahsul-ü fikri olup bervechi zîr yazdığımız şiir –hitabet için hazırlanan yüksek mevkie çıkararak- huzura karşı okundu.”

Şair, Tahir Karauğuz’un⁷ yazıp Nevruz günü okumuş olduğu şiiri, Nevruzun Ergenekon Bayramı olarak kutlanması bakımından ve ayrıca Ergenekon Destanını ifade etmesi açısından aşağıda verilmiştir. 1914 yılı kutlamalarında Tahir Karauğuz’un “Yeni Gün” adlı şiiri Ergenekon menkıbesini anlatmakta olup, Karauğuz İstanbul’da aynı gün Türk Gücü ve İdman Yurdu üyelerinin düzenlediği kutlamalar için önceden Ömer Seyfettin’in (5 Mart 1330) 18 Mart 1914 tarihli Tanin gazetesinde yayınladığı “Türklerin’in Millî Bayramı-Yeni Gün-9 Mart” adlı makalesinden etkilenmiş olmalıdır.

Yeni Gün

Kutlayın Türk erleri bu günü!
Bu gün, Türkün en ulu bir düğünü.
Dünyaları alt üst eden, titreten
Türkler bütün sağdan soldan yüklenen
Düşmanlarla çok çarpıştı, savaştı.
Senelerce ercesine uğraştı.
Dağlar, taşlar kızıl kana boyandı;
Çoluk, çocuk, kadın, yiğit doğrandı.
Yalnız “Nohuz, Kayan” iki kız ile,
Kurtuldular, hemen verip el ele
Bir sarp dağa tırmandılar gizlice
Yürüdüler gece gündüz ... bir ince
İz göründü, önlerine bir ala-
Geyik çıktı, doğruldular bu yola.
Yol uzadı uzadıkça en sonra

Rast geldiler birden dikçe bir yara;
Aşıp yarı, baktılar ki, pek geniş
Bir yeşil dağ, dağlar ile çevrilmiş
“Ergenekon” denir idi bu yurda;
Kaldılar üç, dört yüz sene burada.
Çoğaldılar geyikler de üredi...
Türk’ten sağlam, güçlü bir soy türedi!
“Bir gün bir kurt peyda oldu” bir çoban
Görüp bunu takip etti ardından.
- Taşmıştı yiğitlerin sevinci -
Bir delikten çıktı o kurt... Demirci,
Ocağı yaktı, örs işledi, uğraştı...
Ve en sonra genişçe bir yol açtı.
Türkler buradan kavuştular Turan'a!
Saldırdılar yine artık her yana...
Demirciye “Bozkurt” adı verildi;
Kaan oldu, altın taç giydirildi.
Kutlayın Türk erleri bu günü!
Bu gün Türk’ün en ulu bir düğünü.”⁸.

Bu anlamlı şiirin okunmasından sonra alkışlar arasında yine Mekteb-i Sultanî öğrencilerinden Çankırı icra memurunun oğlu olan Emin Efendi günün önemini belirten bir konuşma yapmıştır.

“Mazisini yaşatan milletler hakikatte hallerini, istikballerini, daha doğrusu kendilerini yaşattılar. Kâinat-ı beşeriyenin daimü’t-tahavvül olan haritasını iki bin sene süngüsüyle çizmiş ve işaret eylemiş olan kavmimiz her günü yeni bir bayram yapacak hadisât-ı kahramanâne ile geçen tarih-i perişânında daha bazı esbattan dolayı arkasına bakamamış, sonraları da mahsud-ı kâinat olan yorgun vücuduna indirilen darbât ile bu hal mâzi-i muhibbine bir hâil teşkil eylemiş idi. Zaferleri pazusuna râm eden Türkler esasen her hususta pek kahramanca hareket ederek ilmen, fikren, cihâden neye zaferyâb olmuşlar ise kâffesini berâ-yı şân ve şöhet değil, esasen kahramanca ve insanca olduğu için yaptıklarından başkalarına mal etmekte hiçbir şey düşünmemişlerdi.

Tarih Farâbî’ye; cihan faziletinin bir vergisi mesabesinde olarak mülük tarafından yapılan ikram-

lara iltifat eylememesini perhizkârlığına değil, ancak Türk olmasına veriyor. Bu asır menkubiyetinde de aynı necâbeti bulmak ve görmek güç değildir. İşte bu haslet-i necîbesidir ki Turan iklimine doğan İslâmın kâffeten fedaisi olmalarına bâdi oldu. Acaba bu de’b-i asili hilafına mı hareket ediyoruz?

Türk’ün arkasına bakması iştiâ-yı hududunu ve zafer-i hevâhisini tatmin için değil, belki pek yıpranan varlığına, ecdadının hayat-ı evvelinden ibret ve metanet istâre eylemesi içindir. Yaşattığımız günde ecdadımız tıpkı bizim bu günkü bulunduğumuz bir intihatât-ı ye’s uçurumundan, asırlarca süren devr-i nikbete rağmen kurtulmuşlardı... Biz bu hadise-i milliyeden, Türkün nakâbil fena bir kuvve-i nâmiyeye malik olduğunu, asırlarca sürse de hiçbir felaketin kendilerini ifnâ edemeyeceğini istintac ederek azmimizi, itikad-ı millîmizi takviye ve tenbiye ediyoruz. Dini mübînin nigehbân-ı müebbedi olacak bir vücud-ı metîne bizi sahip eyleyen Tanrı’ya bu vesile ile de şükürler eyliyoruz.

Türk, hayat-ı milliyesinin cihan kadar büyük olan bir gününü yaşatmak müslümanlar için vicdanî bir vecîbedir. Çünkü Türkün, bütün şüün-ı azîme-i mücahedânesi bu günden ibtidâ eyler, Türkün kederli günlerinde doğan ve demir pençeleriyle zamanlarını mazinin metin ve heybetli halkalarına rabte edecek olan nesl-i kerîm size milletin dünya kadar eski ve tarihi, bu günü hatırlatıyor, size i’câzkâr bir terbiye verecek, mey’us gönüllerinizde Altaylar kadar yüksek atme’an ve ümid halkedecektir. Nesl-i kerîminizin tufanları, tuğyanları, isyanları bütün tabii ve siyâsî dahiyât ve hadisâtı yenecek feyyaz bir kuvveti sizin ergin vücudunuzda vedîa olduğunu bir iman-ı kahramanâne ile inkâd eyleyiniz. Yaşayacaksınız, ancak şunu unutmayınız ki; milletlerin necâbeti, İslâmın galebe ve saadeti için yaşayacaksınız...”⁹.

Emin Efendinin bu konuşmasını müteakip kürsüden çekilmesinden sonra Mekteb-i Sultanî on birinci sınıf öğrencilerinden İstinaf Reisi Hami Beyin oğlu söz alarak “*Dedelerimizin sevinçli günlerinden birisini yaşatmak için bayram yapıldığını ve Türklüğün yükselmesi.*” hakkında bir giriş konuşmasından sonra aşağıdaki şiirini okumuştur.

Sen Ey Milletim

(Türklere)

Sen! Ey Milletim;

Yanar dağlar gibi vakur ve heybetli iken bir vakit

Senin eteklerini öpen,

Ayaklarının altında can veren,

Bu günkü düşmanların Bulgar, Sırp, Yunan,

Seni mahvetmek istiyorlar; kendini kolla dikkat et!

Sen! Ey Milletim;

Dünyanın en büyük hakimi iken bir zaman,

Önünde serfer ve berde-i ta'zim olan Avrupa,

Bütün şimdiki düşmanların, Fransa, Rusya, Roma,

Seni öldürmek istiyorlar, kendini gözet ve uyan!

Sen! Ey Milletim;

Müdebdeb, perişan bir tarihe maliksin bu gün,

Lâkin yalnız bir tarih.. onlar hep mazi olup geçmiş.

Eğer onları ihyâ etmek istersen tekrar çalış!

Halde çalışmaz isen,

İstikbâlde ölüm bulursun, yalnız ölüm!..."

Konuşma ve şiirlerin okunmasından sonra Ergenekon Bayramı kutlamalarının sportif faaliyetler ve resmi geçit kısmına geçilmiş olup Koroğlu gazetesinde etkinlikler şu şekilde ifade edilmektedir.

"Bu kere müderrisinden faziletli Hoca Mehmed Efendi tarafından milletin teâlisi, Hükümet-i Osmaniye'nin beka ve selâmeti ve padişahımız efendimiz hazretlerinin ezdiya-yı ömür ve âfiyeti hakkında bir dua irâd olunmuş ve feyfer ve trampetlerin verdiği işaretle üç defa (Padişahım çok yaşa!) dua-yı vacib'ül edâsı yah-ı ve tekrar kılınmıştır. Bunun üzerine mekteb efendileri millî neşideleri ve efrad da fülütleri terennüm ederek Güç azasıyla meân muntazam bir taburun geçit resmini temsil eder bir yürüyüşle sâfiste-i temaşâ eden zevat ve ahali önünden mürûr edilmiş ve bu suretle şehrin yarım saat haricine Kengırı (Çankırı)'ya giden şose takip edilerek

dilnişin bir çayıra –dinlenmek ve idman üzere- bir saat mola verilmiştir. Bu bir saat zarfında efendiler "kale alması" oyunları tertib ederek, şen ve şatır oynamışlar ve bu günün hatırası olmak üzere bir iki grup fotoğrafı da almışlardır. Şu menazır ve askerinin talebe ile esnâ-yı yeknesak kâh borazan ve kâh fülüt sedaları ruhlar üzerinde şen ve muharrik bırakıyordu."

Dönemin Kastamonu Valisi bulunan Reşit Paşa, bu günün bayramından, bu millî tezahürattan çok fazla memnun olarak törenin yapıldığı günün akşam üzeri Jandarma Alay Komutanı İzzet Bey ile Binbaşı Cemal Beyleri Türk Gücü Derneği'ne göndermiş ve bu yolla Türk Gücü üyelerini tebrik etmiştir. Reşit Paşanın "Ekber-i encümîn işleri ile bu gün fazla iştigalim olmasa idi bizzat gidecektim" sözlerine karşılık Türk Gücü üyeleri adına Güç Kâtibi tarafından teşekkürü, arza gelen heyete bildirilmiştir¹⁰.

2. Kastamonu'da 1915 Yılı Ergenekon Bayramı/Nevruz Kutlamaları

Kastamonu'da 1915 yılı Nevruz törenleri yine "Ergenekon Bayramı" adı altında yapılmış olup törenlerle ilgili bilgileri Kastamonu basınında bulabilmekteyiz. Bu törenlerin yine Türk Gücü Derneği tarafından organize edildiği ve yerel basında "*Yarın Ergenekon Günümüz*"¹¹ ve "*Kastamonu'da Ergenekon Bayramı*"¹² manşetleriyle yer aldığı görülmektedir. Koroğlu gazetesinde Nevruz etkinlikleri haber olarak verilmiş olup, 1914 yılı kutlamalarına kıyasla konuşma ve şiirlerle ilgili metinler yayınlanmamıştır. 1915 yılı Nevruz törenleri sözü konusu gazetede şu şekilde belirtilmektedir

"Her milletin bir takım ananâtı vardır ki o vekayi'in sene-i devriyelerini milletler pek parlak surette karşılarlar. Büyük bayramlar yaparlar. Bunlar birer vesile-i tecemmü', vesile-i istinâs ve muhabbet olmak dolayısıyla ahvâl-i ictimâ'ie üzerinde güzel tesirler bırakmaktan da hâli kalmaz. Martın yirmi yedinci Cuma günü Türklerin pek eski olan bayramına müsâdif olmakla Kastamonu Mektepleri o günü şenlendirdiler, yaşadılar, yaşattılar.

Cuma günü sabahleyin Türk Gücü Dairesi ve İttihad ve Terakki Kulübü bayraklarla tezyin edilmiş idi. Ziver-i berây-ı tebrikât kulübe geliyor ve Güç Heyet-i İdaresi tarafından kabul olunuyordu. Saat dörde gelince Türk Gücü heyeti, Sultanî Mektebine geldiler. Türk Gücü'nün ve mektebin nişan tüfekleri talebeye tevzî edildi. Türk Gücü tarafından tutulmuş olan davul ve zurna etrafı çınlatıyordu. Nihayet Askerî Muzikası geldi, Sultanî, Mektebi talebesinin ellerinde bayraklar, önde mızık ve davul olduğu halde bütün cemaat ve büyük bir alay ile mektebden çıkıldı. Bütün halk mektebin önünde toplanmış ve büyük bir kalabalık halini almıştı. Mekteb-i Sultanî heyet-i talimiyesi ve Türk Gücü heyeti ile beraber mevkib hareket etmiş ve sokaklar muzikanın ve davulun terennümâtıyla çınlamıştı. Mektebden hareketle Uzun Sokak ve Safalan tarihiyle hastaneler önünden geçilerek şehrin bir, bir buçuk saat ba'de mesafesindeki Beypınarı tarafına çıkıldı. Yolda bir iki mola yapılarak bahçelerin birinde oturuldu. Güreşler, oyunlar tertib edildi. Nişan tüfekleriyle nişanlar atıldı. Pek güzel bir âlem yapıldı. Saat dokuz gelmişti. Oradan da şehre avdet edildi, yine ber sabık muzık ve davul çalıyordu. Bu defa kışla önü tarihiyle şehre yürüyorlardı. Kışla önünde bir müddet tevkif ve talebe tarafından "futbol" oyunları icra edildi. Akşamüzeri alâ-yı valâ ile şehre girildi.

Halk hınca hınç sokaklara dökülmüş, istikbâlin kahramanlarını istikbâl ediyorlardı. Muntazam bir meşy ile askerî talimleriyle kışla önünden, çay boyundan Türk Gücü ve İttihad ve Terakki Kulübü önünden, Yeni Çarşı'dan mektebe avdetle merasime hitam verildi. Sultanî efendilerin gösterdikleri asâr-ı intizam göze çarpıyordu. Mevkibde yalnız bir noksan hiss olunuyor, nazarlar Darümuallimîn talebesini de bir arada görmek istiyordu. Halbuki Darümuallimîn talebesi erkenden ve yalnızca şehrin diğer bir mesiresi olan Hacı İbrahim Dağına gitmişlerdi."

Dikkati çeken bir husus, ülkenin içinde bulunduğu şartlar göz önüne alınarak, Köroğlu gazetesinde yer alan bayram ile ilgili yorumda Osmanlı Devleti'nin o günlerdeki durumu ikinci Ergenekon olarak görülmektedir. Söz konusu yazıda; "Ergenekon'un ne demek olduğu kısım-ı mahsusamızda izah edilmiştir.

Bu vâkıa efsane gibi görünüyorsa da böyle şeyler büsbütün asılsız olmayıp mübalâğasından sarf-ı nazar edildiği halde bir manâ-yı hakikat kendisinde mündemic olduğu anlaşılır. Mesela bu günde bile (Ergenekon) içinde bulunduğumuzu farz edemez miyiz? Her tarafımız harb içinde bulunuyor, demir çemberlerle tazyik ediliyoruz. İnşallah galibiyetle şu çemberi de kıracak ve bundan da halâs olacağız. Ecdadımızın bundan kim bilir kaç bin sene evvelki kurtuluşu gibi kurtulacak ve kemal-i izzet ve refah ile yeni güne dahil olacağız."

Yine Köroğlu gazetesinin aynı sayısında¹³ okuyucuları bilgilendirmek amacıyla "Ergenekon Nedir?"¹⁴ başlıklı yazıda Ergenekon menkıbesi anlatılmaktadır. Köroğlu gazetesi şairlerinden Tahir Karauğuz ise, günün önemine ait yazdığı "Ergenekon Bayramı ve İkinci Büyük Ergenekon" adlı şiirini "Kızıl Elma Şâir-i Muhteremine" diyerek Ziya Gökalp'e ithaf etmektedir:

Ergenekon Bayramı ve İkinci Büyük Ergenekon

Nice yıldan beri Türk'ün
Üzerine doğmadı gün,
Ona matem ile düğün,
Dünya Türk'e zindan idi.

Erdi kâfir dileğine,
"Ergenekon oldu yine"
Türk'ün demir bileğine
Hançer vuran düşman idi.

Gözlerimiz kapanıktı,
Türk uyur, el uyanıktı...
Ah! Bağrımız pek yanıktı,
Türk'ün evlâdı nalân idi.

Zulm ordusu geldi, çatdı,
Altın yurda el uzatdı,
Türk kalbine zehir katdı...
Düşmanımız cihan idi.

Kaplamıştı İslâm'ı yas,
Gitti elden Kırım, Kafkas,
Mısır, Tunus, Cezayir, Fas...
Parçalanan İran idi.

Şen yurtlarda o güllerden,
Öten nazlı bülbüllerden,
Nişan yok, mor sümbüllerden...
“Büyük Turan” viran idi.

Ne dertliymiş Türk’ün başı,
Dinmiyordu hiç göz yaşı,
Rumeli’nin dağı, taşı...
Kan içinde püryan idi.

“Zulm ve vahşet” boğdu bizi,
Rumeli’nden koğdu bizi...
Acep nerde “Kurd” un izi?
Onu gören çoban idi.

“Yurd girince yâd eline”
“Ergenekon oldu yine”
Ah! Nerede “Börteçine”,
O, şanlı bir arslan idi.

Türk yurdunu, Türk soyunu,
Kurtarmıştı bir oyunu,
Cihangîrlik, Onun sonu...
Büyük “Cengiz” Kaan idi.

Ah! Nerede o zamanlar?
O “Bozkurt” lar, “Oğuz Han” lar
Arslan canlı kahramanlar,
Çektiğimiz hüsrân idi.
27 Mart 1331

NOTLAR

1. Yusuf Sarınoy, “Türk Ergenekon Bayramı Nevruz”, (Derleyen: H. Vedat Demirtaş), **Nevruz**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s.65.
2. Abdulhalük M. Çay, **Nevruz Türk Ergenekon Bayramı**, Tamga Yayıncılık, Ankara, 1999, s.285.
3. Saim Sakaoğlu, “Konya’da 1918 Yılı Ergenekon Bayramı”, **Türk Kültüründe Nevruz Birinci Uluslararası Bilgi Şöleni (Sempozyum) Bildirileri (Ankara, 20-22 Mart 1995)**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, s.89-90.
4. İttihat ve Terakki Türkçü ve Milliyetçi aksiyon programı gereğince 1913 yılından itibaren iktidar partisi sıfatıyla sosyal, iktisadî ve hukukî sahalarda faaliyetler için organlar teşkiline önem vermiştir. Türk

unsurunun millî şura sahip olması amacıyla 1913 yılından itibaren bu fikirleri tatbika başlamıştır. T. Zafer Tunaya, **Türkiye’de Siyasî Partiler 1859-1952**, İstanbul, 1952, s.201-202.

5. “Millî Bir Bayram”, **Köroğlu**, Yıl:6, Nu:254, (2 Nisan 1330), s.1.
6. Türk Ocakları’nın fiili olarak yürüttüğü faaliyetlerden birisi de bünyesinde çeşitli dernekler kurması yanında, kurulmuş olanlarla işbirliği yapmasıdır. Türk Gücü Derneği de, Köycüler Cemiyeti ve Türk Bilgi Derneği gibi bunlar içerisinde kurulmuştur. Farklı olarak, Türk Ocağına yirmi yaşını bitirenler üye olabildiği için daha genç yaştakiler için kurulmuştur. Merkezi İstanbul olmak üzere 14 Mart 1913 tarihinde kurulan Türk Gücü Derneği, Kastamonu dahil 26 şube açmıştır. Bkz, Yusuf Sarınoy, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931**, İstanbul, 1994, s.154-157. Türk Milletinin beden ve fikren yetişmesini amaç edinmiş, bu amaçlar doğrultusunda beden terbiyesi, hıfzı sıhha, sportif ve sosyal alanlarda faaliyet gösteren millî bir kuruluş olan Derneğin Kastamonu Şubesi 5 Aralık 1913 tarihinde açılmıştır. **Köroğlu**, Yıl:5, Nu:235, (20 Teşrin-i sani 1329), s.3 ve ayrıca Türk Gücü Umûmi Nizamnamesi için bkz, **Köroğlu**, Yıl:5, Nu:236, (27 Teşrin-i sani 1329), s.3-4.
7. Tahir Karauğuz, 1898 yılında Safranbolu’da doğmuştur. Kastamonu Lisesini bitirerek 1913 yılından itibaren Köroğlu gazetesinde şiirler yazmıştır. Öğrencilik yıllarında, Kastamonu Türk Gücü Derneğine ilk üye olanlardan birisidir. Nahiye Müdürlüğü’nün yanı sıra Zonguldak’ta bir matbaa kurarak Doğu isimli gazete ve dergiyi çıkarmış olup, Türk Büyükleri Anma Cemiyeti Başkanlığı da yapmıştır. Aziz Demircioğlu, **100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir?**, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1980, s.59.
8. **Köroğlu** ; Yıl:6 ; Nu:254 ; (2 Nisan 1330) , s.2
9. **A.g.g.**, s.2-3.
10. **A.g.g.**, s.3.
11. “Yarın Ergenekon Günümüz”, **Köroğlu**, Yıl:7, Nu:305, (26 Mart 1331).
12. “Kastamonu’da Ergenekon Bayramı”, **Köroğlu**, Yıl:7, Nu:306, (2 Nisan 1331).
13. “Kastamonu’da Ergenekon Bayramı”, **Köroğlu**, Yıl:7, Nu:306, (2 Nisan 1331), s.1-2.
14. “Ergenekon Nedir?” başlıklı bu yazı, Türk Tarihi adlı eserden alıntı yapılarak hazırlanmıştır.

زیرک زده آ: ایل قدر بوکک ایشیلان و ایله خلق ایله حکمور . . . لک کیمک
تازی و طغانازی ، عصابازی ، شون طلی و سیلی داهیات و حادای بگه ک
برقونی سزک ایزکین و جودیک زده و دیمه اولد . . . عی زغانل قهرمانه اله اعقاد
یکز . . . پاناه سزک ایلحق شون او بوغاییکرک : متکلیک حای . اسلاک
رسادق ایچون پاناه حفسکر . . .

ایمن اقدی ده آفتیشار آرمه سده کرمی حطالین حکمدی .
بونی متعلق به مکتب سلطان اورونجی صف طامسندن استیلانی
ی حایک اقدیسک عدوسی سوز جمله کلرک ده . مارمک سوجول کورلیدن
، یشتاتی ایچون بارام لیمه دایمی و تورکلک بوککله می حفته رفته
داسکره خاناسده حاضر لاری . . . اشانی روح اولور . . . شیری
هدش و آفتیشا شتور .

سن ای ملتیم

ترجمه

سن ای ملتیم بار طالع کیم و فورو هیتل ایکن بروقت
سک انکریکی اوین . . . آفتیشک آتده جان ورن .
بوکونکی دشمنلرک . . . باخار . . . صرب . . . یونان
- حق و ایچک ایسته یورل : کندیکی قوللا . وقت این !

سن ای ماتم دنیاک الیزیک حاکمی ایکن یوزمان
اوکنده سر فرور رده تنظیم اولان اوروپا !

یوتون شمدی دشمنلرک ، فرانسه ، روسیه ، روما !

سنی اولدیرمک ایسته: یورل : کندیکی کوزمت و اوایل !

سن ای ماتم مدید ، برشان برناغنه مالکک بوکون

لکن یالکز برناغ . . . اوئلر مپ ماشی اولوب کیش

آکر اولری اسیا ایچک ایستر ایسک تکرار جایش !

حاله جایشماز ایسک استنباهه تولوم یوروسون یالکز تولوم ! . . .

بوکره مدوریندن قشیاقلی خواجه محمد اقدی طرفدن ماتک نعالیسی حکومت
یونک قاروسلاقی و پادشاهن اقدیس حاضر تریک آزویا مرغانی حفسده بر
بلع ایراد اولمش و فخره و تریانیمک و بردیکی مشارته اوج دفعه (پادشاه
نیشا) دعای واجب الاداسی به و تکرار قلمشور .

نه اوزوبه سکت اندی بیری ملی تشیده لری و افرا ده فیلوتیری نرم ایده رک کوچ
اسیه مآ متتام و طاپورک کیمده سنی تمیل ایدر . پرورویته سفینه: نانس
ن ذوات و اهالی اوکندن مرور ایڈش و بوسورته شهرک یازم ساعت خارخه
کنتری به کیدن شوسه تمفیب ایده رک دلشین بر جاپره . . . دیکه تک وادمان

حق اوزره . . . رساعت مولاوریلشور . . . یورساعت طرفده اقدیلر قلمه المالی
یش اریونلری تربیب ایدرک شن و شاطر اویاشه شلر و کوکک خاطرده اوانی
ده برایی شروب نطوغرائی ده آلتشورور . شونناظر و سکرک طابله ایله انای
کتمه کندیکی کاه بوداران و کاه ذیوت سداری ، روحلر اوزرکده شن و عقری
لر براتیوردی .

صکره بنه عینی آلا به ایشام اوزری اون ریچنده عمل مذکورون شهره عودت
نتشور .

والی عاجز رشید پاشا حضر نلری بوکوک ذرا مندن . بوبل نماهار اقدن فرق
ده نمون اولورق ایشام اوزری زاندارمه آلی قومادان عرت و یکیا بیسی حال
ری طره لرتدن کوچ داترمنسه کوروشلر و مید موسی انعامه اوپوله کوچ
نانه اجای سلیفات ایده رک پاشای موسی الیک : اگر انجمن ایشارله بوکوزنه
نالم اولسا: ایدی ذلالت کیمه حکم و بیوردقاری علاوه ایله شلرور . والی
احضر تریک بوظاف و توجه لرینه قارشی قورک کوس اعصاسی نامه ، کابی
رفش عرض تشکر ایڈلشور .

جلسه علمی و فقهی علم الدین اقدیسک
وامندن استنباهه ایله . . . مانی بوسنه
جلسه مذکور اعلا شش اکتی زاده
محمد اقدی انیس سورلشور .

اسلام تجار جمعی

استنباهه سوز و سوزک ناجر لرین
(اسلام تجار جمعی) نایبه بر حمت
تشکیل ایله شلرور . تجارک کله اصول
و غواصنه و اقس اولان بوسنه دوات
محیط عنایده هوز انکشاف باشلا یان
فکر تجاری اداره و اعلا ایله حکلر ،
حمتک عمل ادار مسنده رده مراحت
قاسی تأسیس ایله رک یوتون اسلام اجاره
اورواسمه ایله معاوت و ارشادانده
بوله جعفرور .

حمتک هیئت اداره منی جیاره
زاده ر . قره قانی زاده ر . صالح زاده
حاجی حسین مک . ایکی کانی و سار
بودرجه حبت و تشبیری و انندار
تجار بیری مسلم انیم اولان ذواتک تفکیک
ایلمه می آیدمکی موافقی حفته بزه بر
نکر و بره یابیر .

الکاتب حیب الله . سیوران
ذات نبوت انیمک امره ادر روحانی بو
جیت مبارکک و همر دانیسی اولسون .

مهم بر اختراع

ولیده کیمکی زاده توقیق اقدی
ایله خلدی شینی زاده علم الدین وارلیب
سندن ظلمدن زاده علی شیا اقدیلر
طرفدن بکره . ترک جیقرقی . نایبه
برماکنه ایشاد ایڈش و سفر دن فرق
نومور به قدر ایسک احسان این بو
ماکنک علی الاصول امتیازی اعطا
اولتی اوزره بولی متصرفانه با استدا
مراحت قلمش اولدیگی کال مفسرکله
بولی عزیزمنده او قلمشور .

جلسه عمومی

جلسه عمومی اعصاسی بوکوجرحوله
نجره و ندیقی ایله مرکز ولایت قوشوب
کابورلر ، اجمال ایڈش مادی و معنوی
استمدارک مفتاح انکشاف بد ایتلریه

موردع اولان . کلمه صعبی اقدی
سوقی انعامه سنده و سولرور . بوقنی ماده
مشهد طو برافره ایت ایسکله موفق
ایله لر سده و سندن کیم بولی بولدی بوقنی
موقع معلای طیده داتر چون ایدی
رحیق حیل و احترام سکت ایله حکلرورده
آ نامه اینک الا اسیل خاتنه کورارده
سکون اولان ، رک سفوت و صلاحتک
اک معظم اشادق قیغشدرورک ایدی
برحق اشان طایبان قعطولون ولایتی
سولک و امین امیدی اقرده بولدی بران
اولادین اک موزر رلسان حال سوزش
مال ایله بوسخنی ایسته یور .

مکتب طغانی و دین تانک جو ایشامه می

کور اولور نر می مدیرته
بومله اشادایان ۱۶ ملت ۳۳۰
تاریخی مزین کرده . مکتب طغانی به معاون
طله دن آتان امورکاه صورت استیفا نه
داتر کوریلر قلمه طغانی کما و طغانی اولدی
کلیط مسنده و طله خصوصه و طقه
مأموره نمان این خصوصات و سارمه داتر
روده آن اشعات و برلور : اون کون
امه اک خاتمه قضیبی نده اجنیر اولدی
اطفاک عمل اقتضایه مال مأمورنه اشاد
اولدی شیبانه شرح ایڈش ایسده
اولدی حیطه ک زمان نده سکت طول
ایسکده اولسه من طغانی کاه وقت مینده
اداسی ایچون بدوی اولریسه شیبان
مطربان و لیلی خصوصی استیفا ده ۶
شاطعه طله اعلان اولدیگی لیل اولورده
سکتبه بنه لیل اولورق کلمشورک و یا
لیلا کدن نازی به جینه بزرگ ایزدی کونه
قدر ادا و به مطربان و سولری لوی کذا
اولدی حیطه ک زمان نده سندن اون ش
کون اول اعلان ایڈش و امکان داتر مسنده
ایجاب این اولی اطله اده سولونک و بران
ایدی .

کرمک طله دن و سزک اولی اطله دن
آتان و تینی و آتیه کوره سدا طه ظیفه
اولامه امرا ایله لیلی و سلیطارده پیدر بی
ورود ایسک حمله مأمورین مایله اشاد
کیشنه عمل قالمش و الی اجورانی ده کلاک
مال مسنده قه بایرلشور . بخصصوصه
معورت و طینه سی اما ایسکی کیم مأمور
محموس و سولون طرفدن تلبیه خوفیقا
و لیلی ایجاب این موجود بوسلارینه
کوره سلیطی لایه وارم و لدان طله رک
نیشنده یالکز و وظیفه دها وارورکله
اوده تخصیصات مسینه کوره مطرله بوسی
و بر طه ک اورانک شادری و سرق انصا
این مایلی تظنی اینک بر آ کوره طله

EK VI

کذلك هرقه قوماندانان علی بک اندی طرفین کوردیلان بر . فرزه دهره و تراپنسی اراد کوجده حاسر بولمیش ایدیلر . ساه سکر خوندنه حوراسه اشراک ایدن مکتب سامان و دارالمدین و رشیدی طبعی . اوکده حرکات ایدن قهره سی طاقی نقیب ایدمک کرحک انبان عیالده دوهیرو کدیلر . لر دی . هفت بوشتم قافه تراپنسه و دیلور نزلدی اله بقی چارشیمین وحقی لوله ستمن کجوب کیدرکی حسیت اوزورده طاقی رعنی ایدیمی برانده لوله بیدر بیوردی .

انسان خلقه اولدوقده شامان و مامورین و مشایخ و حراکات و ستر اراد اهالی اله طایه ایدیلردن مرکب بیکلرجه خلق منتظماً احد موقع ایشدیلر انتظار ایدیلورلر دی . حورسده مکتب سامان سکریمی صاف طایه ستمن قسماون شاعری — زعفرانیویل طاهر قارا اوغوز اندی — طرفین کندی محمول مکرری اولوب بوجه زبر یازدیتیز شعر — حملات ایچون حاضرانان بوکک ووقته چره قون — حصاره قانی اولدوی .

یکی کون [۱]

قوللویلاپن تورک اولدی بوکون ا
 بوکون ، تورکک اندا اولور برورکون .
 دینلری آت اوست ایدن ، شیزمدهن
 نورکار برون مساعین سولون بوککون
 دشمنلره جون چارپتدی ، ساواندی ..
 سارجه ارجسته اوغراشدی .
 داعلر ، داملر قیزل قافه بویادی ؛
 چولوق ، چوق ، قادن ، بیگیت دوهرا دی ..
 یانکره ، نوحوز ، قایل ، ایکی قز اله
 قودتولیلر ، همان وروب ان اله
 بر صابوب دافه درمانیلر کرایجه
 بورودیلر کیمه کونوز .. بر ایشیه
 آرز کوردندی ، تکراره بر آلا —
 کیک چیه دی ، دوهیرو اولور بو بولا .
 بول اولزادی اولدوقجه ، آک سوزکرا
 راست کادیلر بردن دیکه ، ریبارا ؛
 آشوب یاری ، بافدیلرک ، بک کدیش
 بریشل باغ ، داعلر اله چور دیش ا
 ه خرنکه قون ، دینیر ایدی بو بورده ؛
 قالدیلر اوج ، دورت بوز سسه ، وواد .
 چوغالدیلر ، کیکلرله اوردی ..
 تورکمن سامانام ، کوجلو برودی تورده ا

• برکون بر قوروت پیدا اولدی • • برچوبان
 کوردوب بون اقیب آیدنی آردغان .
 — داشتمندی بیکرک ره بری —
 بر دیکدن چینه دی اوغورت .. ده بری
 او چار یادی ، نوبس ایشیدی ، اوغراشدی ..
 واک سوزکرا کیمه بر بول آیدی .
 بوکر بوران قوروشدیلر تورانه ؛
 سالدیردیلر بره آرتیق هر یانه ..
 ده بری • • بوز قوروت ، آدی و بریدی ؛
 قان [۵] اولدی ، آتون باغ کیدر بریدی .
 قوللویلاپن تورک اولدی بوکون ا
 بوکون تورکک اندا اولور برورکون .

بون شدت حاضرین طرفین آتدیتلادی سوکره موقع خفاه . سنک کورجکانه رعنا شایل قدر دکاه ملک اولان مکتب مذکور طایه ستمن کنری اجرام اومورونک عدوی این اندی کهرک اشافیونک خطایه بی مسومه و فقط قهرمانه رویتینه اولدوی .

• ماضی ایشانان ملار خفنده حاسری ، اشقیلاری دها طوعریسی کسدیلر یشتیلر . کانت بشرک دائم التحول اولان خریطه سی ایکی بیک سته سونکوسه چیزمش و اشادت ایشمش اولان قونز هرکون بکی بریلوم یه جنی حارکت قهرمانه اله بکن تاریخ برشاندنه دها بس ایشدن طولای آرقسه بهمانش . سکره لری ده محمود کانت اولان بورغون و چورینه — ایشدیرین صریک اله بوحال ماشی . مهینه رحال تشکیل اله مش ایدی . طنرلری بازوه ، وام ایدن تکرر اساساً هر خصوصه بیک قهرمانه . حرکت ایدمک علماً ، کرا ، جهاداً به طفریب اولمشلر ایشه کانه سی برای شان و شهرت دک . اساساً قهرمانه وانسانج اولدین ایچون یازدیلردن باشفریه مل ایشکجه هیچ برتی دوشونه شلردی .

تاریخ قارایه ؛ جهان فضیلتک برورکوسه تابه سنده اولهرق ملوک طرفین بایلان اگر سله لغات ایلده سنی برورکارله دکل آغخ ترک اولمسه بریورد .

بو عصر سکوچتمده عین نجابی بونی و کورومک کوچ دکادر . ایشته و خصات نجیه سیدرک توران اقلیت طرفان اسلامک کافه فدایسی اوله لری بادی اولدی . نجیا بوداب اسیل خلافتی حرکت ایدیلوروز ؟

تورکک ارقانه باقی ایشای خودی و طاهر خواجیسی نطدین ایچون دکله بلکه بک بیرایان اولفته ؛ اجرداوسک حیات اولیتدن عبرت و شانت استاره ایلده سی اغولور . یاشلده سز کونده اجرداویز طینی زم بوکوسکی بولودوغز بر اعطاط یاسی اوچورومدن ؛ عصرلرجه سورن دور بکنه رعنا قوروتولشردی .. بر روحانه ملیه دن ، تورکک ناقابل فنا بر قوته نایبه ملک اولدوغی ، عصرلرجه سورسده هیچ رفلاکتک کدیلرکی انا ایدیمه چکی استنتاج ایدمک هر کیزی ، امتقاند ملیه تری قویه و حیه ایدیلوروز . دن مینک تکمان ، ژودی اوله جنی روجوه مینته بری صاحب اله کن کیزی . بوسیه ایلده شکرل ایلچوروز .

تورکک حیات ملیسک جهن قدر بووک اولان بوکونی یاشانق مسلمانلر ایچون وجدان روچیدور . چونکه تورکک ، بون شون عظیمه مجاهدتسی بوکوندن ایشدا ایلر ، تورکک کولی کولرکده دوغان ودمیر پنجه لرله زمانلری مابتنک مین و هیشل حلقه تریه رباط ایلدیک اولان نسل کرم سزه ملنک دنیا قدر اسکی بو بووک تاریخی ؛ بو سکونی خاطر لایبور ، سسزه اعجازکار و زریه برورجیک ، مابوس

[۱] ماضی .

EK VII

Milli Düşüncemizin Kaynaklarından – Nevruz Bayramı

Dr. Siraceddin HACI

Filolog, Bakü Azerbaycan Araştırmaları Vakfı,

Aktaran :

Tuğrul Veli KAMILOĞLU

Özet

Azerbaycan kurtuluş hareketinin kökünde yatan başlıca değerlerinden biri olan Nevruz, Azerbaycan halk edebiyatında, yazılı edebiyatında, güzel sanatlar ve etnografyasında ayrıca önemli bir yer tutmaktadır. Bu bayram, Orta Asya Türklerinde birlik, beraberlik ve kardeşliği simgelemektedir.

Anahtar kelimeler : Azerbaycan, Nevruz.

Abstract

Nawruz which is one of main values that is laying at the roots of Azerbaijan independence movement, has an important place also, in the popular literature of Azerbaijan, in the written literature and in fine art and ethnography. This day, signifies the unity, solidarity and brotherhoods in and among the Central Asia Turks.

Keywords : Azerbaijan, Nawruz.

Nevruz bayramı bir kurtuluş bayramıdır. Bu kurtuluş bayramı eskinin çöküşü, yeninin doğuşunun kanıtıdır. Şerle Hayırın mücadelesinde Hayırın zafedir. Bahar bayramı, bizleri yeniliğin gelmesinin tabiatın ve toplumun bütün üyelerinin katılımı ile mümkünlüğüne inandırıyor. Bu “bağımsızlık bayramı”, yeniliklere karşı olan eskiler, yenilenemeyenler, zamanın sesini duyamayanlar ölüme mahkum olduğunu kanıtlıyor. Yenilik önlenemez bir harektir.

Türklerin hürriyet, kurtuluş, Ergenekon bayramı dedikleri Nevruz bayramının tarihi çok eskidir. Değişen ideolojik ve siyasal sistemler bu bayramın gücünden istifade etmeye çalışarak onu kendi amaçlarına bağlamaya çalışmışlardır. Bu tarihî yolda Nevruz bayramı ayrı ayrı siyasal, ideolojik doktrinlerin etkisi ile başka başka yönlerde değerlendirilse de, kendi ilk ve öz anlamını yitirmemiştir.

Nevruz bayramının kutlanmasının bilimsel temeli vardır. Nevruz bayramı Hicrî-Şems takvimi ile kaydedilmektedir. Bu takvime göre, gece ile gündüz yılda iki kere eşit oluyor. Biri Mart’ın 20 ve 21’inde, diğeri de Eylül’ün 20 ve 21’inde. Mart’ın 20-21’inden sonra günler uzamaya, geceler kısaltmaya başlıyor. Eylül’ün 20-21’inden sonra ise geceler uzuyor, gündüzler kısalıyor. Hicrî-Şems takvimine göre, yeni yıl baharın gelişi ile başlamaktadır.

Ergenekon - Kurtuluş bayramı olan Nevruz bayramını M.Ö. VIII. yüzyılda Hunlar kutlamışlar. Bu bayram, Türklerin dünya bakış ve felsefesinin taşıyıcısı olarak ortaya çıkmıştır. Tanrı, tabiat, topluma bağlı bakış açılarının taşıyıcısına çevrilmiştir. Ruhların ölmezliğine, Tanrının tek, ebedî ve ezeli olduğuna, kainatın bütünlüğüne, onun bütün parçalarının birbiri ile bağlantılı olduğuna, ebedî ve sonsuz hareket felsefesine “ben Güneşe bakmaktan doyamadım”, “ben Aya bakmaktan doyamadım” gibi deyimlerde kendine yer edinmiş ruhun ölçsüzlüğüne inanan Türkler, bahar bayramı ile kendilerini bir daha kanıtlıyorlar. Bu bayram hür iradenin, özgür ruhun ölmezliğinin göstergesidir. Bayramda Türk varlığının bütün kolları, bütün ilme ve nakışları birlikte iştirak ediyor. Halk kendisi bu bayramın yaratıcısı ve taşıyıcısı olarak ortaya çıkıyor. Bu nedenle de bayramın içerik ve poetiğini de halk kendisi belirliyor.

Büyük Türk bilgini Kaşgarlı Mahmut bu bayramı Türklere bağlayarak yazıyor: “Müslüman olmayan Türkler yılı dört mevsime ayırmakta, her üç aya bir ad vermektedirler. Yılın geçişini bu tarzda bildiriyorlar. Örneğin, Nevruz’dan sonraki ilk aya ‘Oğlak Ayı’ derler.”

Bahar bayramı Türk halklarının ortak bayramıdır ve sonraki dönemlerde milli folklor bayramına dönüşmüştür. Orta Asya'da Nevruz Bahar Bayramı olarak kutlanıyor. Onun tarihini daha çok tarım ve hayvancılık ile bağlıyorlar. Orta Asya Türklerinde bu bayram birlik, beraberlik, kardeşlik bayramıdır. Herkes birbirini kutlar, hastalar ziyaret edilir. Bu bayram bir insanlık, barış ve temizlik bayramına çevrilir, insanlar arasında sevgiyi artırır. Orta Asya Türklerinde bir hafta yada on gün önce bayram hazırlıkları başlar. Halkta, bu bayramın beraberinde mutluluk getireceği, kötü ruhların öleceği inancı yaşar.

Uygur Türklerinin halk şiirlerinde Nevruz'un ayrıca yeri var:

Novruz geldi cahana, Yağdiler yamgur,

Rasa buğdaylar bolur danlıq, Aç, oruk hem kambayal barçısı bolur canlıq,

Nanga toyup her bir eyide gılır kanlıq...

Azerbaycan'da bahar bayramı her zaman büyük tantana ile kutlanmıştır. 1918-1920 yıllarında mevcut olan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti bu bayramı milli bayram olarak resmileştirmiş, bir çok törenler düzenlenmiş, güne özel milli ordunun resmi geçidi yapılmıştır. Azerbaycan halkına uzak olan işgalci komünist rejimin yasaklarına rağmen, halk bu bayramı ağır baskılar altında da olsa unutmamıştır. Bu bayram Azerbaycan'da Sovyet döneminin yasakları sonucunda son 70 yılda halk düzeyinde yapılmış, adeta halkın kendisini rejimden, halkın tarihine, düşünce, ahlak ve geleneklerine yabancı değerlerden kendini koruma aracına çevrilmiştir. Nevruz'un Azerbaycan halkının kendisini, varlığını, özünü koruyup muhafaza etmede yadsınamayacak rolü olmuş ve XX. yüzyılın sonlarında ulusal bağımsızlık hareketinin başlamasındaki etkenlerden biri olmuştur.

Azerbaycan kurtuluş hareketinin kökünde yatan başlıca değerlerden biri olan Nevruz, Azerbaycan halk edebiyatında, yazılı edebiyatında, güzel sanatlar

ve etnografyasında ayrıca önemli yer tutmaktadır. Bununla ilgili sayısız edebî örnekler vermek mümkündür:

Fuzuli:

Eyş için bir türfe menzildir bahar eyyamı bağ,
Anda tutsun gönçeveş her kim ki, ister ayak,
Gönçeler açıldı seyri-bağ eden ey dil,
Kim görüb güller, könüller bağıdır bu bağ...

Nesimi:

Bahar oldu, gel ey dilber, tamaşa gıl ki, bu gülzara

Buraktı gönçeler perde beşaret bülbülü-zare
Şegayig perdeden çıktı, boyandı bağ ile bostan,
Erişti gülşane hüsnün, boyandı rengi bahare.

Hatai:

Kış gitti, yine bahar geldi,
Gül bitti ve lalezar geldi.
Kuşlar gamusu fegane düştü,
Aşk oldu yine bu cane düştü.

Güney Azerbaycan şairi Şehriyar'ın şiirlerinde Nevruz konusu bayramı yasaklayan rejime yüz tutmuş, milli kimlik sorusuna yanıt aranmıştır:

...Bayram yeli çardakları yıkanda,
Nevruzgülü, kar çiçeği çıkanda,
Bizden de bir yad eyleyen sağ olsun,
Dertlerimiz goy dikelsin, dağ olsun.

Bayramdır, gece kuşu okurdu,
Adahlı¹ kız bey çorabın dokurdu.
Her kes şalın bir bacadan sokardı.
Ah, ne güzel kaydaydı² şal sallamak,
Bey şalına bayramlığı bağlamak.

...Bakıcının sözü, sayı, kağıdı,
İneklerin bulaması, ağzı,
Çarşambanın girdekanı, mövüzü,
Kızlar deyer, atıl-matıl çarşamba,
Ayna tekin bahtım açıl çarşamba.

Bu sıralarda Aşık Alesgerin'in, Sabir'in, Sehhet'in, Samed Vurgun'un, Osman Sarıvelli'nin, Savalan'ın, Bahtiyar Vahabzade'nin ve diğer başka büyük şairlerimizin adlarını zikredebiliriz.

Bahar bayramına kadar 4 Çarşamba var. Bu çarşambalar 4 hayat unsuru ile sıkı şekilde bağlıdır: su çarşambası; toprak çarşambası; hava çarşambası ve ateş çarşambası. Bu çarşambaların bağlı oldukları hayat unsurları ile Türklerin eski şaman düşünce sistemi arasında olan ilişkiler göz önündedir. Şamanizm'in izlerinin daha çok muhafaza edildiği Hakaslar'da bu inanç sisteminin kökünde 5 kült yatmaktadır: su, toprak, ateş, hava, orman.

Şaman düşüncesine göre, suyu Tanrı korur. Kuraklık olduğunda su ve denizlerle ilgili bir zorluk yaşandığında şaman su tanrısının temsilcisi olan ruhlarla görüşür, halkın istek ve dualarını onların aracılığı ile Tanrıya ulaştırır. Bütün Türk ellerinde su kutsal varlık sayılır, o hayat başlangıcıdır. Suyu karşı ağır konuşulmaz, onun üzerine yemin edilir. İnsanlar dertlerini suya anlatırlar. Suyu bakmak Tanrı ile tabiatla temas aracıdır. Su sesi insanın ruhuna rahatlık verir, onun düşünce ve ruhunu tazeler, içinde sağlam duygular uyandırır. Su ile ilgili Türk mitolojisinde folklor, halk edebiyatı ve yazılı edebiyatta yüzlerce motif vardır.

Toprak, bütün Türkler için kutsallığın koruyucusu bir varlıktır. Eski Türk düşüncesine göre, onu toprak Tanrısı koruyor. Toprak hayat kaynağıdır, toprak yurttur, doğduğumuz ve öldüğümüz yerdir.

Ateş de Türk halklarında kutsallığı koruyan varlıklardan biridir. Eski düşünceye göre, ateş ocağı, ocak da evi, soyun devamını temsil ediyor. Ateş Tanrısı ateş ve ocağı koruyor. Ateşe su dökülmez, kötü konuşulmaz. Hakaslar ateşi sürekli olarak ya-

karlar. Ateşte titreme görseler “ateş hayıra oynuyor” derler, onun aileye bir yavru getireceğine inanırlar.

Hava Tanrının himayesi altındadır. Bu Tanrı ruhları, hava olaylarını yönlendirir.

Bahar bayramında milli tesanüt – sosyal adalet, dayanışma bireyle toplumun arasında uygunluğun, barış ruhunun korunması önemli yer tutar. Milli tesanüt maddi ve manevi imkanların, değerlerin paylaşılmasıdır. Bireyler yalnız maddi olanaklarını değil, sevinç ve kederlerini de paylaşa biliyorlarsa, toplumda bir denge oluşuyor.

“El ile gelen dert toy³ bayramdır” – deymi de bu felsefenin taşıyıcısıdır. Nevruz bayramı bu güzel ilkenin bütün çaralarını ortaya koyuyor. Bu bayram günlerinde halk “her kesin kazanı kaynamalıdır” düşüncesi ile yaşıyor, ona uyuyor. İmkani kısıtlı olanlara el uzatmak, yardımcı olmak, zenginlerin fakirleri kendi imkanlarına ortak etmesi bu bayramın ortaya koyduğu ve halkın geleneğine çevrilmiş değerlerdir. Bu bayramda küs olanlar barışır, insanlar arasındaki anlaşmazlık nedenleri çözülür, kin-küduret aradan kaldırılır. Halkın, toplumun rahat yaşaması için sağlıklı ortam yaratılır.

Halk arasında Nevruz alkış ve dualarının ayrıca yeri vardır. Bayramda görüşen insanlar “Yüreğinin Nevruz gibi kutlu olsun”, “Son çarşamba muradınıza erdirsin”, “Nevruz yüzünüze gülsün”, “Nevruz honçanız uğurlu olsun”... ve bunun gibi yüzlerce alkış ve dua insanları birbirine bağlar. İnsanlar birbirlerine yüreklerini açar, niyet eder, şanslarını dener.

Bahar bayramı ortak değerlerimizin paylaşılmasıdır. Eski geleneğimiz olan imencilik – birlikte, beraber çalışmak insanları birbirine bağlıyor, onlar arasında sevgiyi artırıyor. İnsanlar bir yere toplanıyor, bağ-bahçeyi, evleri temizliyor, ağaç ekıyor, onların bakımını yapıyor.

Herkes bu bayramda birbirine güzel gözükmeğe çalışıyor. Güzel, temiz giyim, düzenli sokak, temiz ev ve bahçe, güzel yemekler, şekerbura, baklava, goğal başka bir görüntü ve lezzet veriyor.

Yakılan Nevruz ateşi üzerinden atlamak, ferdi ve ortak dertlerimizi bu ateşte yakmak, yüzü asık olmamak, kötü laf konuşmamak, hastaları, akrabaları ziyaret etmek, evlere atılan torbalara bir şeyler koymak insanlar arasında ünsiyet yaratıyor, onlara güç veriyor.

Bahar bayramının sembollerinden birisi Semeni'dir. Baharın yeşilliğini, canlılığını, adeta kışın ölümünü görmek için semeni yetiştiriliyor ve evin çeşitli yerlerine konuluyor. Semeni'ye hayır bereket, dirilik sembolü olarak bakıldığından, "*Semeni sakla beni, her yıl yeşertirim seni*" deyimini geniş yayılmıştır.

Baharın sembolü olarak yayılmış Karçiçeği veya diğer adıyla Nevruzgülü'nü bulmak, onu bayram günlerinde yaşlı insanlara vermek geleneği çok yaygındır. Dağların, çöllerin karla örtülü olduğu bir zamanda çıkan, baharın gelişini müjdeleyen bu çiçeği bulmak ve birisine vermek o insana duyulan saygının bir göstergesidir. Bu çiçek bir cesaret ve fedakarlık sembolüdür. Kışın soğuktan korkmayarak karın altından başını kaldırarak yazın kapıda olduğunun haber veren Karçiçeği'nin değeri onun ilk oluşunda, sayıca çok az olmasında ve az yaşamasındadır. Oğuz beyleri de Karçiçeğini istiklal ve hürriyet simgesi saymışlardır.

Yaratılışından itibaren bahar bayramı kışla yazın, hayırla şerin, hayatla ölümün mücadelesi olarak değerlendirilmiştir. Dedelerimiz her mevsime, her bir aya belirtilerine göre isim vermişlerdir. Şubat'ın sonundan mart'ın 20'sine kadar "boz ay", nisan "leysan", mayıs "ağlayan - gülen", haziran "vay nine", temmuz "üzüm pişiren", ağustos "kuyruk doğan - el kovan", eylül "cennet bahçesi", yaz "bolluk", sonbahar "topladıklarımız biten" mevsimi olarak değerlendirilmiş ve anılmıştır. Kış, kötü ruhlu insanların işi olarak algılanmıştır. Bahar bayramında gerçekleştirilen merasimlerde kışla yazın mücadelesi ayrıca yer tutuyor. Halk arasında yaygın olan "koskosa" oyunu bunu açıkça gösteriyor. Eski düşünce-mize göre, "düşman" olan kış üç çilleye⁴ ayrılmakta-

dır. Aralık ayının 22'den Şubat'ın 2'sine kadar - büyük çilledir. Halk ağzında "kışın oğlan çağı" adlandırılan küçük çille Şubat ayının 2'sinden 22'sine kadar devam ediyor. Bundan sonra Mart ayının 22'sine kadar olan döneme "boz ay" deniliyor. Bu zaman diliminde halk kıştan - "düşmandan" korkmadıklarını göstermek için törenler düzenlemektedirler. "Hıdır Nebi" şöleni ise Nevruz öncesi durumun, mücadele gidişatının yazın lehine değiştiğini gösteriyor. "*Hıdır Nebi, Hıdır İlyas, Bitti çiçek oldu yaz*" nağmesi dillerden düşmüyor. İnanca göre, birlikte verilen mücadele ve gayret hayırla sonuçlanıyor. Yazın gelişi ile tabiat yeşile sarılıyor, hayat kaynıyor, ekin-biçin başlıyor. Şere karşı mücadele elin, halkın ruhunu diri tutuyor, onu kendi gücüne inandırıyor, ortak düşünce ve iradeyi oluşturuyor.

Tarih boyunca bahar bayramı önceliğini koruyarak ayrı ayrı dönemlerde, yaşanan her dönemin ruhuna uygun olarak değerlendirilmiştir. Son 70 yılda bayram Azerbaycan halkını, halk da bu bayramı korumuştur. Yaşadığımız bu günlerde bahar bayramı yenileşme ruhunun taşıyıcısıdır, Azerbaycan'ın bağımsızlık ve demokrasi uğruna verdiği mücadelenin zaferle biteceğinin simgesidir. Bu güzel ve değerli bayramda düşünüyoruz ki, her şey kendi yerine dönüşüyor.

Tanrı her kese istediğini kendi eli ile yerine getirme imkanı versin!!!

NOTLAR

1. Nişanlı.
2. Kuraldı, adetti.
3. Dügün
4. Devreye, kısma.

Karabaşlar'dan (Sümer) Karapapaklar'a Kadar (Türk) Yılbaşı Bayramı

Ali SAMİL

Azerbaycan Ansiklopedisi Grup Rehberi

Aktaran:

Seyfettin ALTAYLI

Özet

Azerbaycan'da yeni yıl astronomik takvimle gece ile gündüzün eşitlendiği bahar eşitliği denilen zamanda kutlanmıştır. Rusya, Kafkasya'yı işgal ettikten sonra Azerbaycan'da resmi takvim değişti. Ancak halk hükümete boyun eysel de geleneğinden vazgeçmedi. Yasaklara rağmen evlerde her yıl Ergenekon (Nevruz) Bayramı büyük coşku ile kutlandı.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Azerbaycan'da, Kazakistan'da, Karıgızistan'da, Özbekistan'da, Türkmenistan'da, Tacikistan'da Nevruz Bayramı devlet seviyesinde ele alındı ve resmi olarak kutlanmaya başladı. Türkiye'de, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ve Rusya Federasyonu'na bağlı Tataristan'da, Başkırđistan'da ve diğer Türk bölgelerinde de Ergenekon Bayramı kendi hayatını düzenlemiş oldu. Bu konudaki araştırmaların, ilmi konferansların da sayısı arttı. Kaynaklarda Sümerler, Şumerler, Karabaşlar vs. adlanan halkın yeni yılı kutlamasıyla Azerbaycanlıların bayram törenleri arasındaki benzerlik dikkatimizi çekti. Soykökümüzü oluşturan, Türkistan'dan şimdiki Rusya Federasyonu'nun güneyinden tâ Türkiye ve İran'a kadar yayılmış Karapapaklarla Sümerlerin yeni yılı kutlamasının benzerliklerini araştırdık.

Anahtar kelimeler: Sümer, Şumer, Karabaş, Karapapak, Türkler, Kıpçaklar, Yılbaşı, Nevruz Bayramı.

Abstract

New Year in Azerbaijan is celebrated on March 21 by the chronology of Christianity and at the time of the so-called vernal equinox when day and night are equalized by the astronomic calendar. When Russia occupied the Caucasia the calendar was officially changed in Azerbaijan. Though Azerbaijani people submitted to the government they did not break their tradition. In spite of the prohibitions The Novroz holiday was solemnly celebrated annually at every home.

When the Soviet Union fell down the Nawruz Day started to be celebrated officially in Azerbaijan, Kazakistan, Kyrgyzsan, Uzbekistan, Turkmanistan, Tajikistan, and Solemnly in Turkey, Northern Cyprus, as well as in Tataristan, Bashkirdistan increased in number.

In sources similarity between New Year celebrations of the people called shumers, sumers and garabashes, and this day celebrations in Azerbaijan drew our attention. Garapapags taking part in the genesis of Azerbaijanis and spreading from Turkistan, the south of the Present Russian Federation Turkey and Iran also investigate similarities between the New Year celebrations with shumers.

Key Words : Sumer, shumer, garabash, garapapag, the Turks, the Gipchaks, New Year's Eve, Nawruz Day.

Giriş

Sovyetler Birliği'nin çöküşü milli kimlik şuurunun uyanmasına uygun zemin oluşturdu. Uzmanlar da, amatörler de coşkun bir sevgi seline kapılıp mensup olduğu halkın tarih, edebiyat ve kültürünü araştırmaya başladı. Başlatmış oldukları bu teşebbüs sanki yabancı ağaların uzun yıllar bilerek meydana getirdikleri bir boşluğu doldurmaya yönelikti.

1985-1989 yılları arasında ister tarih, ister törelerden bahseden yazılarda bir çekingenlik, temkinli yaklaşım havası hakimdi. Bu psikolojiyi Nevruz Bayramı ile ilgili olarak yayınlanmış makalelerde açıkça görebiliriz. Bu yazılarda İslam dini ile Nevruz Bayramı arasında herhangi bir bağıllığın olmaması konusu işlenmiştir. Nevruz'un bir tabiat olayı, baharın gelişinin, tabiatın uyanmasının insanlar tarafından kutlanması olduğu vurgulanmıştır.

1990 yıllarından sonra yayınlanmış makalelerde ise Nevruz Bayramı hem dinî, hem mitolojik, hem de etnografik yönden incelenmiştir. Hatta bazı yazarların aşırıya kaçarak ilimden uzak, biraz da şoven duyguların hâkim olduğu makaleleri yayımlanmıştır.

Dikkate değer hususu ise Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türk araştırmacılar rejim korkusuyla Nevruz Bayramı ile ilgili araştırmalara pek yönelmiyordu. Türkiyeli araştırmacılar üzerinde ise böylesi bir baskı yoktu; ancak onlarda bir suskunluk havası hâkimdi. Türkiye'de Nevruz Bayramı'na yönelik yaklaşımların yoğunlaşması Sovyetler Birliği'ndeki uyanışla aynı zamana rastlar. Geçen kısa zaman zarfında hem Türkiye'de, hem de Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türk bölgelerinde onlarca ilmi konferans toplanmış ve cumhuriyetlerin ekseriyetinde Ergenekon (Nevruz) Bayramı resmi devlet bayramı olarak kutlanmaya başlamıştır. Geçen 10-12 yıl zarfında Ergenekon Bayramı ile ilgili olarak yayımlanmış makaleler toplansa ciltlerle kitap olur.

Son zamanlarda yayımlanan araştırmalarda Nevruz Bayramının tasviri ve mitolojik kökenlerine dikkat edilmesi kendini göstermektedir. Bundan, Ergenekon Bayramı ile ilgili her şeyin yazılıp çizildiği ve araştırıldığı düşüncesi çıkarılmamalıdır. Konuya çeşitli yönlerden yaklaşım gösterdiğimiz zaman ise ortaya birçok konu çıkmaktadır. Her halk kendine komşu olan veya karışık hâlde yaşadığı diğer halkların dilinden, kültüründen ve töresinden bir şeyler almaktadır ve vermektedir. Karşılıklı bu etkileşim de dillerin, kültürlerin ve edebiyatların zenginleşmesine sebep olmaktadır.

Ergenekon Bayramı ile ilgili malzemeler toplandığı ve araştırmalar yapıldığı zaman bölgeselliğe

daha çok dikkat edilmektedir. Biraz dikkatlice davranıldığı zaman bölgede yaşayan aynı millete mensup iki komşu köyün sakinlerinin konuşmalarındaki farklılıklar gibi Nevruz Bayramı kutlamalarının da farklı olduğu gözlenmektedir. Böylesine ufak ve hissedilmesi son derece zor olan farklar da toplumların mensup oldukları halkın geçtiği tarihi seyri aydınlatmaktadır. Bundan hareketle biz de Türk halklarından biri olan Karapapakların Nevruz Bayramı kutlamaları konusunu işleyeceğiz.

Karapapak kimdir?

Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisinin III. Cildinde Karapapaklar üzerinde genişçe durulmaktadır. Buradaki bilgilere göre Karapapaklar Azerbaycan'ın Kazak bölgesinde, kısmen Gürcistan, Ermenistan (1988 yılında etnik temizliğe tabi tutuldular), ekseriyeti ise Türkiye ve İran'da yaşamaktadır. Eski Sovyetler Birliğinde yaşayan Karapapaklar Azerbaycan Türkleri ile kaynayıp karışmışlardır. Yaşamlarındaki bazı mahalli özellikler de tedrici olarak ortadan kalkmıştır. Karapapaklar, Türkiye ve İran'a 19. yüzyılın başlarında göç etmişler. kısmen çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmaktalar. Zengin bir sözlü halk edebiyatları vardır. Müslüman ve dindardırlar. Azerbaycan'ın Kazak bölgesindeki Karapapak köyünün adı da bu Türklerle ilgilidir¹.

Burada Rus strateji uzmanlarının esaret altına aldıkları halkları asimile etme siyaseti üzerinde durmayacağız. Onlar işgal ettikleri bölgelerdeki Türkleri, Tatar, Özbek, Kazak, Kırgız, Azerbaycanlı, Kumuk vs. adlarla ayırmışlardır. Karapapakların, Azerbaycan Türkleri ile kaynayıp karışmaları ve bazı mahalli özelliklerini zaman içinde kaybetmeleri rahatsız edici niteliktedir.

Soyumuzu oluşturan her bir Türk kabilesini ayrı bir millet gibi oluşturma gayretleri içine giren Rus stratejistleri, Sovyetler Birliği döneminde, Çarizmi görünüşte reddetseler de onun siyasetini aynen devam ettirmişlerdir. Hatta 1926 yılı sayımında Ermenistan Sovyet Cumhuriyeti olarak ihdas edilen bölgede yaşayan Karapapaklar ayrı bir halk gibi takdim ediliyordu. Onların Gürcistan ve Azerbaycan'da yaşayan soydaşları ise Türk olarak adlandırılıyordu.

Kökümüzü oluşturan Karabörklüler, Karakalpaklar, Karapapaklar, Karagözlüler vs. hakkında tarihi eserlerde de, araştırmalarda da bir hayli bilgi vardır². Birbirinden farklı olmasına rağmen dikkatli bir okuyucu bürk, papak, kalpak sözlerinin aynı anlamı taşıdığını anladığı gibi bu adla tanıtılan soyun da yürüdüğü tarihi yolun aynı olduğunu anlar. Bu sebeple bu konu üzerinde fazlaca durmayacağız.

Kıpçakların sayısı 11. yüzyıldan başlayarak Kafkasya'da artmaya başladı. Bu artış tabii çoğalma ile değil, bugünkü Rusya Federasyonu'nun güneyini oluşturan ve eskilerde Deşti Kıpçak olarak adlandırılan bozkırlarda kitleler hâlinde yaşayanların davet edilmesiyle oldu. Oğuzların hücumu karşısında tutunamayan Gürcü çarları onlara karşı koyabilmek için Oğuzların soydaşlarını buralara davet ettiler. Böylelikle yeni gelen nesil burada zayıflamış ve erimeğe yönelmiş Türklerle birleşerek güçlü bir askeri güce dönüştüler, uzun müddet Oğuzlarla mücadele ettiler.

Deşti Kıpçak'tan davet edilen Kıpçaklar birkaç kabileden ibaretti. Bunlar arasında bulunan Karapapakların nüfuzu belirli zamanlarda bezen zayıflamış, bazen de güçlenmişti. 19. yüzyılda Karapapak ilini şu kollar oluşturuyordu. **Büyük Çobankere** (159 aile, 988 kişi), **Saraşlı** (90 aile, 541 kişi), **Demirciler** (31 aile, 228 kişi), **Kerimbeyli** (55 aile, 357 kişi), **Kafarlı** (58 aile, 652 kişi), **Şeyhler** (34 aile, 232 kişi), **Karabağlı** (12 aile, 68 kişi), **Cafferli** (16 aile, 82 kişi), **Ali Şerurlu** (12 aile, 75 kişi), **Gödekli** (24 aile, 158 kişi), **Cam Milli** (10 aile, 65 kişi), **Çakırlı** (57 aile, 308 kişi), **Kerkibaşlı** (13 aile, 72 kişi)³.

17. yüzyılın sonlarında Safevilerin Kafkasya'da güçlenmek ve Osmanlı Devleti'ni bölgeden çıkarmak için Hemedan etrafında yaşayan bazı Karapapak boylarını Kafkasya'ya göç ettirdiler. Böylelikle 11. yüzyıldan başlayarak şimdi Ermenistan adlanan (Batı Azerbaycan) coğrafyada, Gürcistan Cumhuriyeti'nin doğusunda, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin batısında bulunan bölgede kitleler hâlinde yaşamışlardır. Bölgede yüzyıllarca onlara karşı koyabilecek bir güç olmadığı için hep kendi soydaşları ile savaşmışlardır.

Askeri gücü günden güne güçlenen Rusya, Kafkasya'ya sarktığı ve işgale başladığı zaman Karapapaklar şiddetli mukavemet gösterdiler. Yaptığı savaşlarda Osmanlı ve Kacar devletlerini yenen Rusya Karapapakları tam anlamıyla yüzyıllar boyu yaşadıkları bölgede durduramadı. Onların bir kısmı savaşarak güneye çekildiler, Osmanlı ve Kacar devletlerinin topraklarında yerleştiler.

Kacar hanedanının veliahdı Abbas Mirza 1828 yılında Ruslarla yaptığı Türkmençay Anlaşması'ndan sonra Rusya önünden çekilen Karapapakları Güney Azerbaycan'ın Sulduz (şimdiki Negedey) bölgesine yerleştirdi. Karapapakların Osmanlı Devleti'ne olan göçleri ise 19. yüzyılın ilk yıllarından başlamış ve 1920 yıllarına kadar kitlesel şekilde devam etmiştir. Tek tek göçler ise 1948 yılına kadar devam etmiştir ve biz bunları göz önünde bulundurmuyoruz. Çar Rusyası'nın özel valisi İ. Şopen 1831 yılında yaptırdığı nüfus sayımında yalnızca Revan Hanlığı topraklarında bulunan Karapapakların sayısının 8445⁴ olduğunu tespit etmiştir. Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin 1926 yılında yaptığı nüfus sayımında ise onların sayısı 326'ya inmiştir.

Sovyetler Birliği sınırların kapadığından ve kendini demir perde ile çevrelediğinden dolayı Karapapakların akrabaları ve soydaşları ile ilişkileri kesilmiştir. Ancak onlar kendi gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya sarılmışlardır.

Saygıdeğer araştırmacımız Fahrettin Kırzioğlu'nun Karapapaklarla ilgili eşsiz eserleri⁵ olduğundan dolayı bu konu üzerinde daha fazla durmayacağız. Burada toplanan araştırmacıların Türko-loji konusunda büyük isim sahibi olduklarını göz önüne alarak küçücük bir konuyu dikkatlerine sunmak istiyorum.

Sümerli Luginirra neden şikâyet ediyor?

Son zamanlarda eski yazı metinlerin okunması ile ilgili eserler yayımlandığından tanınmış araştırmacılarımızın ilmi alanda yakaladıkları seviyeye yeni bir bakışla yaklaşım göstermenin gereğini düşünüyorum. Sayın Muazzez İlmiye Çığ uzun yıllar Sümerlere ait kil tabletleri bir yere toplayıp metinlerini Türkçe'ye tercüme ederek **Sümerli Luginirra** adlı

eserini meydana getirmiştir. Son 6 yılda üç baskı yapan eserin üçüncü baskısını elde edip okuma fırsatını yakaladım. Ludingirra, yaşam öyküsünde kendi ve soyu ile ilgili yetirince bilgi verdiği için dolayı ilave kaynağa yönelmeye ihtiyaç duymadık.

Kitaptaki bazı parçalar günümüzde yazılanlarla uygunluk arz etmektedir. 4000 yıla yakın bir zaman geçmesine rağmen gelenek ve göreneklerimizde bu kadar benzerliğin olması insanı şaşkına çevirmektedir.

Ludingirra kimdir ve neden endişelenmektedir? Bu soruya şairin I. kil tablet üzerine yazdığı metin cevap veriyor:

“Ben bir Sümerli öğretmen, şair ve yazarım. Yaşım yetmiş beşi bulduğundan öğretmenliği çoktan bıraktım; fakat şairlik ve yazarlığım ölünceye kadar sürecek galiba.

Bu hayat hikâyemi daha çok gelecek kuşaklar için yazmaya başladım. Bizim ulusumuz, dilimiz, geleneğimiz, sosyal yaşantımız, sanatımız artık unutuluyor.

Bu denli güzel ve uygar ülkemize her taraftan göz diktiler. Kökü binlerce yıl önceye dayanan ulusumuz yoruldu, daha fazla dayanamayacak hâle geldi ve yavaş yavaş içimize sızıp bizi yiyen yabancıların kucağın bırakıverdi kendini. Onlar yönetiyor bizi şimdi... Hep korkuyorum, bir gün gelecek, adımız da uygarlığımız da unutulacak. Biz ne yaptık, ne başarırıysak hepsini onlar üstlenecekler.

Bu durum beni yıllardan beri üzüyordu...

Ben bu yaşa kadar birçok olaya tanık oldum. Arşiv ve kitaplarda araştırma yaptım. Büyüklerimden, çevremden bilgiler topladım⁶”.

Karabaşlar kimdir?

Bu soruyu açıklamak için aşağıdaki parçalara dikkat etmek yeterli olacaktır. Ludingirra şöyle yazıyor:

“Benim şehrim Nippur’u bütün tanrılarımızın babası ve kralı olan yüce Enlil kurmuş. Biz “Karabaşlar”ın bir kısmını buraya yerleştirmiş. Geri kalanlar da öteki tanrılarımızın kentlerine dağılmıştır. Her kentimiz bir tanrının denetimi ve koruması altın-

dadır. “Biz Karabaşlılar” deyince şaşırдыңız herhâlde: haklısınız kuşkusuz. Biraz garip bir ad bir ulus için. Nereden kendimize bu adı vermişiz diye yaptığım araştırmalar ve söylentilerden çıkardığım sonuca göre, atalarımın buralara göç etmeden önceki oturdukları yerlere komşu topraklarda sarı saçlı, mavi gözlü insanlar yaşıyormuş. Herhâlde onlardan kendilerini ayırmak için bu adı koymuşlar. Sarı saçlı, mavi gözlü insan nasıl olur, bir türlü gözümde canlandıramıyorum, pek hoş olacağını da düşünmüyorum. Benim ülkemde böyle birini hiç görmedim. Biz kara saçlı, kara gözlüyüz, fakat sakın derimizin de kapkara olduğunu sanmayın. Biraz buğday rengine benzer tenimiz.

Nippur’a değişik bir çok insan doldu. Hepsisi de “Nippurluyum” diye övünmek için geliyor; çünkü Nippurlu olmak, burada yaşamak büyük bir gurur kaynağı ülkemizde. O, Sümer’in başta gelen kendisi, fakat onu başkent olarak düşünmeyin⁷”.

Karabaşlarla Karapapaklardaki benzerlikler:

Ludingirra’nın yaşam Öyküsü’nde yer tutan tablet 3’deki bazı parçaları son yıllarda yayımlanmış folklor örnekleri ile karşılaştıralım:

“Ludingirra” “biz karabaşlılar” diye yazıyor. Şaşırдыңız herhâlde. Haklısınız kuşkusuz. Biraz garip bir ad, bir ulus için. Bu adı nereden kendimize vermişiz diye yaptığım araştırmalar ve söylentilerden çıkardığım sonuca göre atalarımın buralara göç etmeden önceki oturdukları yerlere komşu topraklarda sarı saçlı, mavi gözlü insanlar yaşıyormuş...”

Karabaşlarla Karapapakların benzerliğini inkâr edemeyiz. Bu benzerlik sadece isimde değildir. Ludingirra’nın tasvirine dikkat edelim: “Biz kara saçlı, kara gözlüyüz; fakat sakın derimizin de kapkara olduğunu sanmayın. Biraz buğday rengine benzer tenimiz”. Bu sözlerin yazılmasından binlerce yıl geçmesine rağmen sanki bizleri tasvir etmiştir. Kıpçak kökenli olarak kabul ettiğimiz Karapapaklar da, Karakalpaklar da, Karagözler de aynı görünüme sahiptir.

Sümerlerden günümüze kadar gelip çıkan tasvirleri vs. inceleyen sanatkârlar şu kanaate varıyorlar: “Onların başlarında bulunan saçlarının uzantısı de-

ğildir. Başlarına konmuş ince yün iplikle dokunmuş kalpaklardır”. İleri sürülen bu fikir de Karabaşlarla Karapapakların aynı anlamı ifade ettiğini göstermektedir.

Ludingirra'nın yazdıklarına dönelim: “... Atalarımın buralara göç etmeden önce oturdukları yerlere komşu topraklarda sarı saçlı, mavi gözlü insanlar yaşıyormuş...”

Ludingirra sanki Sümer devrini, 4 bin yıl önceyi değil de 11. yüzyılda Kıpçak bozkırlarını, orada Karapapaklarla Slavların komşu olarak yaşadığı zamanı tasvir etmiştir.

Ludingirra “... Bu ülkeye atalarım binlerce yıl önce göç etmişler. nerden, neden göç ettiklerini, o zaman yazı bilmediklerinden yazmamışlar. Fakat atadan oğla söylene söylene kulağımıza gelen bazı öyküler vardır. Yazımız bulunup bir hayli geliştikten sonra, meraklı saray yazıcıları ve arşivcileri, şu veya bu konuyu yazarken biraz değinmişler bunlara. Kuzey doğu yönündeki dağlık bir ülkeden gelmişler.” diye devam ediyor.

Bugün hangi Türkü konuşursanız babalarının şu anda buldukları yere sonradan geldiğini söyler. Hatta Türklerin Altaylardan göç ettikleri konusu bilim sahasında kendine yer bulmuş bir teoridir ve bu teori Ludingirra'nın dört bin yıl önce yazdıkları ile örtüşmektedir.

Yine Ludingirra'nın yazdıklarına dönelim: “Onlar oyun oynayarak yürürken birden bire garip giysiler içinde, maske takmış, yüzlerini, gözlerini boyamış birileri alana giriverdi, hoplayıp zıplayarak, takla atarak, birbirlerinin üzerine binerek türlü maskaralıklar yapmaya başladılar. Herkes gülmekten katılıyordu”⁸.

Bugün çok sık konu edilen ve hakkında çeşitli makaleler yazılan “kosa kosa”, Nevruz Bayramı günlerinde gençlerin ve çocukların en çok sevdiği oyunlardan biridir. Hazırcevap ve genç olan birine kürklü bir elbiseyi tersine giydirirler, yüzünü tamamen unlarlar ve başına da tulumdan yapılma uzun bir kalpak korlar, ayaklarına ise ayak şeklinde bir tahta sararlar. Boynuna çan bağlanır, elbisesinin altından karnına yastık konur, bir kepçeyi de kırmızı bezlerle

süsleyip eline verirler, oluşturulan bu grup evden eve dolaşip para vs. toplarlar⁹.

Bahar bayramı ile ilgili olan oyunlardan biri “kosa gelin” veya “kosa kosa” olarak adlandırılmaktadır. Bu oyundaki simalar şunlardır: Kosa, yardımcısı ikinci kosa ve keçi. Çoğunlukla yardımcı, kosa'nın yerine sahneye yalancı pehlivan olarak çıkmaktadır. Asıl kosa giyinerek hazırlanır ve yüzüne maske takar, başına uzunca bir kalpa geçirir, uzun elbisesinin altından bir yorganı beline sara, çanlar takar, süslenmiş kepçeyi eline alır. takındığı maskede ise kosalık, kellik işaretleri açıkça kendini gösterir¹⁰.

Kosa, bir gelenek olarak Kevseç, Nevruz, Kosa Kosa şenlikleri ve bazı halk gösterilerinde rol alan asıl simanın eski şaman, kam sanatı ve eski çağların inançları ile ilgilidir. Yaşlanmış güneş tanrısının yer yüzündeki temsilciliğini yapan bu sima, sonralar tören gösterilerinde eski ile kış mevsimini sakat ve çirkin bir görünümde temsil ediyordu. Onun görünüşünde Şamanların giyinişinin işaretleri belirgin hâle gelmiştir. Yüzüne taze ağaç kabuğu veya keçeden hazırlanmış sakallı maske, başına da uzun kalpak geçirmiş, üzerine tüyleri yolunmuş beyaz bir kürk aba giyinmiş hâlde ortaya çıkar. Bu simanın kuşağına ve boynuna küçük çanlar dizilir, beline kepçe, süpürge ve kemik asılır. Rusların “koşşey” sözü bu ifade ile ilgilidir. Bu söz kaynaklarda kousec, küse, köse gibi kullanılmaktadır.

...Gösteriye katılanlar onunla birlikte def çalarak ev ev, kapı kapı dolaşmış, etrafta olanları baharın gelişi ile ilgili olarak tebrik etmiştir. Bu halk gösterisi 1917 yılında Bakû'de ilk defa tiyatro sahnesine taşınmıştır¹¹.

Ludingirra, “Evlerde güzel yemekler pişirildi, bereket ve bolluk gelsin diye daha çok yumurta ve yumurta yemekleri yapıldı, herkes neşe içindeydi, mutluluktan adeta uçuyordu¹² diye yazıyor.

Bugünkü yazılarda ise: “Bayrama 15 gün kala yumurta tokuştururlar.

Yılın son Çarşamba günü bir yere yumurta, birine mürekkep, diğerine de kömür gömerler ve niyet ederler. Yumurtaya kömürün izi düşerse niyetin gerçekleşmeyeceği, mürekkebin izi düşerse gerçekle-

şecge tahmin edilir. Sonra bunlar çıkarılıp kaysı ağacının dibine gömülür¹³.

“21 Mart’ günü “baca baca” eğlenceleri yapılır. Herkes yumurtaları kırmızıya boyar. Kimi daha çok seviyorsa ona rengarenk yumurtalar, çerez vs. götürür bayramlaşır. Çocuklar boyunlarına torba asıp komşularının kapısını çalarak:-baca baca payımı ver! derler”¹⁴.

“...Yumurta boyamak ve tokuşturmak I. Şah Abbas devrinden kalmıştır ve şimdi İran’ın her tarafında bu oyunlar Nevruz Bayramı’nda tekrarlanır. Fransa’lı Şarden, “İran Hatıraları” adlı kitabında şöyle yazmaktadır: Nevruz Bayramı’nda en yaygın oyunlardan biri yumurta tokuşturmadır. Bu oyunda iki kişi birer yumurta alarak kafa kafaya tokuştururlar ve kimin yumurtası kırılırsa veya çatlarsa oyunda kaybetmiş sayılır.

Şah Abbas’ın en sevdiği oyunlardan birisi bu imiş ve Şarden’in yazdığına göre Şah Abbas her Nevruz Bayramı geldiğinde İsfahan şehrini kandillerle süslemek için emir vermiş. Kendisi de akşam pazara çıkarmış ve bir gün önceden Şah’ın şehir gezintisine çıkacağı halka duyurulmuş. Şah’ın emri ile yakışıklı gençler mağazalarının önünde beklemiş ve Şah Abbas her bir gence ulaştığı zaman onunla yumurta tokuşturmuş. Kaybettiği zaman ise o gence mutlaka büyük bir hediye vermiş¹⁵.

“Kırım Türkleri arasında 12 Mart gününe (eski takvimle A. Ş) “Amel” denir ve bu günde yumurta pişirilir. Pişen yumurta ile bir nevi fala bakılarak o yılın nasıl geçeceği tayin edilmeye çalışılır. İnanışa göre yumurtanın içi kısmen boşsa veya yarım sa o yılda ürünün az olacağı ve kıtlık olacağına inanılır. Daha sonra da “arışke” denen, tavuk eti, tavuk suyu, patates, hamur veya yumurtadan oluşan yemek hazırlanarak yenir¹⁶.

Görüldüğü gibi Nevruz Bayramı arifesinde yumurta tokuşturmak ve tümsek olan bir yerden yuvarlatarak onları yarıştırmak yaygın bir gelenektir. Bu süreçte çokça yumurta kırılır. Kırılmış yumurtaları ise uzun müddet tutmak mümkün olmadığından dolayı yumurta ile pişirilen çeşitli yemekler hazırlanıyordu. Örnek olarak sahanda yumurta, ballı sa-

handa yumurta, çırpma, silkme, kavurmalı çırpma, haşlama, küle kebab vs. çeşitlerini sayabiliriz.

Hatta “baca baca” günü gece ev ev dolaşarak pencereden şal sarkıtanların en saygısına, nişanlı gençlere de boyanmış yumurtalar hediye olarak veriliyordu.

Ludingirra’nın yazdıklarına bakalım: “Bu ara şunu söylemeden geçemeyeceğim. Biz ozan ruhlu bir milletiz, herhâlde her konuyu şiir şeklinde yazmaktan çok hoşlanıyoruz”¹⁷.

Bugün de dünyayı birçok halkı Türkleri şair halk olarak tanımaktadır.

Yine Ludingirra’ya dönelim: “... Tanrı tarafından seçilmiş bir ulus olduğumuzdan kuşku yok. Hatta atalarımızdan kalan bir söze göre biz Sümerliler ‘yeryüzünün tuzu’ imişiz”¹⁸.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (S. A. V) hadislerinde buyuruyor: “Türkler size dokunmadıkça siz onlara dokunmayın; çünkü onlar çok sert tabiatlı milletlerdir”. Bir başka hadiste: ”Harpler, fitne fesat arttıkça Allah bu ümmete bir ordu yollayacaktır. Onlar ata binmede Araplardan daha üstün, silah kullanmada onlardan daha mahirdirler. Allah bu dini onlar vasıtasıyla yeniden yükseltecektir”¹⁹.

Sümerlerden günümüze kadar Nevruz törenlerinde Şamanlığın izleri

Karapapakların yeni yılı kutlamalarından açıkça görülmektedir ki, onların törenlerinin Bayat, Kayı, Kacar, Afşar vs. boylarının kutladığı Nevruz Bayramı’ndan pek farka yoktur. Onlar da Çarşamba günleri kutlama yapıyor ve büyük ateşler yakıyordu, üzerinden atlıyordu, geceleri kapı ve pencerelerden içeride konuşulanları dinleyerek kulak falına çıkıyordu. Bu benzerlikleri dile getirerek vaktinizi fazlaca almak istemiyoruz. Karapapaklarda farklı olanlara dikkatinizi çekmeye çalışacağız. Farklılıklardan birisi ”küfle ile konuşmak” diğeri ise ruhlara “kuş gözüyle bakmaktır”.

Salı günü (Karapapaklar bu güne “tek günü” derler) karanlık basar basmaz bir kişi, biraz cesur olan kadın tandır bulunan dama girer “küfle” denen ve tandırın hava deliğinin karşısında durarak şunları söylemiş: “Ay Bacıhanım, Hacı Kerim sağ olsun,

bana kardeşimden, babamdan bir haber ver...” Güya bu seslenmeden sonra hava deliğinden “küfle” bir ses duyulmuş. Aynı kadın niyet edip yatarmış. Eğer güzel bir rüya görse dileği kabul edilmiş sayılırmış²⁰.

Burada bir konuya dikkat edelim. İster AĞbaba’da, ister Göyçe’de, ister Sulduz’da (Negedey) tandır toprağa gömülür. Hava deliği (küfle) ise tandırın hava alarak yanmasına imkân sağlar. Anılan olayda küfle sanki yerin altına doğru uzanmış bir yoldur.

İnsanların niyet edip hava deliğine “küfle” sözlerini söylemesi, onların yer altı dünyasının varlığına inanıldığı zamandan kalmamış mıdır acaba!?

Kamlara, Şamanlara göre ruhlar hem de yer altında yaşamaktadırlar. Yer altında yaşayan ruhlara isteklerini bildirmek, sesini ulaştırmak için de hava deliği “küfle” bir vasıta olarak kabul edilmiyor mu?!

“Eski Türk inancında yerin bir gün yarılaacağı, göğün uçacağı düşüncesi hakimdir. Gök, kendi yanmasını Türkün “ocak”, “yuva”, “yurt” dediği barınağında, yani çadırın yapısında bulmuştur. Çadırın kubbesinin ortasında olan ve kutsal sayılan ocağın dumanının çıktığı baca veya nefeslik aynı zamanda göğün zirvesiyle, yani Tanrı’yla vasıtasız ilişkiye imkân sağlıyordu...

Türkler kâinatı silindirik şeklinde ve kubbeli bir hakan otağına benzetmişler. Kâinat Göktürk ve Uygur hakanlıkları devrinde de silindirik, kubbeli hükümdar otağına benzetiliyordu. Daha doğrusu, hakanın oturduğu otağ kubbeye benzetilerek yapıldı. Kurganların da kubbeli şekilde yapılması tesadüfi değildir. Kıpçaklarda kurganların kutsal kabul edilmesi ve onların yanında durup Tanrı’ya dua edilmesi, eskiden kutsal sayılan ulu dağlarda Gök Tanrı’ya dua edip kurban kesen, adak sunan atalarımızın mirasının devamının ifadesidir. Türk barınağı olan çadırın tavanının kubbemsi yapılarak göğe benzetilmesi, ona ululuk sıfatını kazandırma düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Kazak ve Kırgızlarda, Karapapaklarda başlıkların yukarı doğru uzanarak dağ şeklini alması ve incelenerek yükselmesi de ululamanın başka bir somutlaşmış ifadesidir. Hun ve Göktürk çağında görülen

keçe çadırların kubbesinin ortasında hem içeriye ışık düşsün hem de ocağın dumanı dışarı çıksın diye delik bırakıldığı bilinmektedir. Kıpçakların kurganları kutla sağlara benzetmesi ve kurganın tepesinde, tuğladan çadırın tavanına benzer bir bölüm yapmaları da ululamanın başka bir örneğidir. Eski Türklere göre çadırın kubbesinin üstünde bırakılan baca Tanrı ile iletişim kurma ve Tanrı’dan müjde alma vasıtası idi”²¹.

20. yüzyılın ikinci yarısına kadar Göyçe, Ağbaba, İğdir ve diğer bölgelerde yapılan evlerin damları aynen çadırın kubbesi gibi yapılıyor ve ortasına da baca konuyordu. Nevruz Bayramı’nda “şal sallamak, kuşak atmak, torba gezdirmek” gibi ifadelerle birlikte “baca baca gezmek” deyimini de kullanılmaktadır. Evin üstündeki bacadan şal veya torba sarkıtılıp bayramlık payı alınmaktadır. Ev sahibi de sanki o payı şahsa değil de Tanrı’ya vermektedir.

Göründüğü gibi baca, Gök Tanrı ile ilişki kurma vasıtası olduğu gibi, küfle de yer altı dünyası ile ilişki vasıtası olarak kabul ediliyordu.

Başka bir örnek verelim: Ruh konusunda bütün dinlerde geniş bilgiler verilmiştir. Karapapaklar da 700-800 yıldan fazla bir zamandır İslam dinini kabul etmiştir. Bu dini kabul etseler de Nevruz Bayramı’nda ruhlara karşı yaklaşımları Gök Tanrı dini ile örtüşmektedir. Karapapaklar Ergenekon Bayramı’nın son Çarşamba günü yakınlarını ziyarete gelen ruhları kuş şeklinde tasavvur ediyorlar. O akşam aslında **Ölü Bayramı** gibi kutlanır. “Ölü Bayramı, Nevruz Bayramı’nın son Çarşamba günü olur. Bu bayrama kadar ev bark temizlenir, yatak yorgan dışarıya atılır. Tandır damının duvarları benek benek unla beyazlatılır. Evlerin damı düzleştirilir, elden geçirilir. Bayram günü evde güzel yemekler, ekmekler pişirilir, yedi çeşit çerez ve meyve alınır. Öğlen vakti yakın zamanlarda kimin bir yakını ölmüşse mezarlığa gidip orada ağıt yakıp ağlarlar. Sonra gelip güzel yemekler paylarlar. Akşama yakın bütün evlerde güzel helva yapılır, pilav pişirilir. Bütün bunları ölülerin ruhları eve geldiğinde mahzunlaşıp geri dönmessin, mesut bir şekilde gitsin diye yaparlar. Ölülerin ruhu akşam karanlığı henüz çökmemiş eve gelip geri döner. Bu

zamanda evden güzel bir yemek kokusunun yayılması son derece önemlidir”.

Başka bir metinde ise bu tören biraz daha etraflıca izah edilmiştir: “Sonuncu tek günü (Salı günü-S. A) her evin ocağında kazanlar asılır, ulu babalar yad edilirdi. Çünkü bu gün ulu babaların ruhları bacanın etrafında dolaşır, eve dikkat eder, evde bu zamanda kazan asılmaması (yemek vs. pişirilmemesi-S. A), evde bağırıp çağırma olması orada dolaşan ulu babanın ruhunu rahatsız eder ve bir daha o kendi ocağını ziyarete gelmez²².”

Ruhun kuş şeklinde tasavvur edilmesi düşüncesi yalnızca Karapapakların yaşadığı bölgelerde değil Türklerin yaşadığı bütün bölgelerde hakimdir. Araştırmacı yazar Güllü Yoloğlu bu konuda şunları yazmıştır: “Tuva Türklerini inancına göre can (sünezin) çeşitli kuş şekillerine bürünebilir... “Melik Memmed Masalı” ve Türklere ait diğer masalarda da canın kuş şekline bürünmesine rastlıyoruz. Bu durum halkın müşterek hafızasından doğmuş manilerde de yaşamaktadır:

Men âşık yara canım

Zay etti yara canım.

Tutun koyun kafese

Gönderin yâra canım.

Göründüğü gibi bayatı (mani) ölmek üzere olan bir kimsenin diliyle söylenmektedir. Onun son arzusu öldükten sonra çıkan canım (can kuşu) kafese koymaları ve yarına göndermeleridir²³.

Karapapakların yaşadığı bazı bölgelerde Rüzgâr Çarşambası adı verilen Çarşamba gününün akşamı pilav, haşıl pişirip evin damına veya “kalak” adlandırılan tezek kümesinin başına korlar. Kuş gelip niyet edilmiş bu pilavdan veya haşıldan alıp hangi tarafa götürürse, niyet eden kimse sevgilisini bu yönde arardı²⁴.

Qobustan Kaya Resimlerinde Yılbaşı

Karapapaklarla Karabaşlar arasındaki paralellik, Nevruz Bayramı'nın Farsların etkisiyle Türklere geçtiğini

ve Türklerin bunu kutladığını iddia edenlere biraz dikkatli olmaları konusunu uyarmaktadır. Son zamanlarda Bakû'ye 60 km. uzaklıkta bulunan Qobustan'daki kaya resimleri araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Burada bulunan resimlerde ve yazılarda baharın gelişini yansıtan tasvirlerin bulunduğunu söyleyen araştırmacıların sayısı günden güne artmaktadır. Biz ise bunlardan sadece birisini, merhum Doç. Dr. Hikmet Memmetzade'nin düşüncelerini sizlere sunmakla yetineceğiz. Teknik ilimleri namzedi, elektronik sahanın teorik esasları konusunda araştırma yapan Hikmet Memmetzade şunları yazmaktadır: “Görüldüğü gibi, Yazılıdağ'daki (Qobustan kayalıkları-E. Ş) 14 numaralı kayanın üzerinde Nevruz'un gelişi sahnesi yansıtılmıştır. Güneş, Koç Burcu'na giriyor, önce Boğa, sonra da Maral burcu ufuktan çekilip yok oluyorlar. Ellerini yukarıya kaldırmış boynuzlu ilah tasviri (antropomorf) ise Koç burcu şeklinde tasvir edilen Gök'ün Tanrı'nın ta kendisidir.

Kendisini siyah renkli geçiye doğru uzatan Tanrı, ilah ellerini yukarı kaldırıp her iki eli ile geçiyi ürkütüyor ve böylelikle yeni yılın uğurlu olmasını temenni ediyor.

Görüldüğü gibi henüz I. bin yılın ortalarında Yazılıtaş'ta Nevruz'un gelişini yansıtan insanlar Gök hakkında etraflı astronomik bilgilere sahipti²⁵.

Sonuç

Bütün bunlar gösteriyor ki, Karapapaklar Nevruz Bayramı'm kutlarken eski çağlardaki inançlarını bugün de devam ettiriyorlar. Kamlık devri inancının Nevruz'la bütünleşmesi asla tesadüfi değildir. Bugün de Tuvalılar, Altaylılar bizim Nevruz Bayramı olarak kutladığımız bayrama “Çıldayak Bayramı”, “Yılbaşı” ile birlikte “Kamlık Bayramı” da diyorlar²⁶.

“Sümer ve Türk dillerinin tarihi ilgisi”ni araştıran Osman Nedim Tuna şöyle yazıyor: “Türklerin en az M. Ö. 3500'lerde Türkiye'nin Doğu bölgesinde bulunduğu tespit edilmiştir...

Türk dilinin zamanımızdan 5500 yıl önce bağımsız ve iki kollu bir dil olarak varlığı ispatlanmıştır. Eğer doğuştan Sümerlerle temas ettikleri zamana kadar çözülme hızı sabit ise, ilk Türkçe veya ana

Türkçe'nin muazzam bir zaman önce yaşamış olması gerekir. Bu sonuç benim ileri sürdüğüm "zamanın yaşı en kötü hesaplara göre 8500'dür" (s.52-55) ifademle karşılaştırılabilir. Şimdi bu rakam doğrulanmaktadır. Çünkü ana Türkçe'den ana doğu ve batı Türkçesine kadar geçen zamanı da hesaba katarsak, bu devirden zamanımıza kadar geçen 5500 yılın ikiye katlanması mümkündür.

Bugün, yaşayan dünya dilleri arasında, en eski yazılı belgelere sahip olan dil, Türk dilidir. Bunlar, çiviyazılı Sümerce tabletlerdeki alıntı kelimelerdir²⁷.

Tanınmış Sümerolog Osman Nedim Tuna'nın dil tarihi üzerinde yaptığı araştırmalardan vardığı kanaatle bizim etnografik materyaller doğrultusunda elde ettiğimiz sonuçlar uygundur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; dünya halkları ile ne kadar karışmış olsak da komşu halkların ne kadar etkisinde kalsak da, davranışımızda, konuşmamızda, törenlerimizde uzak geçmişimizden gelen bazı şeyleri yaşatmaktayız. Böylesine küçük ve ilk bakışta dikkati pek çekmeyen detaylarda halkımızın tarihi yolunu aydınlatabilecek ip ucu olabilecek izler saklıdır.

NOTLAR

- 1 **Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi**, c. III, Bakı 1979, s. 64.
- 2 **Dünya Halkları Ansiklopedisi**, (Ansiklopedik Bilgi Kitabı) Azerbaycan İlimler Akademisi yayını, Bakı 1989, s. 93.
- 3 Şopen, İ. İstoriçeskiy Pametnik Sostoenie Armenskoj Oblast (Grivanskoy qubernii) v gpxoxu prisoedinenie K Rossiyskoj İmperii, SPB, 1852.
- 4 Elekberli, Eziz, Qerbi Azerbaycan, ikinci kitab (Zengibasar, Gernibasar, Qırxbulaq Mahalları), Ağrıdağ neşriyatı, Bakı 2000.
- 5 Fahrettin Kırsızoğlu, **Kars Tarihi**, İnil Matbaası, 1953
- 6 Muazzez İlmiye Çığ, **Sümerli Ludingirra (Geçmişe Dönük Bilimkurğu)**, 3. basım, Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama LTD. ŞTİ Beyoğlu-İstanbul, Mart 2000.

- 7 Çığ, a.g.e, s. 15.
- 8 Çığ, a.g.e, s. 19.
- 9 Ehliman Ahundov, **Azerbaycan Folklor Antologiyası**, Birinci Kitab, Azerbaycan SSR EA Neşriyatı, Bakı 1968 b, 224.
- 10 İ.-Efendiyev Babayev P., **Azerbaycan Şifahi Xalq Edebiyatı**, Bakı 1970, s. 93.
- 11 E Aslanov, **El Oba Oyunu, Xalq Tamaşası**, İşıq Neşriyatı, Bakı 1984, s. 110-111.
- 12 Çığ, a.g.e, s. 21.
- 13 Axundov, Ehliman, a.g.e, 253-254.
- 14 Axundov, Ehliman, a.g.e, 223.
- 15 Hekime Azimi, "Nevruz Töreni ve Azerbaycanlılar Arasında İcra Olunması", **Türk Dünyasında Nevruz**, 19-820 Mart Elazığ, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- 16 Naciye Yıldız, "Kırım Türklerinde Nevruz", **Türk Dünyasında Nevruz, (Üçüncü Uluslar Arası Bilgi Şöleni)** 18-20 Mart Elazığ, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- 17 Çığ, a.g.e, s. 21.
- 18 Çığ, a.g.e, s. 21.
- 19 Seyfettin Altaylı, "Önsöz Yerine", **Tanıdığım İnsanlar**, Ali Şamil, Bakı 2000, s. 5.
- 20 Tacir Semimi, "Şahsi arşivi, Novruz Merasimleri" (daktilo yazısı), s. 3.
- 21 Seyfettin Altaylı, "Azerbaycan Türkçesinde Kullanılan İki Deyimin Tarihi ve Sosyolojik Karakteri", Ocak 9-11 2003 tarihinde Bakı'da yapılan **Ortak Türk Geçmişinden Ortak Türk Geleceğine** konulu "Uluslar Arası Folklor Konferansı" bildirisi, s. 5-6.
- 22 Tacir Semimi, a.g.e. s.7.
- 23 Güllü Yoloğlu, **Dede Qorqud Yaşı**, Yeni Neşriyyat Evi, Bakı 1999.
- 24 Ali Şamil, Bu rivayetin göyçe ve Neqedey bölgesinden toplanmış varyantları da yazarın şahsi arşivinde bulunmaktadır.
- 25 Hikmet Memedzade, **Kitabi Dede Qorqud ve Soykökümüzün Qaynaqları**, Bakı 2000.
- 26 Nadya Yuguşeva, "Altay Türkmenlerinde Hakaslarda Çildayak", **Uluslar arası Nevruz Sempozyumu Bildirileri**, 21-23 Mart, Ankara 2000.
- 27 Osman Nedim Tuna, **Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi İle Türk Dilinin Yaşı Meselesi**, Ankara 1997, s. 49.

Türk Soylu Halkların Ortak Olarak Önemseydiği Manevi Değerlerinin Karaçay-Malkar Atasözleri ve Deyimlerinde Yansıması

Doç. Dr. Arivka GELAYEVA

Kabartı Malkar Devlet Üniversitesi, Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Svetlana BAŞIYEVA

Kabartı Malkar Devlet Üniversitesi, Rektör Yardımcısı

Özet

Atasözü ve deyimler, milletlerin yüzyıllar boyu hayat tecrübelerinden kaynaklanan, duygu ve düşüncelerini en kısa ve sanatsal bir şekilde ifade eden halk edebiyatı ürünleridir.

Karaçay-Malkarların en üstün değerlerinin başında ahlâk ve namus gelmektedir. Birçok atasözü buna işaret eder. Atasözlerine yansımış hayat anlayışına göre ahlâk ve namus; iyilik, doğruluk ve adalet hizmet etmektedir. Aşırı sevgi, öfke gösterme, pisboğazlık, gevezelik, dedikoduculuk, yalancılık ve tembellik milletlerin istemediği davranışlar olarak yansımıştır. Söz konusu olumlu ve olumsuz değerler, Türk Soylu Halkların ortak olarak önemseydiği atasözleri ve deyimlerinde ele aldığı değerler sisteminin bir parçasıdır.

Anahtar Kelimeler : Atasözü, Deyim, Karaçay-Malkar

Abstract

Proverbs and idioms, are popular literature products, which are used in expressing the feelings and ideas of Nations as ones originating from their life experiences, which are gained through the

centuries, and they provide the means of expressing them in the shortest and most artful way.

At the head of the list highest values of Karaçay-Malkars there are the ethics and honor. There are many proverbs that refer to this. According to conception of life style reflected in the proverbs, ethic and honor are to serve correctness and justice. Excessive compassion, exhibiting anger, greediness, gossiping, being unable to keep secrets, Lying and laziness are reflected as acts not desired by Nations. The subject of positive and negative values form a part of the value system that the people of Turkish race place joint importance on them and they are expressed in form of proverbs and idioms.

Keywords: Proverb, idiom, Karaçay-Malkar

20.yüzyılın sonunda meydana gelen çağdaş dünyanın sosyal iklimi ve siyasi durumu halkların tarihi,kültürü ve dünyayı görüşünün aynası olan manevi hazinesinin daha da özenle incelenmesini zorunlu kılıyor.Çünkü bilindiği gibi insanlar ve uluslar arasındaki bazı anlaşmazlıklar halkların medeni özelliklerini,düşünce ve yaşam tarzını,davranış kaidelerini,gelenek ve göreneklerini bilmediklerinden kaynaklanıyor.Bu durumda halkların fikir hazinesi olan folkloru karşılaştırmalı bir şekilde araştırma ve bu hazinede yansımış ulusların büyük önem verdiği yüksek manevi değerlerini ortaya koyma tarih,edebiyat ve dil uzmanlarının en başta gelen vazifeleridir.

Millet kültürünün temel değerlerinin belirlemede atasözleri ve deyimlerinin diğer kültür unsurlarından daha fazla daha büyük bir önemi vardır.o da bunların halkın medeni ve manevi özelliğinin en iyi yansıtıcı olduklarıdır.Türk soylu halklarının manevi hazine gelince bu özellikler benzeşmezlik ölçüsünde olmadığını,daha çok tarihinin derinliklerinden gelen yankılığın kanıtı olduklarını atasözleri ve deyimler açıkça ifade ediyorlar.

Biz bu çalışmada Karaçay-Malkarların atasözleri ve deyimlerinde bütün Türklerce önem verilen yüksek manevi değerlerinin yansıması üzerinde durmak istiyoruz.

Bilindiği gibi atasözlerinin büyük bir kısmı çok eski devirlerde meydana gelmiştir. Bu kelimelerinin binlerce yıl önce doğmuş olduğunun önemli bir kanıtı olarak bütün Türk lehçelerinde terim olarak babalar,atalar sözü adı verilmesidir.Karaçay-Malkarların "hart sözle" terimi de bu anlamı taşıyor (Nartlar Karaçay-Malkarların efsanevi babaları sayılan kahramanlardır). Eski çağın düşünüş,davranış,hayata bakışını dile getiren,ibret verici fikirlerini ifade eden bu kelimeler Türk tarihinin derinlerine indikçe temelde olan halkların dil ve medeni birliğinin berraklaşmasının en iyi bir işaretidirler.Milletin hem atasözleri hem de deyimleri insanın asırlar boyunca çektiikleri,duydukları,özledikleri,geçirdikleri denemelerde kaynaklanan düşüncelerini en kısa yoldan dile getiren Halk Edebiyatı ve dilinin çok güzel bir ürünüdür.Atasözleri sözlüklerde ve özel çalışmalarda "öğüt verici kısa ve anlattımı etkili söz"veya "uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş söz"diye tarif ediliyorsa,deyimler hakkında çeşitli,biraz da farklı tanımlamalar vermek mümkündür:"hüküm bildirmeyen ve ancak bir hali tasvir eden söz","anlatım gücünü artırmak için az çok mantık dışına kayan bazı sözcükleri değişmediği halde bazıları değişip çekimlere giren kalıplar".Tarif ve tanımlamaları nasıl olursa olsun,atasözleri ve deyimler milletin bilgeliğini açıkça gösteren hayatı anlayışını ifade eden,duygu,düşünüş ve hayal gücünü ortaya koyan,çeşitli tutum ve davranışlarını canlı benzetmelere ve değişik imgelere başvurarak kısa ve güçlü bir şekilde anlatan en güzel medeni eserler olduklarını hiç kimse reddedemez.Bu eserlerde halkın hayatı tecrübesine dayanan ve o tecrübeden kök alan adetleri,üzgün ve sevinçli zamanlarındaki töreleri kıvanç ve acıları sevgisi ve hiddeti,dürüstlük,çalışkanlık, doğruluk ve adalete eğilimi ,inanmazlık,haksızlık,yalancılık ve tembelliği reddetmesi büyük bir yer almaktadır.

Fakat deyimler ve atasözleri sadece bunlarda kapsamış ve umumileştirilmiş sosyal-tarihi ve yaşayış tecrübesiyle merak uyandırmıyorlar.Her şeyden önce atasözleri ve deyimler milletin üstün saydığı ahlak kurallarının,örf ve adetinin,genellikle manevi düsturunun kendilerinde yansısıyla ilgi çekiyorlar.

Şüphesiz ahlak insanoğlunun en başta gelen muammalarından biridir,çünkü o her inanda olmayan,ama insan adını taşıyan insanda olması gereken,insanı diğer

canlı varlıklardan ayırarak insan yapan en üstün özelliktir.İnsanın ahlak kurallarını mühimsemesi veya ihmâl etmesi onun toplumsal ilişkilerinde, davranışlarında, temaslarında ve ayrıca da iş ve sözünde açıkça belirtiliyor. İnsanın insanlığını temin eden işi ve sözü olduğunu bir Abaza atasözü "insana işi ve sözü şan verir veya onu rezaletle koyabilir" diye ifade ediyor.

Karaçay-Malkarların atasözlerinin hangi kısmında olursa olsun halkın hayatın manasının anlamında gelişmelerini görmek,manevi aramalarının neticesini fark etmek ve tercih ettikleri tutum ve davranışlarını bulmak mümkündür.Fakat halkın üstün tuttuğu değerlerinin özü, çekirdeği ise ahlaktır,namustur. Karaçay-Malkarların namıs bolmağan yerde nasıp bolmaz "namus olmadığı yerde mutluluk olmaz",açhadan namıs bağalı"namus paradan değerli", namıs bla nasıp garındaşla"namus ve mutluluk kardeşlerdir", namıs bla yasarga"namusuyla yaşamak", namıssız iş eterge" ahlak kurallarını çiğnemek "gibi atasözleri ve deyimlerinde milletin mühim saydığı değerlerinin arasında namusun en başta bulunduğu açıkça tespit ediliyor.Atasözlerde insanların hayatının bütün alanlarının yansısıyla beraber iyilik ve kötülük nedir gibi çok mühim ahlaki sorulara da cevap bulmak mümkündür.Atasözlerde yansımış halkın hayatı anlayışına göre namus ve ahlak, doğruluk,iyilik ve adalete hizmet etmektir.Binlerce nesillerin hayat tecrübesini içine alan ve derin manalar kazanarak günümüze kadar ulaşan bu güzel sözlerde iyilik ve kötülük,yarar ve zararın mısdağki ölçülük,haddi bilme olduğunu görüyoruz.İnsanların konuşma ve görüşmelerinde,tutum ve davranışlarında,iş ve hareketlerinde,yemek,duygu,his ve sevgide ölçüyü kaçırmama,haddini bilme,verilen sınırları aşmama milletin değerler düsturunda büyük bir rol oynuyor.

Bilindiği gibi haddinden fazla bir nicelik kötü niteliğe dönüyor. Bu felsefe aksiyomu Karaçay-Malkarın atasözleri ve deyimlerinde yansımış olan millet değer sisteminin her parçasında belirlemektedir.Esas itibarıyla bu belit halkın "hayat felsefesidir".Karaçay-Malkarların mardadan ozarğa" ölçüyü kaçırmak",çekden çığarğa" sınırı aşmak", mardaız tanımağan"haddini bilmez", adetden çığmazga" edep erkan çerçevesi dışına çıkmamak" gibi deyimlerinde aşırılık,haddi hududu bilmeme takbih ediliyor.Haddinden fazla olmayı kınama Karaçay-Malkarların atasözlerinde de geniş bir yer tutar. Millet tarafından aşırılık kabul

edilmediği artığ aşaganın ,haramdı”aşırı doymak haramdır”,ulu atlama-abınırsa,ullu ganma-ganlırsa “büyük adımlar atma-sürçersin,büyük lokmalar dişleme boğazında kalır ”,sahibini köp erkeletsen,kesini,başına miner”çocuğu fazla şımartırsan, başına çıkar”gibi ata sözlerde de açıklanmaktadır.

İnsanın herhangi bir hareketinin değerlendirmede ata sözler ve deyimlerde yine mutedillik tercih ediliyor. Garnı bla gan salğan” pisboğazıyla bele getiren”, bek kızıl terk onar, bek süygen terk goyar” kıpkırmızı hızlı renk atar,aşırı sevgi hızlı zayıflar”, yenillik uyatma goyar” öfkecilik rezil eder”gibi ata sözlerde yemekte,sevgede,davranmada elbise rengini bile seçmede aşırılık şiddetle tenkit ediyor. bunlardan aşırı sevgi,öfkecilik,pisboğazlık,milletin kabul edemediği, kınadığı hareketler olduğu ifade edilmektedir.

Karaçay-Malkarların ata sözleri ve deyimlerinin büyük bir kısmı söze,dile ithaf edilmiş.Bunlarda verilen söze dürtüst olma, gevezelik, sessizlik, söz kalabalığı, çekıştirme ve yalancılıkla ilgili tabirler daha geniş yer tutar.Bilindiği gibi çok eskiden beri insanlar sözün büyüleyici bir anlamı ve gücü olduğuna inanmışlardır.Mesela Karaçay-Malkarların günümüzde bile bazı hastalık ve hayvanların adını söylemeden atavtmaz”adı söylenilemez” diye adlandırdıkları ve bu tabu olan kelimelerinin söylenmesi zararlı olduğunda ise bunlardan önce aytilğan yerden kerı bolsun” (onu hakkında) söylenen yerden uzaklaşsın” gibi dilek sözünü söylemesi buna güzel bir örnektir.

Söz dünyanın hangi kültüründe olursa olsun kutsal sayılır. Karaçay-Malkarların sözün sınırsız gücüne inandıkları ve söylenen söze büyük bir önem verdiklerini ispat eden birkaç örnek verelim: söz savutdan vütü”söz silahtan şiddetli (keskin)”,sözden söz tuvar”söz sözü doğurur(söz sözü çıkarır)”,til yürekni tılmaçı “dil (söz) yüreğin tercümanı ”,tilde süyek bolmasa da süyek sındırır”dilini kemiği olmadığına rağmen kemiği kırar” ,aytma,aytsan,gaytma

“söyleme, söylediyse sözünü iyi tut”,iyi söz yılanı teşiğinden çıkarır”güzel söz yılanı deliğinden çıkarır”,sözün ağzından alırğa”. sözünü ağzından bırakmak”, sözü çarpagdan ötmengen”sözü geçmeyen”.

Karaçay-Malkarların adam sözünden belirli” insanın nasıl olduğunu sözü gösterir”, emi özüne garama, sözüne gara” adamın kendine bakma sözüne bak”, sözün sav bolsa

basın tav bolur” sözün halkta yaşıyorsa,değerin dağ gibi yüksektir”ata sözlerine baktığımızda halkın söze verdiği önem daha da arttığını sezinliyoruz,söz insanın meziyetinin,değer,şeref ve namusunun ölçütü olduğunu görüyoruz.İncelediğimiz ata sözleri ve deyimler meşhur fikir adamı Ezopun dünyada en iyi ve en kötü insanın dili(sözü)olabilir diye söylediğini daha bir tasdik ediyorlar.Bu tabirlerde iyilik ve kötülüğü birbirinden ayıran,onların sınırlarını olan gene ölçüt olduğunu tekrar belirtiliyor.

Sözde aşırılık,boşboğazlık milletin beğenmediği ve en ayıpladığı tavırlardan biri olduğunu Karaçay-Malkarların artıg söz taş yanır,artık fayda bas yanır”aşırı söz baş yanır, fazla kar başını karıştırır” tili uzunnu namısa gısha” dili uzun olanın namusu kısa”, yipni uzunı aşı,sözünü gıshası aşı”ipin uzunı iyidir lafin kısıası”, köp tınla da az söleş”çok dinle,az konuş”gibi ata sözlerinde de görmek mümkündür. Etiket kurallara göre az konuşma, çok dinleme, ağzı kapalı olmama,suskunluk milletin tercih ettiği davranış tarzıdır. Bir de haddinden fazla olma ve aşırı derecede konuşma ahlâk sosyal menşe insanının ayrıcı vasfı olduğu ata sözlerinin bir kısmında ayrıca vurgulanıyor: Gulnu uruğa müyümüzü yogdu artıg sözü bardı” alçak insanın vurnmaya boynuzu yok,aşırı sözü var”söylenen sözün çok büyük bir gücü olduğunu göz önünde tutarak halk ata sözleri ve deyimlerinde çok dikkatle konuşmaya çağırıyor:ovnap söleşsen da ovlap söleş”saka söylüyorsan bile,düşünerek söyle”,tilki arıvnu künu arıv”sözü(dili)güzel olanın hayatı da güzel”,til at kibikdi.tıymasan yığar”dil at gibidir,dikkatli olmazsan düşürür”,söz söznü çığarı yumduruk gözü çıkarır”söz sözü çıkarır yumruk gözü çıkarır”, sözge galırğa” söz olmak”, söz eterge”dedikodu yapmak”, söz bir,gulak eki”söz(dil)bir , kulak ikidir”.

Halkın özdeyişleri mükemmel bir varlık olan insana paha biçilemeyen bir nimet olarak verilen dilin makul bir suretle kullanmaya çok büyük önem veriyorlar.Belagat ve vecazet milletin en tercih ettiği en elverişli saydığı konuşma tarzıdır.:har söznü omu bardı”her sözün kendi yeri var”,köp söz-kömür,az söz-altın”çok söz-kül,az söz-altın”,sözü el bağası”sözüne paha biçilmez”.

Demek ki,özdeyişlerde görüldüğü gibi Karaçay-Malkarların davranış kurallarında gevezelik-ağzı kapalı olmama,sözünde dürtüstlük-sözü tutamama,sözde ölçülülük öfkecilik, dinleyebilme-sözü kesmeye alışkanlık gibi

antinomiler (çatışıklar)insanın insanlık değerini, meziyetini, mertliğini doğrulayan veya inkar eden özelliklerdir.

Karaçay-Malkarların değerler sisteminin oluşturan etiket kurallarının bütün parçalarında ölçülülük üstün bir yer aldığı ata sözlerde açıkça görülüyor.

Bilindiği gibi Türk soylu halkların mühimsediği değerlerden biri misafirperverliktir. Karaçay-Malkarların Bir ata sözü onu: gonag Allahni gonağıdı- “konuk Allah'tandır”diye ifade ediyor.Türk halklarının çok eski çağlarda oluşan ve bugünlere kadar pek değişmeden ulaşan bu adeti milletin saygınlığının ve insan severliğinin güzel bir delilidir.Fakat konuğu kutsal sayan ona büyük saygı gösteren,destekleyen,her hangi bir ihtiyacı karşılamaya hazır olan halk misafirin milletçe önem verildiği değerlerinin çiğnenmesini, kurallara uymamasını hazmetmiyor.Mesela konuğun hareketlerinde aşırılık,fazlalık şiddetle kınanır,ev sahibinin iyi davranmasını kullanarak onun evinde fazla kalma edepsizlik,etikete aykırı hareket sayılır.Millet hikmetin kapsadığı ata sözleri der ki: Gonag kelse gut kelir,köp kelse yurt kelir” misafir gelirse mutluluk gelir,çok gelirse açlık gelir”.Davetsiz veya sık sık gelen misafirler hakkında halkın görüşü: aydan kelgen aybalıtug künden kelgen küllülük”ayda bir gelen güzel,her gün gelen gülünçtür”, aydan kelgenne ayag künden kelgenne tıyag”ayda bir gelene kase,her gün gelene sopa”, gibi ata sözlerinde de yansımış.

Millet tarafından önde tutulan diğer bir nitelik çalışkanlıktır.Hayatı büsbütün çalışmayla bağlı olan bir millet insanda ağır kanlılığı bilhassa tembelliği kabul edemezdi. Fakat bununla beraber aşırı derecede acele,hızlılık da iyi bir nitelik sayılmamıştır: asıgğan kesin bitdirir,asıgmayan işin bitdirir”acele eden kendini bitirir,acele etmeyen işini bitirir”, asıgğan su tenizge yetmez”acele dere denize ulaşmaz”.

Hayat felsefesinde millet çok/az, sıklık /çok az(zaman zaman), cömertlik-cimrilik gibi anatomilere değil bunların ortasını bulmaya önem veriyor. Halkın çok ve aza değil,orta dereceye yönelimi ata sözlerinde böyle açıklanıyor:köp çaynasa balda tavıvsuz bolur”çok

çiğnelirse bal da tatsız olur” teli begenni teyri urur”çok(düşünmeden) vereni Allah bile kabul edemez”, bir kün goy but ekinçi kün guru yurt” bir günde koyunun budunu yiyorlar, ikinci gün kuru tahtada kalıyorlar”.

Milletin toplumsal hayatında başta gelen ve milletçe mühim sayılan değerlerinin diğer sabırlılıktır.Bilindiği gibi insanın veya halkın başkalarının davranış ve fikirlerine karşı hoşgörü gösterip affedebilmeleri onların asillığının,mertliğinin ve manevi gücünün en iyi göstergesidir.Özdeyişlerde sabırlılık ve hoşgörü halkın manevi gücünün bir delili olarak özellikle ifade edilir:Sabır tübü sanı altın” sabrın sonu selamettir”, iyilikge iyilik har kişini işidi, amanlıgğa iyilik er kişini işidi” iyiliğe iyilik her kişinin işidir, kötülüğe iyilik mert kişinin işidir”, amannı aman bla guvma,gannı gan bla yuvma” kötülüğe karşı kötülük yapma,kanı kanla yıkama”.

Sonuç olarak da bunu tekrar vurgulamak isteriz.Türk lehçelerinin üzerinde yapılan özel çalışmaların gösterdiği gibi Türk soylu halkların özdeyişleri ucu bucağı olmayan bir denizdir.O denizin sadece küçük bir dalgası olan Karaçay-Malkarların incelediğimiz ata sözleri ve deyimleri göstermektedir ki onların temelinde halkın hayatın manevi yönüne verdiği önemsemelerin yattığını,örf ve adetlerinin,genellikle ahlak yasaasının nüvesi ölçülük olduğunu.

KAYNAKÇA

BAŞIYLANI S.K., Jarasıvları Z.M.Malgartilni şkol fazeologiya Sözlüğü, Nalçik, 1994.

Garaçay-Malkar Folklor, Nalçik,1996.

Hüseyin ADIGÜZEL, „Açıklamalı-örnekli Türkçe Deyim Hazinesi, İstanbul,1990.

Mehman MUSAOĞLU, Muhtin GÜMÜŞ, Türkçe Açıklamalı Azerbaycan, Atasözleri, Ankara, 1995.

Poslovitsi i pogovorki narodov Karaçayevu Çerkesiyi. Çerkessk, 1990.

Türkçe Sözlük, Türk Dil kurumu Yayınları. Ankara, 1988.

Organizmacı Görüş Açısından: Namık Kemal'in Hasta Adam Makalesi ve Tanzimat

Yard. Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

Pamukkale Üniversitesi, Yeni Türk Edebiyatı,
Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.

Özet

"Organizmacılık" çok eski bir sosyal görüştür. Hint, Çin, Grek ve Roma felsefelerinde, Orta Çağ ve Rönesans çağı düşünürlerinde de organizmacı görüşlere rastlanır. Organizmacı görüş XIX. yüzyılda daha da yaygınlaşmıştır. Farabî, İbn Sina ve Gazalî organizmacıdır. İslâm dünyasında organizmacılığın en büyük sözcüsü İbn Haldun'dur. Osmanlı tarihçilerinin çoğu İbn Haldunisttir. Nâmık Kemâl de "Hasta Adam" makalesinde karamsar organizmacılığı eleştirir. İyimser organizmacılığı savunur. Bu düşünce Jön-Türklerde de sürer. Bu makalede Nâmık Kemâl'in anılan makalesi organizmacılık açısından çözümlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplum, organizmacılık, Nâmık Kemâl.

Abstract

"Organicism" is a very old social thought. We encounter this thought in various civilizations such as Indian, Chinese, Greek and Roman civilizations, and in some remarkable eras like the Middle Ages and Renaissance. The idea of Organicism spreads largely in the nineteenth century. In the Islamic world, philosophers such as Al-Farabi, İbn Sina (Avicenna) and Al-Ghazali can be regarded as Organacists; however, the most prominent Islamic representative of this movement is İbn Haldun. Most

of the Ottoman historiographs are regarded as the followers of İbn Haldun. Namık Kemal in his article entitled "Hasta Adam" [The Sick Man] criticizes the notion of pessimistic Organicism and defends the optimistic one. The Young Turks have also maintained the same approach. In this study the aforementioned article of Namık Kemal is going to be examined from an Organicism perspective

Keywords: Society, organicism, Namık Kemal.

Toplumun veya siyasî bir varlığın, insana ya da genel deyişle bir organizmaya benzetiliş düşüncesi oldukça eskidir.

Eski Yunan tarihçisi Thukydides¹, filozof Platon² ve Aristoteles, devleti ve toplumu organizmaya benzetirler. Hint kast düzeni bütünüyle sosyal mobiliteye kapalı, katı bir organizmacılık üzerine kurulmuştur. Çin ve Roma felsefelerinde de organizmacı görüşlere rastlanır. Orta Çağ düşünürlerinin de pek çoğu doğu toplumlarını organizmaya benzeterek anlatırlar. İki büyük Hıristiyan düşünüründen biri olan Saint Augustinus (diğeri Saint Thomas); evrenin genesis/yaratılıştan eskaton/kıyamete kadar sürecek tarihini bir yandan İbranî geleneğindeki peygamberlere göre dönemlere ayırırken bir yandan da bu dönemleri;

1. *infantia* (Âdem'den Nuh'a dek süren *çocukluk*:0-6 yaş),

2. *puertia* (Nuh'tan İbrahim'e dek süren *ergenlik öncesi*:7-13 yaş),

3. *adolescentia* (İbrahim'den Davud'a dek süren *ergenlik*:14-17 yaş),

4. *juventus* (Davud'dan Bâbil sürgününe dek süren *gençlik*:17-24 yaş),

5. *aetas senior* (Bâbil sürgününden İsa'nın doğuşuna dek süren *olgunluk*:25-34 yaş),

6. *senectus* (İsa'nın doğuşundan kıyamete dek sürecek olan *ihtiyarlık*:35 ve sonrası)

biçiminde insan hayatının biyo-psiko-fizyo-organik evrelerine benzeterek sıralar.³ Bu düşünüş Niccolo Macciavelli, Tommaso Campanella gibi Rönesans çağı düşünürlerince de benimsenerek sürdürülmüştür.

Her türlü politik birime beden metaforu aracılığıyla yaklaşan ve toplum kurumları arasındaki bağları canlılardaki duruma benzeten iki ayrı kolu bulunan organizmacı görüşün, XIX. yüzyılda daha geniş bir kabul gördüğü söylenebilir. J. D. Bluntschli, Bonald, de Maistre, Burke, Adam Müller, Herder, Lessing, Fichte, Kant, Schelling, Hegel, Krause, Saint-Simon, Comte, Durkheim, Espinas, Spencer, Lilienfeld, Schäffle, Renē Worms, Noviçov, Bogardus ve Parsons gibi adlar, XIX. yüzyıldan bu güne toplumu biyo-organik bir bünye gibi görüp değerlendirenlerin başında gelmektedir.⁴

Türk ve İslâm düşüncesinde de toplumu bedene benzeten görüşlere daha ilk dönemlerden itibaren rastlanmaktadır. Bu kültür dairesinde Farabî, sosyo-politik düşüncelerini yoğun olarak sergilediği “Fusûlü'l-Medenî” ve “Medînetü'l-Fâzıla” adlı eserlerinde kenti/devleti vücuda ve kalbi de devlet başkanına benzetir ve bu görüşüyle kronolojik açıdan organizmacılığın önemli temsilcilerinin başında gelir.⁵ İbn Sina, “Ruh ve Nefs Arasındaki Fark” başlıklı risâlesinde organizmacılık açısından bir yandan Platon, Aristo ve Farabî'nin izinden giderken bir yandan da onlardan daha ayrıntılı çözümler yapar.⁶ “Kimyâ-yı Saâdet” inde Farabî'den hareketle kalbi padişaha, akli da vezire benzeten Gazalî de organizmacıdır.⁷ Bununla birlikte, Türk ve İslâm dünyasında organizmacılığın en büyük temsilcisi, toplumların da insanlar gibi doğup yaşayarak öldüklerini söyleyen tavırlar nazariyesi sahibi İbn Haldun'dur.⁸ Hippocrates'in mizaçlar sınıflamasından ve İbn Haldun'un görüşlerinden yararlanan Kâtip Çelebi, **Düstûr**'unda, Osmanlı Devleti'nin kurumlarındaki bozulmayı organizmacı yöntemle çözümler.⁹ Zaten Osmanlı tarihçilerinin çoğu İbn Haldunisttir.¹⁰ Gelibolulu Âli¹¹, Taşkoprîzâde İsmâeddin Ahmed¹², Naîmâ¹³, Münecimbaşı Ahmed Dede bin Lütfullah¹⁴, Mansûrifzâde Mustafa Nûrî Paşa¹⁵, Hayrullah Efendi¹⁶, Pîrizâde Mehmed Sâhib Efendi¹⁷, Abdüllâtîf Subhî Paşa¹⁸, Ahmed Cevdet Paşa¹⁹ ve hatta eğitimci Satı Bey²⁰ ile yine İbn Haldun gibi Tunuslu olup Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye gelerek İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde Mezhepler Tarihi dersleri veren

Tunuslu Prof. Muhammed b. Tâvit et-Tancî (öl.29.12.1974) bunlardandır.²¹ Fakat şu da söylenmelidir ki İbn Haldun teorik soyutlamalarını (abstraction) oluştururken Yıldırım ve Timur dönemi Anadolu ve Türkler üzerinde yaptığı gözlemlerden de yararlanmıştı. Dolayısıyla Türk tarihçi ve düşünürleri İbn Haldun'un söylediklerine pratik olarak yabancı değildiler. Onlar zaten **Mukaddime** yazarının anlattığı fikri çerçeveyi hayatlarının içinde bulmaktaydılar.

Toplum ve devleti bir organizmaya benzetmekle birlikte, Osmanlı-Türk tarihçi ve düşünürleri toplumun/içtimaî uzviyetin/sosyal organizmanın ölümü konusunda karamsar değildiler. Avrupa'da Rönesans döneminde yeniden canlanan “*Altun çağın yeniden geleceği inancı*” gibi, Türk siyâsetnâme ve tarih yazarlarında da eski üstün günlerin yeniden diriltilebileceği inancı vardı. Bu, kaderci (fatalist-finalist) organizmacılıktan irâdecî (volontariste) organizmacılığa geçiş bakımından Türk düşünce tarihinde önemli bir ilerlemedir.

“*Yeni Osmanlılar ile Bab-ı Alî*” adlı makalesinde geçen;

“*Devlet bir vücûd farzolundukta, biz dahî annin erkân-ı âzâsındanız. Hey'et-i vücûda âriz olan fenâlıktan hissemizce biz dahî müteessir oluruz.*”²²

şeklindeki sözleriyle, önemli bir Osmanlı-Türk tarihçisi ve düşünürü olarak organizmacı geleneğin içinde olduğu görülen Nâmîk Kemâl²³ de “*Hasta Adam*” makâlesinde karamsar organizmacılığı eleştirir; toplumun tabîi ve mukadder ölümü görüşüne karşı çıkar. **Hürriyet**'te (Nu:24, 23 Şaban 1285/7 Kanûn-ı evvel-7 Aralık 1868 Pazartesi günü) yayınlanan makâlesine klasik organizmacılığı yansıtan şu sözlerle başlar:

“*Hasta adam ta'bîri Fransızlar beyninde öyle bir vücûd-ı ma'nevîye 'alem olmuştur ki başı Avrupa dediğimiz devlethâne-i medeniyetin en güzel bir noktasına yaslanmış ve kendi üç kut'anın en mühim mevki'lerine uzanmış genç, dinç, güzel dünya durdukça yaşamaya müsta'idd bir koçak yiğit iken can çekişip yatıyor.*”²⁴ *Bî-çârenin nâmı ise Devlet-i 'âliyedir.*

Ağlamaz mı bakıp ahvâl-i perişânımıza

Dil ü can ile seven devletini, milletini.

Nice zâr olmayalım saltanatın hâline kim

*Ne zamandır çekiyor, sadr u fu'âd illetini.*²⁵

Ya biz bu müzmin 'illetleri düşünelim de hastamızın hayâtından kat'-ı ümîd mi edelim? Hayır, devlet bir şahıstır, ama şahs-ı ma'nevîdir. İbn. Haldun'un dediği gibi özyile 'ömr-i tabî'isi filanı yoktur. Hatta sadr u fu'âd dediğimiz 'illetler de hakikat değil, bir kuru 'üvvâv ve nâmdan 'ibârettir...Hastalığının hakikati killet-i ricâl, killet-i mâl, killet-i 'askerî killet-i esbâb, ve'l-hâsıl killet, killet, killet, herşeyde killet. Onun menşe'i ise istibdâd-ı hükûmettir.

Şâir makâlesinin bu sözlerden sonraki bölümünde Rusya gibi komşuları yılan benzettir. ve Fransız Devrimi sırasında Jakobenlerce benimsenen "Vatan tehlikede!" (La Patrie est en danger!) kuramını andırır bir tutumla devletin şifa bulması için alınması gereken önlemlere geçer. Yazarın bir İslam Tarihi ve bir de Askerî Tarih'ten genişlettiği Osmanlı tarihi kaleme aldığı, Evrak-ı Perişan'ı ve Cezmî, Celâl gibi tarihî-edebî eserleri hatırlanacak olursa, onda tarihîlik bilincinin kapsamı daha berrak görünür. Nâmık Kemâl, işte bu tarihîlik bilinci ile yurtseverce duygularını birleştirerek, baskıya karşı hukukun üstünlüğünü çıkarır ve ilerleyen satırlarda Molla Gürani ile Fatih arasında geçen kazâ gücünün icrâya üstünlüğüne ilişkin öyküyü aktarır. Devletin büyüklüğü ona göre işte bu şeriat/hukuk üstünlüğüdür. Eski büyüklüğe ulaşmanın yolu da halka özgürlüğünün geri verilmesi ve hukukun üstünlüğünün yeniden sağlanmasıdır. Tek yasal egemen ahali/halk olmalıdır. Görüldüğü gibi Nâmık Kemâl tıpkı Renan ve Şinasi gibi yeni düşüncelerini eski kalıplar içinde dile getirmeye özel önem vermektedir. Bu onun anlam sorunundan önce dil ve anlatım sorununa önem verilmesi gerektiğine ilişkin tutumu ile de örtüşmektedir. Üslup ve düşüncedeki pervâsızlığının nedeni, yerli söylemin içinden konuşmasındandır.

Yurtsever şâir yukarıya alınan beyitlerde devlet, millet ve saltanatın perişanlığına ağıyor; çünkü bunlar, epeyden beri göğüs ve kalp hastalığı çekmektedir. Anlaşılacağı gibi, XIX. yüzyılda

Osmanlı İmparatorluğu'na verilen "Hasta Adam" ünvanı şâirce de benimsenmiştir.

Bilindiği gibi bu ünvan Çar Nikola bulmuştu. 1853 yılında, Grandüşes Helena Petersburg'daki sarayında bir gece düzenler. Geceye bürokrat, aristokrat ve diplomatlarla birlikte Çar Nikola da çağırılır. Davette Çar bir ara İngiliz elçisi Sir Hamilton Seymour'a Türkiye'yi paylaşmak planını açıklarken şöyle der:

"Bakınız ! Kollarımızın arasında hasta, çok ağır hasta bir adam var."

Bundan sonra Avrupalılar Osmanlı Devleti'nden söz ederken, hep bu "Hasta Adam" benzetmesini kullanırlar.²⁶ Ne var ki, yabancıların Hasta Adam'dan umutsuz olmalarına karşılık, Nâmık Kemâl umutlu ve iyimserdir. Ona göre hastalık atlatılabilir, bünye eski sağlığına kavuşabilir.

Hastalığın atlatılması için, diğer Tanzimat dönemi devlet adamları ve aydınları gibi Nâmık Kemâl de Osmanlı birliği (Pan Osmanizm) düşüncesini öneriyor ve savunuyordu. Bu konuda iyimserdi. Osmanlı bütünlüğünün korunması durumunda iyileşme sağlanacaktı. Bunun için şöyle yazıyordu:

*"(Pan-Osmanizm sayesinde) Osmanlı Devleti, her uzviyete nâtukeyet gelmiş bir vücuda benzeyecek; ihtilâfımız bir çalgı takımının mukaddemâtında görülen ihtilâflar gibi dâimâ bir hüsn-i âhenge hizmet edecektir."*²⁷

Bu sözlerde geçen çalgı takımı ve hüsn-i ahenk tamamlamaları, organizmacılığın daha da gelişmiş bir biçimi olan Gestalt görüşünü hatırlatmaktadır. Bu görüşe göre "bütün" ün özel ve derin bir anlamı vardır. Parçalar ancak "bütün" ün içinde kıymet taşırlar. Anlam bütünlüktedir.²⁸ Nâmık Kemâl'in düşüncesinde parçalar Osmanlı kavimleridir ve yukarıdaki benzetmede, tek tek çalgılara karşılık gelmektedirler. Hüsn-i ahenk, Pan-Osmanizme ve Gestalt görüşündeki "bütün" e karşılık olarak kullanılmıştır.

Tanzimat'ın üç büyük paşası Mustafa Reşid, Âli ve Fuad Paşalar, Osmanlı birlik ve bütünlüğünün korunmasıyla zorlukların geçeceğini, siyasi hastalığın

iyileşeceğini düşünüyorlardı. Bu konuda, muhalifleri olan *Yeni Osmanlılar* ile hem-fikirdiler ve onlar gibi iyimserdiler. Diğerlerinden biraz daha iyimser olan Fuad Paşa, Çar Nikola'nın "*Hasta Adam*" nitelemesine karşı şunları söylüyordu:

"Ben Türkiye'yi Çar Hazretlerinden daha iyi tanırım. Her tarafını vurdum, dinledim, içli dışlı muayene ettim, şu hakikate vardım ki, Türklerin naturası gayet sağlam olduktan maâdâ, uzvî hiçbir hastalıkla da ma'lûl değildir. Türkiye cild hastalığına yakalanmıştır. Fakat çabuk iyileşmesi için vücûduna süreceği kükürdü yoktur."²⁹

Bazı kaynaklar, Fuad Paşa'nın iyimserliğinin, kaygısızlık, vurdumduymazlık ve aldırmaçlılığa kadar vardığını söylerler.³⁰ Cevdet Paşa'nın belirttiğine göre bu aldırmaçlık o derecedeydi ki eşinin ırz ve nâmus yönünden lâubâlî davranışını bildiği halde buna aldırmaçlıydı. Çünkü yine Cevdet Paşa'nın anlattığına göre eşinin babası Ahmed Efendi *Nusayrî* olup, "*bunlarda ırz ve hamiyet kaygısı yoktur*". Eşine bu davranış babasından kalmıştı. Eşinin kardeşi de öyleydi. Fuad Paşa iç güveyisi girdiği için, ailenin yapısına uymak zorunda kalmıştı. Ne var ki asıl sebep bu değildi. Cevdet Paşa'nın da bildirdiği gibi, Fuad Paşa kalp hastası idi. 1868'de kalp tedavisi için gittiği Fransa'nın Nice kentinde ölmüştü.³¹ Kalp hastalığı babasından kalmaydı. Hasta oğulları Nâzım ve Kâzım da, babaları Fuad Paşa'nın sağlığında aşırı kilo ve kalpten ölmüşlerdi.³²

Nâmık Kemâl'in başta andığımız beyitlerdeki "*sadr*" ve "*fu'âd*" sözleri, göğüs ve kalp anlamlarına gelmektedir. "*Ağlamak*", "*ahvâl-i perîşan*", "*zâr olmak*", "*illet*" sözleri ile "*sadr*" ve "*fu'âd*" kelimeleri arasında tenâsüb vardır. Öte yandan şairin "*Hatta sadr u fu'âd dediğimiz illetler de hakikat değil, bir kuru ünvân ve nâmdan ibârettir*" sözlerinden hareketle, "*sadr*"ın bakanlık ve "*fu'âd*"ın da Fuad Paşa demek olabileceği düşünülürse, bu iki kelimedeki tevriye olduğu anlaşılır. Gerçekten Fuad Paşa, 1861-1863 ve 1863-1866 arasında iki defa sadrazam olmuş³³, 1852, 1855-1856, 1858-1860, 1867-1869 arasında da dört defa Dışişleri Bakanlığı yapmıştı.³⁴ Tевриye sanatını kabul ettiğimizde, Nâmık Kemâl'in "*fu'âd*" sözüyle aynı

zamanda telmih de yaptığını görürüz. Çünkü Fuad Paşa yukarıda da belirttiğimiz gibi kalp hastasıydı ve hiçbir işinde tedirgin ve kaygılı davranmaz; devlet işinde de heyecandan kaçınırdı. Zaten Fuad Paşa Tıphane'nin ilk mezunlarından ve mezuniyetinin ardından Tophane doktoru olmuştu.³⁵ Cevdet Paşa'nın işaret ettiği gibi, Fuad Paşa Tıphane'den diploma almış olduğundan, kendinden kalp hastalığının bulunduğunu ve bu illetin baş ilacının da hiçbir iş için telaş etmemek, kaygıdan uzak yaşamak olduğunu bilirdi.³⁶ Fuad Paşa yalnız iyimser bir organizmacı değil, aynı zamanda kendini "*ıçtımâî tabib*" sayan bir elitisttir. Tıphane mezunu bir devlet adamının böyle düşünmesi de olağandır. Sonradan bu tavır Jön-Türklerde de sürer. *Osmanlı* gazetesinde 1 Şubat 1898'de yayınlanan "*Kıyam*" adlı bir makalede, adını vermeyen bir yazar, toplumun kişi vücûdunun aynı olduğunu anlatıyor ve "*heyet-i ıçtımâiye de tabiblere ihtiyaç duyar*" görüşünü ileri sürüyordu.³⁷ Doktor Abdullah Cevdet, 1 Ocak 1905 tarihli *İctihad*'da, Gustave Le Bon'un *Les Lois Psychologiques de L'Evolution des Peuples* adlı eserini niçin Türkçe'ye çevirdiğini şöyle açıklar:

"Bir kavmin ıçtımâî tabibi olmak isteyenlere kavimlerin organlarının teşrih ve fizyolojisini göstermek için, bu kitabı çevirdim."³⁸

Tevfik Fikret'e göre de vatan hastalıklıdır (*Promete* şiirinde), "*hasta nine*" dir (*Halûk'un Vedâi*'nda): tabip ise gençliktir.

Nâmık Kemâl, önemini hiç yitirmeyecek görüşler bulunan "*Hasta Adam*" makalesinin sonunda "*ıçtımâî tabib*" konumundaki Fuad Paşa'ya ve diğerlerine şu ezeli soruyu sorarak sözünü bağlar:

"Ey etubba-yı devlet! Şu vatan ki umûmun müşterek vâlidesidir. Elinizde zâr zâr inliyor. Anâsırın muâvenetine mürâcaat etmeden hiçbir hastanın sıhhati kabil olmayacağını da bilirsiniz. Nice bir bu dâiye-i menfaat, nice bir bu arzû-yı istiklâl! Tabâbet makâmına gelmişken siz ayn-ı illet oldunuz.³⁹ Hastalığında ayak terinden müstefîd olmağa göz dikmek ve öldükten sonra eşyâsını çalıp satmak için vâlidesinin itlâfına çalışmak hangi insana yakışır? Lânet o ahlâk-ı habîseye ki üç günlük safâ için altı

yüz yıllık bir devletin harâbına sebep olarak ilel-
ebed âlemin mahkeme-i vicdânında mazhar-ı nefrin
ede.⁴⁰

Türk edebiyat ve düşüncesinde orga-
nizmacılığın daha geniş bir biçimde araştırılması,
Türk düşünce ve edebiyat dünyasında yeni ufuklar
açabilir. Bu mütevazi çalışmada kısaca da olsa ilk
kez edebî bir metnin organizmacı görüş açısından
yorumu yapılmaya çalışıldı. Başka metin ve yazarlar
üzerinde yapılacak incelemeler birbirini
tamamlayabileceği gibi, düşünce ve edebiyat
ortamını da zenginleştirebilir.

KAYNAKÇA

Abdurrahman Şeref, **Tarih Söyleşileri (Müşahabe-i
Tarihiye)**, (sad. Mübeccel Nami Duru), İst. Sucuoğlu
Matb. 1980

Abdurrahman Şeref, **Tarih Musahabeleri**, (haz. E. Koray),
Ank. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985

Akarsu Bedia, **Ahlâk Öğretileri**, İst. Remzi Kitabevi, 1982
Arslantürk Zeki, **Naîma'ya Göre Osmanlı Toplum
Yapısı**, İst. Ayışığı Kitapları, 1997

Ateş Toktamış, **Siyasal Tarih**, İst. İ.Ü. İkt. Fak. Yayını,
1982, Cilt I

Baykal Bekir Sıtkı, **"Namık Kemal'e Göre Avrupa ve Biz"**,
Namık Kemal Hakkında içinde, İst. DTCF Türk Dili ve
Ed. Enst. Neşriyatı:2, Vakit Matbaası, 1942

Bayraklı Bayraktar, **Fârâbî'de Devlet Felsefesi**, İst. Doğuş
Yayınları, 1983,

Bayrakdar Mehmet, **Bitlisli İdris**, Ank. KB Yayınları,
1991

Berkes Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İst. Doğu-Batı
Yayınları, 1978

Cemâledin, **Osmanlı Tarih ve Müverrihleri**, Dersasadet,
İkdâm Matbaası, 1314

Cevdet Paşa, **Cevdet Paşa Tarihi'nden Seçmeler**, (haz. S.
Irmak, B. K. Çağlar), İst. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı
Kültür Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, 1973, C.I-II

Cevdet Paşa, **Ma'rûzât**, (haz. Y. Halaçoğlu), İst. Çağrı
Yayınları, 1980

Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, Üçdal Neşriyat, İst. Üçdal
Neşriyat, 1983, C.I-VI

Cevdet Paşa, **Tezakir**, (haz. C. Baysun), Ank. TTK
Yayınları, 1986, C.I-IV

Çağatay Neşet, **"Mustafa Nuri Paşa ve Eseri"**, **Makaleler
ve İncelemeler** içinde, Konya, Selçuk Üniv. Yayınları,
1983, s.405-423 (TTK Belleten, S.167'den)

Danişmend İsmail Hami, **İzahlı Osmanlı Tarihi
Kronolojisi**, İst. Türkiye Yayınevi, 1971, C. IV

Donbay Ali, **Namık Kemal'in Hürriyet Gazetesindeki
Makaleleri**, Konya, Selçuk Üniv. SBE Basılmamış Yük.
Lis.Tezi,1992

Ebüzziya Tefvik, **Nümüne-i Edebiyat-ı Osmaniye**,
Matbaa-i Ebüzziya, (Temsil-i Sâdis), Kostantiniye, 1329

Elibol Sadettin, **İnsanlığın Tarihi Üzerine**, İst. Akçağ
Yayınları, 1989

Erdem Selman, **Psikoloji**, İst. Fil Yayınevi, 1986

Erdül Mehmet, **Başveren İnkılapçı Ali Suavi**, İst.
Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2000

Fârâbî, **El-Medînetü'l-Fâzıla**, (çev. A. Arslan), Ank. KTB
Yayınları, 1990

Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri, **"Türkiye'de İbn-i Haldunizm"**,
Fuad Köprülü Armağanı içinde İst. Osman Yalçın
Matbaası, 1953

Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri, **İçtimaiyat İkinci Cilt:
Metodoloji Nazariyeleri**, İst. İÜİF Yayınları, 1961

Fleischer Cornell H., **Tarihçi Mustafa Âli**, İst. Tarih Vakfı
Yurt Yayınları, 1996

Göçgün Önder, **Nâmık Kemâl**, Ank. Kültür ve Turizm
Bakanlığı Yayınları, 1987

Göçgün Önder, **Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün
Şiirleri**, Ank. AKM Yayınları, 1999

Gökyay Orhan Şaik, **Kâtip Çelebi**, Ank. Kültür ve Turizm
Bakanlığı Yayınları, 1986

Güngör Nevin, **Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu**, Ank. Kültür
Bakanlığı Yayınları, 1991

Karal Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, Ank. TTK Yayınları,
1983, C.VII

Kâtip Çelebi, **Düstûrül-Amel**, (haz. Ali Can), Ank. Kültür
ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982

Kongar Emre, **Toplumsal Değişme Kuramları ve
Türkiye Gerçeği**, İst. Remzi Kitabevi, 1981

Kösemihal Nurettin Şazi, **Sosyoloji Tarihi**, İst. Remzi
Kitabevi, 1982

Kuran Ercüment, "Bir Osmanlı Aydını, *Sâtı El-Husri (1880-1868)*", **Türkiye Günlüğü**, Yaz 1991, S:15

Kurtkan Amiran, **Sosyoloji**, İst. Devlet Kitapları, 1980

Mardin Şerif, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri**, İst. İletişim Yayınları, 1983

Mc Neill William, **Dünya Tarihi**, (çev. A. Şenel), İst. Kaynak Yayınları, 1985

Mehmet İzzet, **Makaleler**, (haz.C. Değirmencioglu), Ank. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989

Nâmık Kemâl, "*Hasta Adam*" **Hürriyet**, nu.24, 23 Şaban 1285/7 Kanûn-ı evvel 1868

Nâmık Kemâl, "*Sa'y*", **Mecmûa-i Ebûzziya**, 15 Muharrem 1298, C.I, S:9, s.267-272

Nâmık Kemâl, **Makâlât-ı Siyâsiye ve Edebiye** (Külliyât-ı Kemâl, 1. tertib: 3. kitap), İst. Selânik Matb., 1327

Olguner Fahretin, **Farabi**, Ank. KTB Yayınları, 1987

Sarıca Murat, **Siyasal Tarih**, İst. Ar Yayın-Dağıtım, 1983

Satı el-Husri, **İbn-i Haldun Üzerine Araştırmalar**, (çev. Süleyman Uludağ) Dergah Yayınları, İst., 2001

Schilling Kurt, **Toplumsal Düşünce Tarihi**, (çev. N. Önel), İst. Varlık Yayınları, 1971

Seraslan Halim, **Hamdullah Subhi Tanrıöver**, Ankara, TKAE yayınları, 1995

Shaw Stanford-Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, (çev. M. Harmancı), İst. e Yayınevi, 1983, C. II

Sözen Kemal, **Ahmet Cevdet Paşa'nın Felsefi Düşüncesi**, İst. MÜ İlh. Fak. Yayınları, 1998

Şanal Mustafa, "*Mustafa Sâtı Bey (Sâtı-El-Husri) (1880-1968). Hayatı ve Türk Eğitim Tarihi İçerisindeki Yeri*", **Milli Eğitim Dergisi**, Kış-Bahar 2002, S: 153-154

Tansel Fevziye Abdullah (haz.), **Nâmık Kemâl'in Husûsî Mektupları: İstanbul ve Midilli Mektupları-I**, Ank. TTK Yayınları, Ank. 1969, C.II

Togan Zeki Velidi, **Tarihte Usûl**, İst. Enderun Kitabevi, 1981

Tütengil Cavit O., "**Yeni Osmanlılar**" dan Bu Yana **İngiltere'de Türk Gazeteciliği (1867-1967)**, İst. Belge Yayınları, 1985

Ülken Hilmi Ziya, **İslâm Felsefesi**, Ülken Yayınları, İst. 1983

Ülken Hilmi Ziya, "*Kâtip Çelebi ve Fikir Hayatımız*", **Kâtip Çelebi, Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler** içinde, Ank. TTK Yayınları, 1985

Ünal Tahsin, **Türk Siyasî Tarihi**, İst. Emel Yayınları, 1978

Yurdaydın Hüseyin Gazi, **İslâm Tarihi Dersleri**, İst. 1971

Ergün Mustafa, **II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri**, Ank. Ocak Yayınları, 1996

NOTLAR

¹ Mc Neill, 1985, s.125;

² Akarsu, 1982, s.92-93

³ Schilling, 1971, s.148; Schilling 2. dönemi anmaz. Diğerlerini beş dönem olarak verir. Augustinus'un Türk düşüncesine etkisinin olup olmadığı sorulduğunda, şu açıklama bir ipucu olabilir: "*II. Beyazıt'ın emriyle Bitlisli İdris tarafından yazılıp sekiz padişahı bahsettiği için Sekiz Cennet demek olan Heşt Bihişt adını taşıyan Osmanlı tarihinde Augustinus'un Tanrı ve Şeytan Devleti motifleri aynen işlenir.*" Şükrü Akkaya, **Tarihin Tarihine Kuşbakış**, Ank. 1938, s.18'den aktaran: Elibol, 1989, s.15; Kendisinden sonraki Osmanlı tarihçileri için kaynak teşkil eden ve onlara büyük etkisi olan bu Farsça eser üzerine daha geniş bilgi, şuradadır: Bayrakdar, 1991, s.41-47

⁴ Kösemihal, 1982, s.54-57; Bayraklı, 1983, s.37-44

⁵ Bayraklı, 1983, s.37-44; Olguner, 1987, s.61; "*Filozofun siyaset görüşü her şeyden önce Eflatun'un Devlet diyaloguna dayanıyor. Onun gibi ideal sitenin bariz vasıflarını arıyor. Onu uzviyete benzetiyor.*" Ülken, 1983, s.65; Kendi sözleriyle: "*Erdemli, mükemmel şehir bütün organları canlı varlığın hayatını tam kılmak ve onu bu durumda tutmak için birbiriyle yardımlaşan tam ve sağlıklı bir bedene benzer.*" bkz. Fârâbi, 1990, s.70

⁶ Bayraklı, 1983, s.41

⁷ Bayraklı, 1983, s.43

⁸ Yurdaydın, 1971, s.132; Organizmacı toplum teorisi Mukaddime'nin ikinci bölümündedir. Genel organizmacılık için: Kongar, 1981, s.61-84 ve Kurtkan, 1980, s.25

⁹ Kâtip Çelebi, 1982, s.16-17,22; Gökyay, 1986, s.55; Ülken, 1985, s.181

- ¹⁰ Fındıkoğlu, 1953, s.153-163; Fındıkoğlu, 1961, s.104-105, ve Köprülü Armağanı'ndaki yazının tıpkıbasımı: s.116-131
- ¹¹ Fleischer, 1996, s.316
- ¹² Oğlu Kemâleddin Mehmed tarafından **Mevzûâtü'l-Ulûm** adıyla ve eklerle Türkçeye çevrilen **Miftâhü's-Sa'âde** ve **Misbâhü's-Siyâde** ve ilk on Osmanlı hakani döneminde yaşamış 521 bilgini ve sanatkarı anlatan **Şakâ'iku'n-Nu'mâniye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniye** adlı iki büyük ve ünlü Arapça eserin yazarı (1495-1561) dir.
- ¹³ Arslantürk, 1997, s.36-47, 67-71
- ¹⁴ Münecimbaşı (1631-1702): **Münecimbaşı Tarihi**, (çev. İsmail Erünsal), İst. Tercüman 1001 Temel Eser: 37; C.I-II
- ¹⁵ **Netâyiciü'l-Vukûât** yazarı (1824-1890), bkz. Cemâleddin, 1314, s.143-144; Eser Neşet Çağatay Tarafından sadeleştirilip notlar ve eklerle yayınlanmıştır: Ank. TTK Yayınları, 1987, C.I-II ve C.III-IV, bkz. s.xvi; ayrıca bkz. Çağatay, 1983, s.405-423
- ¹⁶ Tarihçi (?-1866), Re'isü'l-Ulemâ Abdülhak Molla'nın oğlu, Şâir Abdülhak Hâmid (Tahran)'in babasıdır. bkz. Cemâledin, 1314, s.125-126
- ¹⁷ Şeyhülislam (1674-1748), bitmemiş bir **Mukaddime** çevirisi vardır. Cevdet Paşa çeviriyi tamamlamıştır.
- ¹⁸ Sâmi Paşa'nın oğlu, Sâmişâzâde Sezâi'nin kardeşi, Hamdullah Subhî (Tanrıöver)'nin babası (1818-1886), **Mukaddime**'nin bir bölümünü **Miftâhü'l-İber** adıyla 1859'da Türkçeye çevirmiştir. Bkz. Seraslan, 1994, s.7-11
- ¹⁹ "Devlet dahi bir cism-i insâni mesâbesindedir." **Tarih-i Cevdet**, C.I, s.432'den aktaran: Sözen, 1998, s.102
- ²⁰ bkz. Kuran, 1991, s.170-172; Ergün, 1996, s.124-136; Satı, 2001; Şanal, 2002, Sayı 153-154
- ²¹ Fındıkoğlu, 1961, s.104-105; Togan, 1981, s.158-159; Ülken, İst. 1993 s.262-273; Ülken, İst. 1995 s.253-259
- ²² "Politikaca iki muarız" olarak tanıtılan Yeni Osmanlılar ile Bâb-ı Âli arasındaki "ihtilaf" **Hürriyet**'in 13 Temmuz 1868 tarihli 3. sayısında "Yeni Osmanlılar ile Bâb-ı Âli" başlığıyla, "suall-cevaplı" bir "muhâvere" de ortaya konmuştur. Metin, Tütengil tarafından yeni harflerle şurada yeniden yayınlanmıştır: Tütengil, 1985, s.62-65; Yukarıya alınan cümleleri aktaran Karal'ın metinde verdiği makale adı doğru olmakla birlikte, dipnotta verdiği "Namık Kemal, **Hürriyet Mahkemeleri**, s.20" biçimindeki referans yanlıştır. "Makaleleri" kelimesi "Mahkemeleri" diye okunmuş, yazılmış veya dizilmiş olabilir. Her iki durumda da Nâmık Kemâl'in böyle bir eseri veya makalesi yoktur. Bkz. Karal, 1983, C.VII, s.310
- ²³ Nâmık Kemâl'in organizmacılık doğrutusundaki görüşlerine değişik eserlerinde rastlamak mümkündür. Örneğin *Vâveylâ* şiirinin 3. *Nevha*'sında temsili istiare sanatı sayesinde vatani insan bedenine benzetirken, aynı zamanda organizmacı görüşünü de dile getirmektedir. Bu şiir Hasta Adam makalesi ile karşılaştırmalı çözümlenirse daha iyi anlaşılabilir. *Vâveylâ* şiiri için bkz. Göçgün, 1987, s.90 ve Göçgün, 1999, s.401-403
- ²⁴ Ali Suavi de Namık Kemal gibi "Türkiye kocamıştır ve can çekişmektedir... Türkiye kocamıştır fikri Avrupa'ya girdiğinden beri, buna karşı bu memlekette, Türkiye gençtir fikri doğmuştur... Bu gençlik fikrinde olanların bizce en tanınmış Köprülüzade Fazıl Paşa'dır ki ... *Gülhane Hatı esaslarını 1792'de Nizam-ı Cedid namı ile ilan etmiştir. Doğup da hala bir ehliyetli dâye eline düşmeyen bi-kes Tanzimat ise Fazıl Paşa'nın ana karnına düşürdüğü Nizam-ı Ceditten ibarettir.*" der. Bkz. Atay, 1997, s.5-6
- ²⁵ Makale metni Donbay, 1992, s.206-210'da bulunur.
- ²⁶ Ünal, 1978, s.252; Sarıca, 1983, s.135; Ateş, 1982, Cilt I, s.358; Erdül, 2000, s.107
- ²⁷ Baykal, 1942, s.197
- ²⁸ Bu yazıda organizmacılık ile Gestalt görüşü arasındaki ilişki, benzerlik ve ayrılıkları geniş bir biçimde anlatmak imkânı yoktur. Bu konu ve structuralisme, fonctionalisme gibi akımlarla ilgisi bulunan Gestalt görüşü üzerinde özellikle şu doyurucu bilgi veren kaynaklara bakmak yararlı olacaktır: Ülkemizde Gestalt görüşünü ilk tanıtan bilgin, Mehmet İzzet'tir: "Gestalt Nazariyesi ve İçtimaiyat", **Hayat Mecmuası**, Eylül 1927, C.II, S:43, s.6; bu yazı şurada da "Gestalt Nazariyesi" adıyla yeniden yayınlanmış ve açıklamalar eklenmiştir: Mehmet İzzet, 1989, s.158-163; Mümtaz Turhan'ın konuyla ilgili iki makalesi vardır: "Gestalt Nazariyesi I", **Çığır Mecmuası**, Mayıs 1938, C.VI, S:65, s.73 ve aynı yazı: **Kültür Haftası Dergisi**, 1936, C.I, S:2, s.29-30; "Gestalt Nazariyesi II", **Çığır Mecmuası**, Mayıs 1938, C.VI, S:66, s.84 ve aynı yazı: **Kültür**

Haftası Dergisi, 1936, C.I, S:8, s.150-151; Orhan Sadettin, Mustafa Şekip Tunç ve Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu ve Amiran Kurtkan Bilgiseven gibi felsefeci, psikolog ve sosyologların Gestalt görüşü ile ilgili düşünce ve çalışmaları için bkz. Güngör, 1991, s.32-45; Ayrıca bkz. Kurtkan, 1980, s.40-41 ve Erdem, 1986, s.14-15

²⁹ Karal, 1983, C.VII, s.129

³⁰ Abdurrahman Şeref, 1980, s.93; Abdurrahman Şeref, 1985, s.94; Cevdet Paşa, 1980, s.2

³¹ Cevdet Paşa, 1980, s. 2; Şeref, 1980, s.84; Şeref, 1985, s.84, Danişmend, 1971, C.IV, s.84; Karal, 1983, C. VII, s.128

³² Cevdet Paşa, 1980, s.2; Şeref, 1980, s.93; Şeref, 1985 s.95; Fuad Paşa'nın babası, **Mihnet-Keşan** yazarı Keçecizade İzzet Molla idi. İzzet Molla'da da kalp rahatsızlığı vardı ve o da organizmacı idi. II. Mahmud'a sunduğu bir lâyhada şöyle demişti: "*Cemi nizâmât-ı düvel birbirine bağlıdır, sıhhat ül-beden ve tenâsüb-i ten cümle âzânın selâmetiyle olur, bir uzuvdaki araz cemi uzva sirâyet eder.*" Ünal, 1978, s.231

³³ Şeref, 1985, s.215; Shaw, 1983, C. II, s.95

³⁴ Shaw, 1983, C.II, s. 95

³⁵ Berkes, 1978, s. 230

³⁶ Cevdet Paşa, 1980, s. 2

³⁷ Mardin, 1983, s. 123

³⁸ Mardin, 1983, s. 176

³⁹ Nâmık Kemâl, 1298, C.I, S:9, s.267-272; Nâmık Kemâl, 1327, s.27-33; Ebüzziya Tefik, 1329, s.329-336) makalesinin sonunda şu Arap atasözünü anar: "*Tabîbün yûdâvî vet-tabîbü marîzün.*" Yani: "*Tedâvî eden tabîbin kendisi hasta.*" Bu söz şâirin Abdülhak Hâmid'e Midilli'den yazdığı bir mektupta da "ve" den önce *herkesi* anlamında "*en-nâse*" eklenerek tekrar edilir. Bkz. Tansel (haz.), 1969, C.II, s.449; "*Hasta Adam*" makalesinin sonunda yer alan ve yukarıya iktibas edilen cümle, bu atasözünün anlamca çevirisidir. **Hürriyet** (nu.9, 6 Cemâziye'l-evvel 1285/24 Ağustos 1868)'te yayınlanan "*Devlet-Aliye'yi Bulunduğu Hâl-i Hatarnâkten Halâsın Esbâbı*" başlıklı makale de organizmacı görüşle yazılmıştır. Bu yönüyle "*Hasta Adam*" makalesine benzeyen, fakat ondan önce yazılmış bulunan bu makalenin, Ziya Paşa'nın kaleminden çıkmış olması kuvvetle muhtemeldir. **Hürriyet**'teki yazıların çoğu

Yeni Osmanlılar Cemiyeti üyelerinin tartışma ve katkıları ile hazırlanmıştır. Ancak yazıya dökülürken genellikle Nâmık Kemâl'in kalemiyle görüşler belirli bir üslûba bürünür. Bazen de bu işi Ziya Paşa yapar. Nispeten ağırbaşlı ve istihzadan uzak medreseli havasını andıran cümleler, uzun Arapça, Farsça veya karışık tamlamalar, Arapçadan çok Farsçaya ünsiyet, Anadolu köy hayatı, "*tuz inhisarı*", çocukluk dönemi ve çocuğun eğitimle ilgisi, aile-köy-şehir-devlet-hükümet ve bunların tarihi gelişimi ile ilgili bilgiler, genel ve soyut kavramlaştırmalardan çok indî ve şer'î perspektife yakın yorumlar, Ziya Paşa'nın düşünce dünyasının ve yazılarının öz nitelikleri (karakteristiği) dir. Bunların var olması durumunda bile Mehmet, Reşat, Nuri ve özellikle Kemâl beyin katkıları yazıya serpiştirilmiştir. Sonuçta, çoğu imzasız yazılarla çıkan **Hürriyet**, hiç olmazsa 64. sayıya değin, kişilerin değil *Cemiyet*'in kamuoyuna açıkladığı bir *bildiriler dergisi* olarak kabul edilmelidir. **Hürriyet**'teki makalelerin aidiyeti konusunda Sungu, Kaplan, Akün ve Tütengil'in çabaları ne yazık ki kesin sonuçlara ulaştırıcı olamamıştır. Bu çetin sorun bir yana, "*Devlet- Aliye'yi Bulunduğu Hâl-i Hatarnâkten Halâsın Esbâbı*" adlı yazıda "*Bir müddetlerden berü da'vâ-yı hazâkatle Devlet-i Aliye'nin tedâvisini der-uhde edenler gerek ye's ü fütürlerinden ve gerek cehâlet ü noksan-ı himmet ve hıfz-ı menfaat ve adem-i kabiliyet gibi bazı sebeplerden dolayı daima sûret-i evveliyeye üzere müdâvâtle meşgûl olduklarından hastaya ber'ü's-sâ' diyerek verdikleri ilaçlar zehr-i kâtil oldu.*" dendiikten sonra, yukarıda anılan Arap atasözüne benzeyen bir Farsça dize geçmektedir: "*Dârü sebeb-i derd-şod inrâ çi ilâcest*" yani "*nedense, ilacın kendisi hastalığa yol açtı.*" Yazının ilerisinde "*Hasta Adam*" makalesini hazırlayan sözler görülüyor: "*Ey hastanın sıhhatini der-uhde eden ve onun sâye-i lütfundan mütene'im olan etibbâ! Allah için ayak teri menfaatini muvakkaten olsun bir tarafa bırakıp hastanın bulunduğu hâl-i hatarnâki düşününüz... ve Allah için söyleyiniz ki bu hasta öyle muvakkat ilaçlar ile döşekten kalkar mı?*"

⁴⁰ bkz. Nâmık Kemâl, "*Hasta Adam*" **Hürriyet**, nu.24, 23 Şaban 1285/7 Kanûn-ı evvel 1868; Nâmık Kemâl, 1327, s.97-101

Tiyatro ve Etik

Prof. Dr. Sevda ŞENER

Özet

Birçok düşünür tiyatro sanatını ciddiye almış, insanların tiyatro yoluyla bilgilendirilebileceğini, düşündürebileceğini, en geniş anlamıyla eğitilebileceğini düşünmüşlerdir.

Hangi çağda, hangi akımda, hangi türde yazılmışsa yazılımsın oyunların ciddi bir işlevi olduğu ve bu işlevin genellikle etik sorumluluk içerdiği görülür. Zaman içinde değer yargılarında değişiklik olsa bile etik değerler sürecektir.

Anahtar Kelimeler : Tiyatro, Etik

Abstract

There are many persons who thinks and considers the art of theater, as a serious action and conceives theater as a means to have human beings become knowledgeable and in the widest sense, to be trained by theater plays. Regardless of the age, movement and type the play is written, one can observe that, plays have a serious function and this function generally contains an ethical responsibility. With time, there may be changes in value judgements, but ethical sensitivity, will continue to be the same.

Keywords : Theatre, Ethic.

Düşünürler tiyatroyu insanların ve toplumların kültürel alt yapısı hakkında aydınlatıcı bilgi veren zengin bir kaynak olarak değerlendirmişlerdir. Düşünce tarihinin hemen her döneminde, insan ilişkileri, bu ilişkileri yönlendiren değer yargıları, toplumların

etik yapısı, bu yapıyı tanıma ve yönlendirme konuları tartışıldığında tiyatro sanatına da başvurulduğu, tiyatro yapıtlarından örnekler verildiği görülür. Tiyatro bir hayatı taklit oyunu olduğu, seyircisini çok yönlü olarak etkileyebildiği için ciddiye alınmış, en çok da toplumu eğitici işlevi açısından değerlendirilmiştir. Tiyatroyu böyle bir ilgiye layık kılan özelliklerini şöyle tanımlayabiliriz:

Öncelikle tiyatro canlı oyuncular aracılığı ile ve gerçektekine benzer biçimde oynanan bir yaşam oyunudur. Gerçekler konusunda klişeleşmiş kodlara başvurulduğunda, ya da öykü tümünden düşürünü olduğunda bile tiyatronun yaşam gerçeğinden beslendiği görülür. Öte yandan, günlük yaşamımızda gözlemlediğimiz gerçeklerin önümüze yapısını kolayca çözümlenemediğimiz karmaşık bir malzeme yığını sunmasına karşın, tiyatro yapıtlarında olaylar, durumlar, ilişkiler, çapaklarından ayıklanmış, durultulmuş, mantıklı bir dizgeye oturtulmuş, belli bir sonuca doğru geliştirilmiş olarak sunulur. Tiyatro oyunu gerçeğin genel, tipik ve bütünsel örneğini gösterir.

Ancak şu da unutulmamalı ki, sahnede gösterime sunulan yaşam örneği, yaşamı çok yakından izlediğinde bile gerçeklerin birebir taklidi değil gösterimsel (temsili) benzeridir. Bu da, oyun-gerçeğe yeni anlamlar, yeni yorumlar yüklemek olanağı sağlayarak onun eğitici, öğretici, düşündürücü işlevini güçlendirir, güncelleştirir. Tiyatro yazınının başyapıtlarında yaşamdan alınmış, ya esinlenilmiş malzemenin, içinde bulunan çağın gereksinimine göre yorumlanmış, belli bir temayı/tezi iletecek biçimde düzenlenmiş olduğu görülür. Böyle bir düzenleme içinde toplumsal ilişkilerin yapısını kuran temel kurallar aydınlığa çıkmış, gerçeğe benzer görünüşleri ve sunuluş biçimiyle inandırıcı kılınmış, oyun olmanın sağladığı uzak açıyla tartışmaya, eleştiriye, hatta yeni yorumlara açılmıştır.

Tiyatroda dramatik olanı yaratan, insan ilişkilerinin bir eylem örüntüsü içinde ele alınmış olmasıdır. Bu eylem oyun kişilerinin özel kişiliğini, toplumsal kimliğini, o kimliği yoğurmuş olan değer yargılarını, bu değer yargılarının geçerli olduğu toplumun kültürel, ekonomik, siyasal yapısını yansıtır, ya da dolaylı olarak ele verir. Tiyatro yapıtlarında eylemi çatışmalar ateşler. Çatışma üreten durumların başında da toplumsal gelişim sürecinin dönemeçleri gelir. Bunlara dramatik eşik durumları diyoruz. Böyle durumlarda çatışmaya giren insanın iradesine yön veren benimsediği değer yargılarıdır. Çatışmada bu değerler karşıtlarıyla sınanarak güçlenir, ya da gözden düşer. Kısacası, oyun kişinin kimliğinde ve eyleminde, hem günlük yaşamda geçerli olan değer yargılarının, hem olması gerektiği gibi kapsamında korunan ülküsel değerlerin yaşam pratiğinde sınandığı görülür. *Absurd* olarak adlandırılan oyunlarda olduğu gibi, eylemsizlik, ya da karar verip eyleyememe de, bu duruma neden olan sosyal yapıya dolaylı olarak gönderme yaptığı için aynı ölçüde dramatik olabilir.

Tiyatro sanatının başyapıtlarında, günlük yaşamın saçaklarından ayıklanmış, damıtılmış örneklerinin bulunduğunu, bu yapıtlarda insanın eylemi içinde ele alındığını, hem eylemlere yön veren insan iradesinin, hem bu bu iradeyi koşullamış olan değer yargılarının, farklı yorumları taşıyacak biçimde ele alındığını, böylece toplumun ahlaki alt yapısının sergilendiğini, insan ve toplum modellerinin oluşturulduğunu görmüş olan düşünürler, tiyatro sanatını ciddiye almışlar, insanların tiyatro yoluyla bilgilendirilebileceğini, düşündürülebileceğini, en geniş anlamıyla eğitilebileceğini düşünmüşlerdir.

Antik dönem düşünürleri için tiyatro, yaşamı ciddiye aldığı, akli ve mantığı önde tuttuğu, birlik ve bütünlük gözettiği, mantıklı düşünmeyi kısıtlayan heyecanları arıtop durulttuğu için yararlıdır. Bütün bu

özellikleriyle toplumda uyum ve denge sağlanmasına yardımcı olur, insanı mutluluğa yaklaştırır. Aristoteles kendi zamanında yazılmış ve oynanmış olan oyunlara bakarak şöyle bir sonuç çıkarmıştır: Tiyatro, mantıklı yapısı ve ciddi içeriği ile topluma doğru örnekler sunan yararlı bir sanattır. Tiyatronun (tragedyanın) önemi, hayata benzemesinden, insanı eylemi içinde göstermesinden, olumlu etki yaratmasından, eğitici olmasından gelir. Tragedya yaşama benzer çünkü yapısı taklit üzerine kurulmuştur. Konusunu yaşamdan, yaşanmış tarihten, yaşamsal ilişkileri anlatmış olan söylencelerden almıştır. Yapısının iskeletini, birbirini neden sonuç bağıyla izleyen olaylar dizisi oluşturur. Etkisi olumludur. Çünkü etkisinin yarattığı duygusal birikimi sağıltacak (*catharsis*) biçimde kurgulanmıştır. Eğitici, çünkü ahlak açısından ağırbaşlı, ciddi konuları ele almıştır. Akla, mantığa uygundur, çünkü konu, mantıklı, birlikli, bütünlüklü bir yapı içinde sunulmuştur.

Öte yandan Platon'un tiyatro sanatına karşı çıktığını, Devlet'inde tiyatroya yer vermediğini görürüz. Platon için sanat insanları doğruyu ve iyiyi gösteren olmalıdır. Fakat tiyatro yüzeysel olanı yansıttığı, insanları gerçeğin özünden uzaklaştırdığı için yararsızdır. Tragedya yarattığı yoğun heyecanla duyguların denetimini olanaksız kılar, akılcı düşünceyi bulandırır. Oyun yazarı inançlara, adetlere, söylencelere, tanrılara karşı saygısız bir tutum içinde olabilir. Oyun kişisi eylemi ile bir sorumsuzluk örneği oluşturabilir.

Onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda Klasik dönem düşünürleri tiyatroyu etkili bir eğitim aracı olarak görmüşlerdir. Oyunlarda merkezi otoritenin gücüne saygı gösterildiği, yerleşik değer yargıları pekiştirildiği, ahlaki olan gözetildiği takdirde tiyatronun yararlı olacağı düşünülmüştür. Ancak, olumlu etki yaratılabilmesi için oyunun mantıklı bir yapısı olması gerektiği belirtilir. Tanrı ve Kral gibi tek otoritenin tartışılmazlığının biçimsel koşutu olan

üç birlik kuralına uyulmalı, oyunun sonunda kötüler cezalandırılmalı, iyiler ödüllendirilmelidir. Antik ve Klasik dönem oyunlarında oyun kişilerinin eylemlerini yönlendiren kararlar toplumun yerleşik ahlak değerleri doğrultusunda alınır. Oyun kişileri yeni ve farklı değerlerle donatılmış karşıtlarıyla çatışmak zorunda kalırlar, tragedyalarda yıkıma uğrar, komedyalarda mutlu sona ulaşırlar. Her iki türde de eski saygın etik yapı ile, toplumun doğal gelişimi doğrultusunda türetilmiş, elbette bu gelişimin gereğine uygun, fakat eskileriyle çelişen yeni ahlaksal değerler karşı karşıya getirilmiş, birbiriyle sınanmış olur. Bu sınavda yazar tarafsız konumunu koruyor gibi görünse de, seyircinin tercihi yerleşik düzenin değerlerine sahip çıkan kahramana yönlendirilmiştir. Bu duygusal yöneliş seyircinin dengeli bir karşıtlık içinde sunulmuş olan savaşımlı izlerken karşıt değerlerin ikisini de sorgulamasına engel değildir. Anlamlı, dolayısıyla işlevsel olan, seyircinin bu savaşımlı izlerken, önce, insanoğlunun çabasını, bu çabanın ona neye mal olduğunu gözlemlemesi, insanı, gücü, güçsüzlüğü, acıları, sevinçleri içinde tanıması, bütün bunlara neden olan sorunların kaynaklandığı toplumsal, ahlaksal, kültürel, siyasal nedenler konusunda düşünmek zorunluğunu duymuş olmasıdır.

Onsekizinci yüzyıl düşünürleri ise, sahnenin yarattığı yanılsama ortamında seyircinin oyun kişileriyle duygu eşliğine girdiğini, kendisini oyun kişilerinin yerine koyduğunu, onların heyecanını paylaştığını belirterek, tiyatronun gerçeklere kendimizden başkalarının açısından da eğilmemizi, onların dramını yaşamamızı sağladığını, bu nedenle insancıl bir ortam yaratmaya katkıda bulunabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu dönemde tiyatronun böyle olumlu bir etki yaratabilmesi için oyunun doğru duygular uyandırması, insanın içindeki doğal merhamet duygusunu güçlendirmesi gerekli görülmüştür.

Ondokuzuncu yüzyıl düşünürleri tragedyalarda yüksek ahlaksal değerlerin birbiriyle sınıandığını, karşıt görüşlerin çatıştığını, suç ve suçluluk kavramlarının tartışıldığını, sorumluluk, özgürlük, yazgı, umarsızlık ve ölümün önlenemezliği karşısındaki insanın trajik durumunun irdelendiğini, insanın dramının özgürlük isteği ile alinyasının baskısı arasında kalmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu dönemde tiyatronun özellikle aydınlatıcı, uygarlaştırıcı işlevi üzerinde durulduğu görülür. Öneğin Hegel'e göre tiyatro, karmaşık, sorunlu durumları uzak açıdan görebilmemizi sağlar, karşıtları algılamamıza, her durumu karşıtı ile birlikte değerlendirmemize yardım eder, diyalektik düşüncenin yolunu açar, toplumsal gelişimin diyalektik yapısını gösterir. Nietzsche için tragedya, Dionysos ile Apollon ilkelerini içinde barındıran bir sanattır: içgüdüsel coşku, korku, esriklikle aklın ve sağduyunun denetimini, ölçüyü, düzeni estetik kaygısını bağdaştırır.

Romantik dönem oyunlarında savaşımın kurulu düzene karşı verildiği gösterilmiştir. Kahraman kendi vicdani değerleri doğrultusunda eski düzenin yozlaşmış siyasal ve ahlaksal yapısına karşı çıkar, çetin bir çatışmayı göze alır. Oyunun sonunda zafer ister gerçekleştirilebilmiş, ister gerçekleştirilememiş olsun, kahraman yürekliliğiyle olduğu kadar bireysel ahlaki yüceltmesiyle de hayranlık uyandırır.

Gerçekçi akım oyunlarında ise vurgulanan toplumun yapısında, insanların yaşam biçiminde meydana gelen değişim ve bu değişime ayak uydurmada zorluk çeken insanların dramı oldu. Yıkıma yol açan büyük olaylar değil, acı veren durumlar öne çıkarıldı. Doğal ve toplumsal ortam, bireyin ruhsal durumu bilimsel verilere bağlı kalınarak sergileniyor, seyirci bu konularda bilgilendiriliyordu. İbsen'in, Çehov'un oyun kişileri, ne Victor Hugo'nun, Schiller'in kahramanları gibi yürekli, ne

Shakespeare'in kahramanları gibi tutkulu, ne Sophocles'in kahramanları gibi güçlü ve kararlıydılar. Fakat, koşulların olumsuzluğuna karşın erdemlerini korumayı başarıyorlardı. Etik duyarlık kötümserliği dengeleyen bir değer olarak öne çıkarılmıştı. Marksist düşünürler tiyatrodaki seyirciye toplumun sınıfsal yapısını göstermenin ve onu toplumun gelişim doğrultusunda bilinçlendirmenin olası olduğunu, tiyatronun böyle bir eğitici işlevi yerine getirmesi gerektiğini ileri sürdüler. Frankfurt Okulu düşünürleri ise, tiyatro oyunlarının gerçeklere eleştirel açıdan bakmayı sağlayabildiğini, insana direnme gücü aşıladığını, özgürleşme ve mutluluk vaadi taşıdığını belirterek olumlu işlevine işaret ettiler.

Modern tiyatro atılımına ve düşünürlerin Absurd genellemesi altında değerlendirdikleri tiyatroya gelince, ondokuzuncu yüzyılın sonlarından başlayarak, belli bir konuda uzlaşım sağlayan, yol gösteren tiyatro yapıtları yanında, uyum, uzlaşım amaçlamayan, daha çok gerçeklerin karmaşık yapısını görmemizi, sorunları çok yönlü olarak tartışmamızı, özellikle de farklı olana yer açmamızı sağlayan oyunlar yazılmıştır. Fakat Modern sanat atılımı içinde güçlü bir damar oluşturamayan tiyatronun yeni bir dünya yaratma çabası kısa ömürlü olmuş, arayış dönemini umutsuzluk dönemi izlemiştir. Düşünen, seçebilen, eyleyebilen, en azından erdemini koruyabilen insanın yerini, bilemediği, anlayamadığı, kendine güvenmediği için seçim yapamayan, eyleyemeyen, çevresine de, kendine de yabancılaşmış insan alır. Artık bilinmezlik, kavranamazlık, raslantısallık, tanrısızlık bilincinin baskın olduğu bir döneme girilmiştir. Uyumsuz (*absurd*) adı verilen oyunlarda yaşamın anlamsızlığı, insanın şaşkınlığı ve umarsızlığı dile getirilir. Varoluşçular insanın umutsuz direnişine en iyi örneklerin tiyatro yapıtlarında bulunduğunu belirtirler.

Bugün, modern sonrası, ya da absurd sonrası olarak adlandırdığımız dönemin tiyatrosunda, yaşamımızın sonunu kestiremediğimiz çok tuzaklı bir oyun olduğu, kurallarını bilmediğimiz bu oyunu oynamak zorunda olduğumuzu gösteren oyunlar yazılıyor. Acımasız bir ekonomik sistemin yürürlükte olduğu ortamda bu çarkın içinde yer almak için çabalayan fakat konumunun ne olduğunu asla bilemeyen, tutkulu, öfkeli, hatta saldırgan, aynı zamanda çaresizlik bilinci içindeki insanın dramı gösterime sunuluyor. Farklı anlamları birarada içeren, çoğul anlam üreten durumlar sergileniyor. Neden sonuç bağı gözetilmeden kurgulanmış, birlik bütünlük göstermeyen olaylarla çözümsüzlüğe, ya da birden fazla seçeneğe işaret edilmiş oluyor. Bugün oyun bilincinin öne çıkarıldığı, teatrallığın vurgulandığı günümüz tiyatrosunda seyircinin kendi yaşamına uzak açıdan bakması, onu eleştirel açıdan değerlendirmesi amaçlanmaktadır. Düşünme ve değerlendirme sürecinin seyirciye uzanmasını, onda tamamlanmasını sağlamak için açık uçlu düzenlemeler yapılıyor. Tiyatro yeni bir işlev yüklenmiş durumdadır. Oyunda dikkati birden fazla anlama çekilmiş olan seyirci gerçeklere yeni bir gözle bakmayı başaracak, sorunlarının çözüm seçenekleri üzerinde düşünecektir.

Sonuç olarak, hangi çağda, hangi akım içinde, hangi türde yazılmış olursa olsun, başyapıt düzeyine erişmiş yapıtların toplumda ciddi bir işlevi olduğu, bu işlevin genellikle etik sorumluluk içerdiği görülür. Bu yapıtlarda düşünce, sahnedeki yaşam örneğine özümletilmiş olarak sunulduğundan ve farklı yorumları taşıyacak ipuçları içerdiğinden her dönemden yeniden anlamlandırılabilir, zaman içinde değer yargıları değişime uğramış olsa bile etik duyarlığını koruyacaktır.

“Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme”

Yıldıray Özbek, “Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme”
(1300-1453), Ankara 2002, s.XXXVIII+678. ISBN 975-17-
2880-0. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Doç. Dr. Mustafa DENKTAS

Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü-Kayseri

Yıldıray Özbek’in Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1453) adlı eseri, 1999 yılında tamamlanmış olduğu doktora tezinin kitaplaşmış halidir.

Eser, kaynakça bölümü de dahil olmak üzere toplam 10 bölümden oluşmaktadır. Bunlar; Giriş, Taş Süslemenin Yaratıldığı Tarihsel, Siyasal ve Sosyo-Kültürel Çevre, Taş Süslemenin Bulunduğu Yapı Tipleri, Erken Osmanlı Mimarisinde Taş Kullanımı, Örnekler (Katalog), Erken Osmanlı Mimarisinde Taş Süslemenin Analizi, Baniler ve Sanatçılar, Erken Osmanlı Taş Süslemesi ve Diğer Kültür Çevreleriyle İlişkileri, Sonuç ve Kaynakça’dır.

Yazar, giriş bölümünde çalışmasının kronoloji itibarıyla Osmanlı Devletinin kuruluşundan (1300) İstanbul’un Fethi’ne (1453) kadar geçen zaman dilimini, coğrafi olarak da bu zaman diliminde Osmanlı Devletinin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde ele geçirdiği bölgeleri kapsadığını belirtmektedir. Bu çalışmada amacın, erken Osmanlı taş bezemesinde, belirli bir süsleme “dil”inin olup olmadığı, varsa hangi aşamaları kapsadığı, oluşumunda hangi kültürel çevrelerin katkısı bulunduğunun belirlenmesi olduğunu belirterek konuyla doğrudan ilgili olabilecek tek kaynağın Yıldız Demiriz’in *Erken Osmanlı Mimarisi’nde Süsleme I. Erken Devir (1300-1453)* isimli eseri olduğu ifade edilmiştir.

Eserin ikinci bölümü, taş süslemenin oluşturduğu tarihsel, siyasal ve sosyo-kültürel çevrenin irdelenmesine ayrılmıştır. Bu bölümde yazar, Aşıkpaşaoğlu, Elvan Çelebi gibi özgün kaynakların

yanı sıra, F.Köprülü, F.Sümer, H.İnalçık, A.Taneri, T.Timur, A.Galotta, İ.H.Uzunçarşılı, M.Kunt, A.Y.Ocak, S.Divitçioğlu gibi günümüz tarihçilerinin eserlerinden hareketle Osmanlıların kökeniyle, hami olarak Osmanlı Devletinin yapısını ve imar hareketlerinin parasal kaynaklarını irdelemektedir. İmar hareketlerinde parasal kaynağın fetihlerle elde edilen ganimetlerden ve ticaret yoluyla elde edilen vergi gelirlerinden sağlandığına dikkat çekilmekte, imar hareketlerinin I.Bayezid döneminde artış göstermesinin de daha çok fetih hareketleriyle ilişkilendirilebileceği belirtilmektedir.

Dönem içindeki sosyo-politik çoğulculuğun kültüre de yansımalarını belirten yazar, daha çok dinî, edebî, bilimsel eserlerin üretilmiş olduğuna, dönemin entelektüellerinin sultanlar tarafından himaye edildiklerine, devletin zenginleşmesine paralel olarak Anadolu dışı çevrelerden de (Suriye, İran gibi) farklı alanlardan yazar, şair ve düşünürlerin Osmanlı sarayına kabul edildiğine dikkat çekmektedir.

Kitabın üçüncü bölümü (s.19-23), “Taş Süslemenin Bulunduğu Yapı Tipleri” başlığını taşımaktadır. Dönem içindeki taş bezemenin, cami (10 adet), zaviye/imaret (16 adet), hamam (3 adet), medrese (2 adet), türbe (4 adet), bedesten (1 adet) namazgâh (1 adet) ve köprü (1 adet) olmak üzere sekiz farklı eserde yer aldığı, dönem içinde sayılarının fazlalığı da göz önüne alınarak, içinde her inançtan insanın konaklayabileceği zaviyelerden bazılarının diğer yapılara nazaran daha süslü olduğu (Bursa Yeşil Zaviye gibi) belirtilmektedir.

“Erken Osmanlı Mimarisinde Taş Kullanımı” başlığını taşıyan dördüncü bölüm (s.25-38) kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. M.Sayar ve K.Erguvanlının eserinden hareketle Türkiye’de antik dönemden bu yana mermer çıkarılan bölgeler hakkında bilgi verilmiş, Türk mimarisinin Anadolu coğrafyasında, İran ve Orta Asya’dan farklı olarak daha çok taş malzemeyi kullanmasının ürün bolluğu, yapı teknolojisi ve geleneklerden kaynaklandığı ileri sürülmüştür. Osmanlı mimarisinde mermer malzemenin ocaktan çıkartma ve devşirme olmak üzere iki elde etme yolunun bulunduğuna değinen yazar, daha sonraki dönemler için mermerin çıkarılış ve kesiliş yöntemleriyle ilgili olarak inşaat defterleri, mühimme

defterleri ve seyahatnameler gibi tarihî kaynakları kullanarak bilgi vermektedir. Taş bezemenin nakkaşlar tarafından hazırlanıp, taşçılar tarafından işlendiğine değinilerek, 16. yüzyılda saraydaki ehl-i hiref teşkilâtı içinde bezemeyi işleyecek taş oymacıların olmadığı, bunların taş işleme geleneğinin canlı olduğu Amasya, Kayseri, Konya, Karaman, Niğde ve Azerbaycan gibi merkezlerden toplandıkları tarihî belgelerden hareketle ileri sürülerek, durumun 14-15. yüzyıllarda da benzer olabileceğine değinilmektedir. Kompozisyonların taş üzerine işlenmesinde, inşaat bittikten sonra yapı üzerinde, yerde yapılıp binaya yerleştirme ve inşaatla bezemenin eş zamanlı yapılması gibi üç yöntem bulunduğu bahseden yazar, erken Osmanlı döneminde daha çok ilk iki yöntemin kullanılmış olduğunu belirtir.

Beyliğin kuruluş yıllarındaki yapılarda daha çok moloz taş ve tuğla duvar örgüsünün görülmesi ekonomik yetersizlik ve gelenekle açıklanmış, Yıldırım dönemindeki eserlerin düzgün kesme taş ve mermer malzemeyle inşa edilmelerinin fetihlerle gelen zenginliğin işareti olabileceğine, ancak, devşirme malzeme kullanımının 16. yüzyıldaki gibi (Süleymaniye örneği) “uzak diyarlardan mermer getirtebilecek mükterdirde siyasal güç” anlamına gelmediğine değinilmektedir.

Kitaptaki en geniş bölüm örneklerin incelendiği katalog bölümüdür (s.39-503). Bu bölümde toplam 38 yapı ele alınmış, her eser mimari tanım ve tarihçe, taş süsleme bulunan bölümler ve süslemenin niteliği ve üslup ile değerlendirme başlıkları altında metin içinde plân, çizim ve fotoğraflarla değerlendirilmiştir. Süslemenin yorumlanmasına katkı yapacağı düşüncesiyle eserlerin kitabeleri Arapça okunuşları ve Türkçe anlamlarıyla verilmiş, bezemeler simetrik olarak çoğaltılarak nasıl bir bütünün parçası olduğu çözülmüş ve bezemenin ilişkili olabileceği kültürel çevrelerle bağlantısına da değinilmiştir.

Eserin altıncı bölümü (s.505-569), Erken Osmanlı taş süslemesinin malzeme, teknik, bezemenin yapı üzerinde dağılımı, uygulanan motif ve düzen (kompozisyonlar) açısından değerlendirildiği analiz başlığını taşımaktadır. Erken dönem eserlerinde, moloz taş malzemenin yanı sıra, ocaktan çıkarılmış düzgün kesme taş ve devşirme malzemenin de kulla-

nıldığı, devşirme malzemenin daha çok kapı-pencerelerin söve ve atkı taşlarında, kemer yastıklarında ve sütun kaide ve başlıklarında değerlendirildiği ifade edilmektedir. Taş süslemede kabartma, oyma, kakma, renkli taş, kafes oyma, kazıma ve boyama tekniklerinin kullanılmış olduğu, bu tekniklerin bir bölümünün eş zamanlı olarak görüldüğü belirtilmektedir. Örneğin Milas Firuz Bey Zaviyesinde boyama hariç tüm tekniklerin uygulanmış olduğuna dikkat çekilerek, düz yüzeyli alçak kabartma tekniğinin 14. yüzyılın ikinci yarısından sonra yapılmış eserlerde daha yoğun olarak kullanıldığı ve kolayca görülebilecek yüzeylere tatbik edilmediği ileri sürülmektedir. Çok kurgulu ve çok katmanlı düzenlemelerde motif yüzeylerinin yuvarlak ve içbükey olarak yeniden işlendikleri, bunun ise tek kompozisyonda ele alınan farklı kurguların algılanmasını kolaylaştırdığı belirtilmektedir. Kafes oyma tekniğinin I. Murad dönemi eserleriyle ortaya çıktığına, kakma tekniğinde ikili hatta üçlü kakmanın (Edirne Üç Şerefeli Cami) çok nadiren kullanıldığına dikkat çekilmiştir. 15.yüzyılla birlikte bazı yapıların pencere alınlığı veya alınlık kemerinde görülen kırmızı ve siyah boyayla yapılmış zikzak desenli boyamaların (Bursa Yıldırım Zaviyesi gibi), Amasya Yörgüç Paşa Zaviyesi’nde alçak kabartma duvar panosunun kırmızı, mavi, yeşil renkte boyanmasıyla daha da ileri götürüldüğü belirtilerek, Amasya’daki örnekte kitap sanatlarının (cilt, tezhip) etkisinin olabileceği vurgulanmıştır.

Taş süslemenin, yapıların on dört farklı bölge-sine tatbik edildiği, bunlar içinde taçkapıların en önemli öğelerden biri olduğu belirtilmekte ancak, giriş revağı veya son cemaat yerlerinden dolayı Selçuklu dönemindeki kadar anıtsal boyutta fazla örnek yapılmadığı kaydedilmektedir. Bursa Ulu Cami’nin yenilenen taçkapısı istisna olmak üzere, Edirne Eski ve Üç Şerefeli Camilerle Bursa Yıldırım Zaviyesi’nde taçkapıların anıtsal ölçekte yapılmış olmalarına rağmen taçkapı köşeliklerinin süslenmeden yalın bırakıldıkları belirtilerek, Bursa Yeşil Zaviyede kuzey cepheye taçkapı köşelikleri ve pencere alınlıklarının bezemelerini kapatacağı endişesiyle, plânlanmış olan son cemaat yerinin yapımından vazgeçildiği ileri sürülmektedir. Son cemaat yeri olan bazı yapılarda (İznik Yeşil, Bursa İbni Bezzaz Camileri gibi), son cemaat yerinin ana giriş eksenindeki kemerin arası-

nın söve ve atkı taşlarıyla kapı formuna dönüştürüldüğüne ve söve-atkı taşı yüzeylerinin mukarnaslarla hareketlendirildiğine, bu formun tıpkı korkuluk şebekeleri gibi Bizanslı bir biçim olmasına rağmen geleneksel bir temayla bezendiğine dikkat çekilmektedir.

14. yüzyılda mimaride meydana gelen değişimlerin, örneğin yapı duvarlarının zeminine yakın kısımlarına açılan pencerelerin, alınlıkları, kemerleri veya söve ve atkı taşlarıyla bezenebilecek yeni yüzeyler olarak algılandığı dile getirilmektedir. Erken Osmanlı mimarisinde pencerelerin kronolojik bakımdan, tamamen süslü devşirme parçalardan kemer oluşturma, söve ve atkı taşının, sonra da alınlık yüzeylerinin süslenmesi şeklinde bir süreç izlediğine dikkat çekilerek, İznik Yeşil Cami'deki pencerelerin alınlıklarındaki dairesel düzenlemelerin Bursa Yeşil Zaviye'de daha da geliştirilip çok eksenli, çok kurgulu bitkisel düzenler haline dönüştürüldüğü belirtilmektedir. Yazar, Bursa Yeşil Zaviye'nin pencere alınlıklarındaki düzenlemelerin, kitap kapaklarındaki şemseli bezemelerin yarısına tekabül ettiğini, yapıdaki çini bezemelerle benzerlikler gösterdiğini ifade ederek, bu düzenlemelerin Nakkaş Ali bin İlyas Ali aracılığıyla Timurlu kitaphanesinden aktarılmış düzenlemeler olabileceğini ileri sürer. Bursa Ulu Cami kuzey cephesindeki pencerelerde görülen zengi düğümlü siyah-beyaz taş işçiliği ve Milas Firuz Bey Zaviyesi pencerelerindeki mukarnas ve renkli taş süslemelerin Memlûk etkisi olarak yorumlanması gerektiği önerilmektedir.

Beylikler dönemi taş süslemeciliğinde Selçuklu döneminden farklı uygulamalardan birinin korkuluk levhaları olduğu ileri sürülerek, bu biçimlerin geleneksel geometrik düzenlemelerle kafes oyma veya kabartma teknikleriyle bezenmiş oldukları belirtilmektedir. Yeni biçime geleneksel kompozisyonların aktarıldığı en çarpıcı örnek olarak Edirne Üç Şerefeli Cami hariminin güneydoğu köşesindeki şebeke gösterilmiştir.

Kaide ve başlıklarıyla sütunların büyük çoğunluğunun devşirilmiş olduğuna değinen yazar, İznik Nilüfer Hatun İmareti girişi revağı, İznik Yeşil Cami son cemaat yeri ve Edirne Üç Şerefeli Cami avlu revak sütunlarının başlıklarını mukarnas bezemele-

riyle dönem içindeki orijinal örnekler olarak değerlendirir.

Taş bezemenin yer aldığı unsurlardan biri olan mihrabiyelerden tek örneğin Bursa Yeşil Zaviye'de olduğu ve üç cepheli olarak düzenlenen mihrap nişinde yüzeylerin bordür karakterli bitkisel kompozisyonla süslediği belirtilir.

14. yüzyılın üçüncü çeyreğinden önce yapılmış eserlerin çoğunda minare olmadığı ileri sürülerek, İznik Yeşil, Bursa Ulu, Edirne Eski ve Üç Şerefeli Camilerin minarelerinin taş süslemeli öğeler olduğu, bezemenin ise daha çok geometrik düzenlemeler renkli taş işçiliği şeklinde tezahür ettiği belirtilmektedir.

Üzengileri, kilit taşlarıyla kemerlerin taş bezeme bulunduran bir başka unsur olduğuna dikkat çekilerek, iç mekân ile dış cephedeki kemerlerin bezemelerinin farklı olduğuna işaret edilir. İç mekândaki kemerlerin üzengilerinin birkaç sıra mukarnas dizili niş şeklinde düzenlenip, kilit taşlarının zemine bakan yüzüne geometrik bezemeler işlenirken, dış cephedeki kemerlerin alınlıklarının zikzaklar veya meandırlar yapan şeritlerle süslediği kaydedilmektedir.

Hamamlarda (Bursa Mahkeme ve Amasya Mustafa Bey Hamamları) kurna ve ayna taşlarıyla sekileri ayıran levhaların bezemeli öğeler olarak öne çıktıkları, kurnalarda mukarnasın, ayna taşlarında farklı tek bitkisel motiflerin ve rozetlerin, levhalarda ise geometrik düzenlerin tercih edildiği tespit edilmiştir.

Dönem içinde tek örnek olarak değerlendirilen Milas Firuz Bey Zaviyesi'ndeki sundurmanın, renkli taş bezemeleri ve konsol yüzeylerindeki hatayili, şakayıklı bitkisel bezemeleriyle Suriye ve Mısır'dan Timurluya büyük bir bezeme coğrafyasına referans verdiği kaydedilmektedir.

Taş bezemenin iç mekânda yoğunlaştıkları bölgeler olarak mihrap ve minberler ele alınmıştır. Sadece üç yapının mihrabında taş süsleme bulunduğu dikkat çekilerek, İznik Yeşil Cami'de baniden kaynaklanmış bir istek olarak niş yüzeyine kozmik evren simgesinin işlenmiş olabileceğine değinilmiştir. Milas Firuz Bey Zaviyesinde mihrap, mukarnas, yazı,

bitkisel düzenlemeler ve kandil motifi gibi geleneksel bezeme motifleriyle süslenmesinin yanı sıra, yapı sanatçılarının adının da işlendiği bir yüzeye dönüştürülmüştür. Amasya Bayezid Paşa Zaviyesi mihrabının sütunceleri ve niş yüzeyindeki geometrik bezemenin dışında oldukça sade düzenlendiğini ileri süren yazar, dönem içindeki alçı mihraplarda görülen kelime-i tevhid yazılı bordürlerin taş mihraplarda uygulanmamasının malzemeden kaynaklanmış olabileceğini iddia eder.

Dönem içinde Bergama Ulu Cami, Azebler Namazgâhı, Edirne Eski ve Üç Şerefeli Camilerde olmak üzere taş bezemeli dört minber olmasına rağmen Edirne Eski Cami minberi belki de tüm beylikler içinde taş bezemeli tek eser olarak dikkati çeker. Bitkisel, geometrik, mukarnas, yazı gibi dönemin tüm süsleme konularını içeren Edirne Eski Cami minberi, her iki yüzünün ve hatta basamaklarının bezemiş olmasıyla bir saltanat anıtı olarak değerlendirilmiştir.

Taş süslemede görülen motif ve düzenler analiz bölümü içinde ele alınan bir diğer konudur (s.531-570). Bitkisel motifleri, yaprak karakterliler (palmet, rumî, akantüs ve çınar yaprakları), çiçek karakterliler (lotüs, lâle, hatayi), sap ve kıvrımdal olarak gruplayan yazar, tek tek her motifin tanım ve tartışmalarını yaparak dönem içinde geçirdikleri evrimleri çizimleriyle ortaya koymaktadır. Bu motiflerin oluşturduğu bitkisel düzenlemeleri ise, tek eksenli çok kurgulu simetrik bitkisel düzenlemeler, çok eksenli çok kurgulu bitkisel düzenlemeler, ışınsal dizilimli bitkisel düzenlemeler, tek eksenli ritmik salımlı düzenlemeler ve ulama düzenler şeklinde gruplayarak dönem içindeki örneklerine dikkat çekmiştir.

Geometrik motif ve düzenlemelerin Osmanlı öncesi tarihinden bahseden yazar, geometrik düzenlemeleri, tek eksenli ritmik geçişlerle veya tekrarlarla oluşanlar, bir veya farklı sayıda çokgenler ve dairelerin ulanmasıyla oluşanlar, çokgenler ve çizgilerle elde edilen birim kurgunun tekrarlanmasıyla oluşanlar ve kırık çizgi, çember yayları veya çokgenlerden gelişen yıldız düzenleri şeklinde dört gruba ayırmakta ve yıldız düzenlerinin dönem içinde en çok

tercih edilen geometrik bezeme düzeni olduğuna işaret etmektedir.

Yazı, yapının inşa tarihi, banisi ve sanatçısı hakkında bilgi vererek belge niteliğinin yanı sıra düz, geometrik, örgülü, ve çiçekli küfi ve sülüs türleriyle bezeme konularından birini oluşturmaktadır. Sülüsün tercih edildiği yazı panolarında harflerin yuvarlar profilli olarak işlendiğini ileri süren yazar, sülüs ile küfinin aynı panoda değerlendirildiği örneklerin varlığını da kaydeder.

Erken Osmanlı taş süslemesinin önemli öğelerinden biri olarak değerlendirilen mukarnasın taçkapı ve mihrap kavsaralarında, sütun başlıklarında, pencerelelerin söve ve atkı taşlarında, kemer üzengilerinde kullanıldığı belirtilerek, kronolojik bir gelişimden söz edilemeyeceği ileri sürülür. Dönem içinde aynı yapıda birden fazla üslûpta mukarnas süslemesinin olduğunu belirterek nedenlerini tartışmayan yazar, 15. yüzyılla birlikte taçkapı kavsaralarında iri mukarnas sarkıtların, mukarnaslı sütun başlıklarında da püskül biçimli sarkıtların görüldüğüne dikkat çeker.

Sınırlı sayıda yapıda görülen kandil ve vazı motifleri bezemede kullanılan günlük kullanım eşyaları içinde değerlendirilmiş iken, Lala Şahin Paşa Türbesi ve Bursa Hüdavendigâr Zaviyesi saçağındaki kemer dizileri mimari formlarla oluşturulan bezeme örneklerine dahil edilmiştir.

Kitabın yedinci bölümü (s.571-581), baniler ve sanatçılara ayrılmıştır. Banileri sultanlar ve vezirler şeklinde iki alt başlıkta ele alan yazar, bina inşa ettiren Osmanlı sultanlarının kullandıkları unvanlar ve dönemlerindeki önemli olaylar hakkında bilgi vermektedir. Sultanların kişilikleriyle mimari arasında bir ilişki kurulamayacağına değinen yazar, ele aldığı 38 yapıdan 16'sının sultanlar tarafından inşa ettirildiğini belirtir. Dönem içinde banilik yapan vezirlerin çoğunun askerî sınıfa mensup kişiler oldukları, bunların içinde Çandarlıların üç yapının baniliğini üstlenen bir aile olarak ayrı bir yerleri olduğuna dikkat çeker. Öte yandan Asılhan Bey, Hacı Beşoğlu İskender adındaki banilerle ilgili olarak herhangi bir bilginin olmadığı belirtilerek Hafızüddin Mehmed Kerderi adında bir fıkıh bilgininin baniliği de kentli sınıftan birinin sanata katkısı olarak yorumlanır.

Taş süslemeyi yaratan sanatçıları mimar, taşçı-duvarcı ustaları ve nakkaş başlıklarıyla inceleyerek, mimarların taş bezemeye katkılarının ne olduğunun kaynak yokluğu nedeniyle bilinmediğine işaret eden yazar, merkezî bir mimarlık ocağının olmamasının bezemede heterojen bir tablo meydana getirdiğini ileri sürmektedir. Taşçı-duvarcı ustalarının bir binanın inşasında önemli roller üstlendikleri vurgulanmakla birlikte, yapıcısının kitabeyle belirtilmemiş olduğu eserlerdeki bezemelerin bu insanların dağarındaki örnekler olduğu kabul edilmiştir. Nakkaş kavramı üzerinde, kompozisyonları tasarlayan kişi ile kitap resimleyenlerin tüm dönemler içinde “nakkaş” olarak tanımlanıp tanımlanmadığı yönünde tartışma açan yazar, Erken Osmanlı dönemi eserlerinde “nakkaş” kitabeli olanların süsleme programlarının bu kişilerce tasarlandığını kabul eder. Bu bağlamda Milas Firuz Bey ve Bursa Yeşil Zaviyelerde desenlerin mimarlarla diyalog halindeki nakkaşlar tarafından tasarlandığını belirtir. Suriye kökenli sanatçıların 13. yüzyılda olduğu gibi, 14-15. yüzyıl Anadolu Türk mimarlığının oluşumuna yaptıkları katkının görmezlikten gelinemeyeceğine vurgu yapar.

Erken Osmanlı taş süslemesinin diğer kültür çevreleriyle ilişkileri kitabın sekizinci bölümünü (s.583-646) oluşturmaktadır ve çağdaş Anadolu beylikleri ile Bizans, Memlûk ve Timurlu kültür çevresindeki taş bezeme örneklerini içermektedir. Çağdaş Anadolu beylikleri içinde İlhanlı, Karaman ve Eretnaogulları gibi Selçuklu kültür çevresi içindeki beyliklerin ve değişime daha açık görünen Aydın ve Menteşe Beyliği yapılarındaki bezemeler resimlerle anlatılmıştır. Bizansla ilişkilerin erken dönem için malzeme (taş-tuğla alması), cephe düzenleri ve bazı biçimlerin (korkuluk şebekesi) transfer edilmesi ölçeğinde olduğuna dikkat çekilerek, 14. yüzyıl Batı Anadolu’unda bazı ustaların hem Osmanlı hem de Bizans eserlerinde çalışmış olabilecekleri ileri sürülür.

Memlûk kültür çevresinin etkilerinin daha çok renkli taş işçiliğiyle dış cephedeki mukarnas bezemeli pencerelerde görüldüğüne değinen yazar, bu örneklerin çoğunun Şamlı olduklarını vurgulayan sanatçılar tarafından yapıldığını belirtir.

Timurlu kültür çevresinin etkileri 15. yüzyıl Osmanlı çini sanatında çok renkli sır tekniğiyle daha açık görülebiliyorken, Bursa Yeşil Zaviye dışında taş

bezemede hemen hemen hiç etkilerinin olmadığı ifade edilir. Bunun nedeni olarak da, Timurlu kültür çevresinde (Azerbaycan istisna) taşın temel inşaat malzemesi olmaması, buna karşılık Anadolu’da köklü bir taş bezeme geleneğinin varlığı gösterilir.

Sonuç bölümünde yazar, erken Osmanlı taş süslemesinin oluşum (1300-1380), gelişim (1380-1420) ve değişim (1420-1450) dönemleri olarak üç periyotta incelenebileceğini belirtir. Erken dönem yapılarında taş ve tuğlayla oluşturulan polikromik cephe yanında pencerelerin söve ve atkı taşlarının sadeliğine dikkat çekilerek, malzemenin düzgün kesme taş veya mermer olmaya başlamasıyla kompozisyonun zenginleştiği ileri sürülür. Erken Osmanlı taş süslemesinde bir başkent ve taşra üslûbunun olmadığını savunan yazar, bunu saray hamiliğinde örgütlenmiş/oluşturulmuş bir nakkaşhanenin yokluğuna bağlar. Yapı tiplerine bağlı bir süsleme anlayışının olmadığı da vurgulanmakla birlikte zaviye kimlikli yapıların (Milas Firuz Bey, Bursa Yeşil Zaviyeler) daha süslü yapıldıkları, bununla güçlü ve kudretli sultan/bani imajının bu yapılarda konaklayanlar aracılığıyla uzak diyarlara aktarılmasının amaçlanmış olabileceğine dikkat çekilmektedir.

Selçukluyla karşılaştırıldığında, Osmanlıda taş süslemeciliğinde hiç figür kullanılmamış olmasını bir şekilde “moda” veya “yeni bir çağın yorumu” olarak değerlendiren yazar, dönemin taş süslemesini, Anadolu’nun çok parçalı siyasal ve kültürel yapısıyla uyuşan çok kurgulu ve çok katmanlı düzenler olarak tespit eder. Ayrıca klâsik dönem camilerinin değişmez ögesi olan mermer minberlerin ilk örneklerinin bu dönemden itibaren görülmeye başladığını da vurgular.

Kitab, tarih, süsleme, mimarlık alanlarını içeren zengin bir kaynakça ile tamamlanmıştır (s.655-678).

Yukarıda tanıtıma çalıştığımız eser, erken Osmanlı dönemi taş süslemesini fotoğraf ve çizimlerle belgelemesinin yanı sıra bezemelerle vurgulanmaya çalışılan mesajları yorumlaması bakımından da dikkat çekicidir. Bezemenin farklı kültür çevreleriyle ilişkilerinin de ele alınmış olması bakımından neredeyse tüm beylikler dönemini de içermektedir. Bu eser şimdiye kadar bu alanda yapılan en detaylı ve kapsamlı çalışmadır. Kitaptaki tek eksiklik ise, bazı çizim ve fotoğrafların baskısındaki yetersizliktir.

“Cengiz Aytmatov Hayatı ve Eserleri Üzerine İncelemeler”

Orhan Söylemez, *Cengiz Aytmatov Hayatı ve Eserleri Üzerine İncelemeler*, Ankara, Karam Yayınları, 2002.

Avse YILMAZ

Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Dr. Orhan Söylemez tarafından kaleme alınan *Cengiz Aytmatov Hayatı ve Eserleri Üzerine İncelemeler*¹ adlı eser, Kasım 2002’de yayınlandı. Kitap, yazarın Aytmatov hakkında yazdığı makaleler ile onun hakkında yazılan bazı yazıların tercümelerinden oluşmaktadır.

Yazarın ifadesine göre kitaptaki yazılar, Ekim 2000’de Cengiz Aytmatov’un konuk olarak katıldığı bir fuarın açılışı vesilesiyle bir araya getirilmiş ve daha sonra da basılmıştır. Aytmatov, bu fuarda yaptığı konuşmada barış kültüründen bahsetmiştir. Ona göre 21. yüzyıla girerken insanoğlunun en büyük problemi teknolojik ilerlemelere rağmen, buna paralel olarak gelişmesi gereken iç dünyanın "fatalniy paradox" yani "ölümcül problem" olarak kalmasıdır. 20.yüzyılın başındaki insanın ruh dünyası ile 21. yüzyılın başındaki insanın ruh yapısı veya iç güdüsü hiç gelişmemiş, hayvansal iç güdü olarak kalmıştır. Bu da yok etmeye yöneliktir. Teknolojik gelişmeler savaşa yönlendirilmiş, savaş araçları üretimi hızlandırılmıştır. İnsanoğlunun karşı karşıya bulunduğu bir diğer büyük problem de "siyaset-din-medeniyet" çatışmasıdır. Bu da Amerikalı araştırmacı Samuel Huntington’ın "*Medeniyetler Çatışması*"nı hatırlatmaktadır. Aytmatov, bu çatışma yüzünden insanların birbirlerine yaklaşmadığından yakınmaktadır. Savaşlara son verilmeli, insanları birbirine yakınlaştıracak çalışmalara hız kazandırılmalıdır.

Barış kültürünün oluşturulmasında yazarlara, film yapımcılarına ve basına önemli görevler düşmektedir. Herkes kendi medeniyetini, kültürünü geliştirirken bunu ırkçılığa götürmemeli, başkalarını da tanımalı ve hoşgörülü olmalıdır. Siyaset, savaşları bitirecek çözümler üretmelidir.

Totalitarizme götüren bir din ideolojisinin oluşmasına engel olunmalıdır. Çünkü her dinin kendi tanrısı vardır ve o dinin yayıcıları da inananları kendi tanrılarını sevmeye davet etmektedirler. Bu da dinî totalitarizme giden bir yoldur. Bugün için dünyanın en büyük meselelerinden birisi budur. Bunun çözümü de insanlar üstünde büyük bir güce sahip olan basına düşmektedir. İnsanları çatışmaya götüren günlük haberlerden kaçınılmalı, çatışma yaratacak sunî gündemlere yer verilmemelidir. Haberler dinleyicilere ve okuyuculara doğru olarak aktarılırsa zaten çatışma da kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Ayrıca konunun çözümünde demokrasi de üzerine düşen vazifeyi yerine getirebilir. Demokratik kurumlar ne kadar kurumsallaşırsa problemler de o kadar azalacaktır. Çünkü diktatörler bu dünyanın en büyük problemidir ve onlar demokrasi düşmanlarıdır. Gençlerin demokrasiye daha çok inanması ve güvenmesi gerekmektedir.

Aytmatov’a göre çözüm, "barış kültürü"nü oluşturulmasıdır. Bunun oluşumuna edebiyat ve diğer sanatlar da hizmet edeceklerdir. Bugün için edebiyat, sinema ve tiyatro eğitimi en önemli meseledir. Özellikle televizyon ve sinemanın mutlaka barış kültürüne hizmet yolunda önemli görevler üstlenmesi gerekmektedir. Edebiyat, din ve basın mensupları bir araya gelerek çözüm üretecek diyalogu insanlar arasında oluşturmalıdırlar. Hümanizm yeniden layık olduğu yere oturtulmalı, "insanlık" bayrak haline getirilmelidir. İnsanlık bayraklaştığı sürece, Kırgızların meşhur "ekincinin duası"nda olduğu gibi fertler sadece kendileri için değil, bütün insanlar ve insanlık için dua etmeye başlayacaklardır.

Bütün bunlar yazarın sürekli olarak anlatmaya çalıştığı fikirleridir. Eserlerinde bu görüşlerinin izlerini aramak ve bulmak mümkündür. Yazar, âdeta, son romanına isim olarak koyduğu Cassandra gibidir. Gelecekteki felaketlerden haber vermekte, çözüm yolları önermektedir. Fakat insanların kendisini dinlemediklerini gördükçe tıpkı Cassandra gibi acı çekmektedir. Nitekim romandaki uzay rahibi Filofey de çareyi kendisini uzay boşluğuna atmakta bulmuştur; *Beyaz Gemi*’deki isimsiz çocuğun babasına kavuşacağına inandığı için derenin sularına kendisini bırakması gibi. İnsanlığın gelecekte kendisini bekleyen felaketler karşısındaki vurdum duymazlığı, Aytmatov’da bir motif hâline gelmiş gibidir.

Kitaptaki yazılar en son yazılan ve yayınlanan çalışmadan başlayarak düzenlenmiştir. "*Cengiz Aytmatov’un Eserlerinde Manas Destanının İzleri*"

adını taşıyan ilk yazı, Aytmatov'un çalışmalarında Kırgızların millî destanı Manas'ın izlerini incelemektedir. Ekim 2000'de Bişkek'te Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nin düzenlediği konferansta sunulmuştur. “*Türkiye’de Cengiz Aytmatov’u Anlamak*” başlıklı ikinci yazı, Cengiz Aytmatov'un Türkiye’de farklı okuyucu kesimleri tarafından farklı olarak değerlendirilmesini ve bunun sebeplerini araştırmaktadır. “*Aytmatov’un Cassandra Damgası ve Düşündürdükleri*” başlıklı üçüncü yazıda Cengiz Aytmatov'un Nobel'e aday gösterildiği ve evrenseli yakaladığı eseri *Kassandra Damgası* ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve eser hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. “*Cengiz Aytmatov’un Son Eseri Dişi Kurdun Rüyalari ve Sovyetler Birliği’nin Çöküşünü Hazırlayan Sebepler*” başlıklı dördüncü yazıda, yazarın Kırgızca ismiyle *Kıyamet*, Rusçasıyla *Plakha*, Türkçesiyle *Dişi Kurdun Rüyalari* olarak bilinen eseri ele alınmış ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünün sebepleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı yazının ikinci bölümünde ise konuyla ilgili İngilizce bir araştırma tercüme edilerek yayınlanmıştır. “*Cengiz Aytmatov’un Romanlarındaki Masal Unsurları Üzerine Bir Deneme*” başlığını taşıyan son yazı ise Aytmatov'un eserlerindeki masal unsurlarını ele alarak yazarın folklor malzemesine nasıl yaklaştığını ortaya koymaya çalışmaktadır.

Eserin ikinci bölümünü oluşturan tercümelemler daha ziyade yazarın hayatı ve hayat görüşü hakkında geniş bilgi vermektedir. “*Hakkımda Notlar*”, yazarın kendi ağzından hayat hikayesidir. Yazarın eserlerindeki pek çok konuyu aydınlatmaya ve daha iyi anlamaya yarayacak bilgiler içermektedir. “*Milyonlarca Misra Biliyordu*”, Kırgız kültürünü eserlerinde işleyen ve ilhamını Kırgızların meşhur Manas destanından alan yazarın büyük Kırgız Manasçısı Sayakbay Karalayev’in ölümü üzerine yazdığı bir yazının tercümesidir. “*Manas Atanın Karlari*” başlıklı üçüncü yazıda Aytmatov savaş yılları hatıralarından bahsetmektedir. “*Cengiz Aytmatov’un Eserlerinde Milli Renk ve İki Dillilik*” başlıklı dördüncü yazı, yazarın eserlerini Kırgızca ve Rusça yazmasının sebepleri üzerinde duran, aynı zamanda eserlerinin ayrıntılı tahlillerini içeren bir çalışmadır. Bu tercümenin Aytmatov okuyucularına büyük katkıları olacaktır. “*Tercih: Robot veya İnsan Olmak*” başlığını taşıyan beşinci yazı, yazarın insan ile robot arasındaki tercihini ortaya koymasından dolayı önemli bir röportajdır. “*Sosyalizm Sonrası Kırgız Edebiyatı: Kriz mi, Rönesans mı?*” başlıklı altıncı yazı ise doğrudan olmasa

da dolaylı olarak Aytmatov hakkında bilgi veren, Kırgızistan'daki edebiyatın son durumunu ortaya koyan bir yazıdır.

Kitap, Aytmatov severler için, gerek yapılan tahliller ve gerekse İngilizce ve Türkçe pek çok kaynaktan yararlanmış olması bakımından oldukça kapsamlı bir çalışmadır. Yazarın Aytmatov'un eserlerini ve Türk Dünyasını yakından tanıyor olması, eserler arasında başarılı mukayeseler yapmasını sağlamıştır. Mesela yazarın Aytmatov'un *Kassandra Damgası* isimli son romanı hakkındaki otuz bir sayfa uzunluğundaki bol dipnotlu makalesi, çağrışımlarının zenginliği, konuya hakimiyeti ve ustalıklı tahlilleri bakımından oldukça başarılıdır. Keza, *Türkiye’de Cengiz Aytmatov’u Anlamak* başlıklı araştırma da Aytmatov okurlarının pek çoğunun merak ettiği; yazarın dil tercihi, din anlayışı, halklar arası dostluk, son romanlarındaki değişimin sebepleri gibi pek çok konuya Aytmatov'un kendi ifadeleri ve farklı araştırmacıların yorumlarıyla desteklenmiş doyurucu açıklamalar getirmektedir.

Kitaptaki çeviriler de Aytmatov'un hayatına ışık tutması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Ayrıca bir metni çevirmenin onu başka bir dilde yeniden yaratmak demek olduğu göz önünde bulundurulduğunda yazarın dile ne kadar hakim olduğu da görülecektir. Ayrıca Dr. Orhan Söylemez'in yazarın biyografisiyle ilgili çevirileri, Aytmatov'un Frederic Heitzer tarafından Almanca olarak hazırlanan ve *Çocukluğum*² adıyla dilimize kazandırılan anılarını tamamlar niteliktedir. Hatta çeviriler ile *Çocukluğum* adlı kitaptaki bazı yazılarda ortak noktalar da bulmak mümkündür.

Aytmatov'u okuyan ve seven herkesin bu kitaptan istifade edebileceğini düşünüyor, yazarına da, ayrıntılı tahliller ve mukayeseler içeren makaleleri ve başarılı bir üslupla dilimize kazandırdığı çevirileri için teşekkür ediyoruz. Kitabın yeni baskısında daha da zenginleşerek okuyuculara ulaşması temennimizdir.

NOTLAR

- ¹ Orhan Söylemez, *Cengiz Aytmatov Hayatı ve Eserleri Üzerine İncelemeler*, Ankara: Karam Yayınları, 2002.
- ² Cengiz Aytmatov, *Çocukluğum*, (Almanca'dan çev.: Muhammet Mertek), İstanbul: Da Yayıncılık, 2002.

“Türk Gölge Oyunu Karagöz”

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, *Türk Gölge Oyunu Karagöz*,
Akçağ Yayınları : 499, Biyografi-İnceleme Dizisi: 19,
Ankara 2003, 328 sayfa.

Nevin BALTA

Türk Dil Kurumu Uzmanı

Gölge oyununun nerede doğup nasıl yayıldığı sorusuna cevap arayan batılı bilim adamları, bu oyunun batıda doğup, oradan Asya'ya geçtiğini ya da Asya'da doğup, oradan batıya geçtiği konusunda iki farklı görüş öne sürmüşlerdir. Bütün araştırmacılarımızın faydalandığı batılı kaynaklar, dilimize kazandırdıkça veya bilim adamlarımız o eserlere ulaştıkça, konu daha da açıklığa kavuşacaktır. Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun hazırladığı “Türk Gölge Oyunu Karagöz”ü anlatan değerli bir araştırma kitabından söz edeceğiz. Bu konuda aklımıza takılan sorulara cevap bulabildiğimiz bu eserde, yazarın ifadesiyle, “Kabul görmüş değerler bilimin kurallarına uygun bir şekilde ele alınmıştır.” Bu kitabıyla, gölge oyunumuzun halk edebiyatımızla kesiştiği noktalarda görülen bazı yanlış tanımlamalarını bilimin sınırlarında kalarak düzeltmeye çalışıldığına dikkat çeken Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, dikkatli okuyucuların bu duyarlılığına katılacaklarını belirtiyor.

Gölge oyunu konusunu “Türk Gölge Oyunu Karagöz”ü anlatmak suretiyle geniş bir çerçevede ele alan Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, üniversitelerin Halk Bilimi öğrencilerinin ve araştırmacıların yararlanacağı değerli bir eseri okuyucuların hizmetine sunmuştur. Gölge oyununun vatanını arama çalışmalarının yüz yıldan beri sürüp gitmekte olduğuna dikkat çeken Sakaoğlu, zamanla ortaya konulan yeni belgelerin daha önceki görüşleri zayıflatarak, yeni görüşlerin ortaya çıkmasını sağladığını belirtmektedir.

Gölge oyunu denilince “Karagöz”ün akla geldiğini belirten Sakaoğlu, Türk gölge oyununun “Karagöz” adıyla bütünleştiğini belirtmekte ve Türklerin gölge oyununu bu

çerçevede inceleyip anlatmak gerektiğine okuyucunun dikkatini çekmektedir.

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na göre, araştırmacılar gölge oyununun kaynağını önce Çin'e sonra da Hindistan'a dayandırarak bu ülkelerdeki gölge oyunlarına âdeta “öncü” gözüyle bakmaya başlamışlardır. “Ancak, bütün araştırmacılarımızın da faydalandığı batılı kaynaklar dilimize kazandırıldığında konu daha da açıklığa kavuşacaktır.” diyen Sakaoğlu, Hindistan'daki gölge oyunlarına “öncü” gözüyle bakılmasından vazgeçildiğini vurgulayarak, And'ın bu konudaki, kesin hüküm taşımayan, ancak ip uçları veren şu ifadelerine yer vermektedir. “Bu arada Hindistan'daki gölge oyunu üzerine kaynakların çok karanlık, çelişkili görünümü...” (And 1977, 17).

Siyavuşgil'in şu sözleri, bu konudaki iki farklı görüşü birlikte vermesi açısından ilgi çekicidir:

“Menşei itibariyle hayal oyunu, şark mistisizminin bir mahsulüdür. Grek-Lâtin ilkçağında böyle bir oyuna tesadüf edilmiyor. Mamafih gerek Yunanistan'da gerek Roma'da hâlen Frenklerin Pantin dedikleri mukavdan veya ince tahtadan yapılmış, mafsallarına sicim takılarak harekete getirilen oyuncaklarla bugün dahi çocukları eğlendiren kuklalar vardı. Nitekim Lâtin şairi Horace, bir hicviyyesinde, hasmını böyle bir Pantin'e benzetir.” (Siyavuşgil 1941, 22)

And ise daha genel bir ifadeyle şöyle demektedir: “Gölge oyununun Cava, Hindistan veya Çin'den çıktığı görüşünü savunan bu görüşlere karşı, kukla ve gölge oyununun batıdan çıkıp doğuya gittiğini ileri sürenler de vardır.” (And 1969, 109) And, bu konunun önde gelen savunucularından Reich'in adını özellikle anarak, kukla ve gölge oyununun batıdan doğuya gittiği yönündeki görüşleriyle pek de haklı olmadığını şu sözleriyle vurgular: “... Reich kukla ve gölge oyununun batıdan doğuya gittiğini ileri sürmektedir. Ancak Recih'in görüşü doğru da olsa, bütün örnekleri hep kukla olup, batıda gölge oyununun üzerine hiçbir kanıt göstermemiştir.”

Günümüzün gölge oyunu araştırmacıları, bu sanatın doğum yerinin Asya kıtası özellikler de Çin, Hindistan ve daha da güneydoğuda Cava adası olduğu konusunda çeşitli görüşler ileri sürmektedirler. Kukla ve gölge oyununun batıdan doğuya gittiğini ileri sürülmeğe de hâkim görüşe göre gölge oyunu, zengin bir geleneğe sahip olduğu için, hangi ülkeden çıkmış olursa olsun, Asya'dan batıya göç etmiştir.

Bu konuda birçok araştırması bulunan Georg Jacop'a göre, **Çin Gölge**leri adı verilen hayal oyunu ilk defa M. Ö. 121 yılında ortaya çıkmıştır. Bu konuda Sabri Esad Siyavuşgil şöyle demektedir: "Avrupa'da **Çin Gölge**leri namı altında iştihar eden hayal oyununun Çin'deki mazisi, Hind'e ve Cava'ya nispetle daha kısa olsa gerektir."

Türk Gölge Oyunu Karagöz kitabı "Gölge Oyununu Doğuşu", "Türklerde Gölge Oyunu/Karagöz", "Karagöz'de Oyun Dağarcığı", "Karagöz Oyunlarının Oluşum Dönemleri", "Karagöz Oyununun Bölümleri", "Gölge Oyununun Kişileri" adlı altı bölüm ile "Oyun Metinleri", "Türk Gölge Oyunu Kitaplığı" ve "Suret/Hayal/Figür" adlı ek bölümlerden meydana gelmiştir.

"Gölge Oyununun Doğuşu" adlı birinci bölümde yazar, "I. Gölge Oyunu Asya'da Doğmuştur", "II. Başlıca Kaynak Ülkeler", "III. Gölge Oyunu Batıda Doğmuştur" başlıkları altında gölge oyununun ana vatanını arama konusunda çeşitli görüşler ileri süren batılı ve Türk araştırmacıların bulgu ve belgelerine yer vermiştir. (s. 13-20)

"Türklerde Gölge Oyunu/Karagöz" adlı ikinci bölümde bu defa Türk gölge oyununun kökenlerine ışık tutan yazar, bu konuda özellikle Karagöz ile ilgili eserler veren Türk bilim adamları ve eserlerine "Bazı İlk Bilgiler" başlığı altında değindikten sonra "Anadolu'da Gölge Oyunu" başlığı altında gölge oyununun 16, 17, 18 ve 19. yüzyıllarda Anadolu'daki gelişme seyrini gözler önüne sermektedir. (s. 21-97)

Üçüncü bölüm ise "Karagöz'de Oyun Dağarcığı" adını almakta olup, "I. Georg Jacop'un Sınıflandırması" başlığı altında Georg Jacop'un konu esasına dayalı sınıflandırmasından söz edilmektedir. Jacop'un bu sınıflandırması dört dala ayrılmaktadır. A. Karagöz'ün bir iş tutması. B. Karagöz'ün, girilmesi yasak olan yerlere girmek istemesi, yapılmaması gereken işlere burnunu sokması. C. Karagöz'ün bağımsız bir entrika içinde kendini gülünç veya çapraşık bir durumda bulması. Ç. Efsanelerden, halk hikâyelerinden, edebî eserlerden alınan konuların Karagöz'e uyarlanması. Yazar bu sınıflamayı ayrıntılı olarak vermekte ve bu sınıflamaya örnek teşkil eden oyunların adlarını ve kahramanlarını da okuyucunun bilgisine sunmaktadır. (s. 69-78)

"Karagöz Oyunlarının Oluşum Dönemleri" adlı dördüncü bölümde "I. Bazı Sınıflamalar" alt başlığı ile 'Cevdet Kudret'in Sınıflandırması' ve 'Metin And'ın Sınıflandırması'na yer verilmektedir. "II. Yeni Bir Adlandırma" başlığı altında ise Sakaoglu'nun sınıflandırması, "A. İmparatorluk Dönemi

Oyunları, B. Meşrutiyet Dönemi Oyunları, C. Cumhuriyet Dönemi Oyunları" adıyla yer almaktadır. Burada söz konusu dönemlere ait oyunlar teknik özellikleri ve konularıyla ele alınmaktadır. (s. 79-98)

"Karagöz Oyununun Bölümleri" adlı beşinci bölümde de "I. Genel Bilgiler" başlığı altında "Bir Karagöz oyunu dört bölümden oluşur. Araştırmacıların yaşadıkları döneme, dil anlayışlarına ve farklı karşılıkları da verme düşüncelerine bağlı olarak, bu bölümlere oldukça değişik adlar verilmiştir." diyen yazar, bu adları belirli bir düzene koyarak, bu alanda ilk defa değişik bir adlandırma yaptıklarından söz etmektedir. Çalışmalarıyla her zaman ilgisini çeken Metin And'ın iki eseri ile Cevdet Kudret'in alanın klâsîği hâline gelen üç ciltlik eserinin birinci cildini önde gelen çalışmalar olarak ele aldığını belirtmektedir. Yazar Karagöz oyunlarındaki terimleri karşılaştırmalı bir değerlendirme ile verdikten sonra Karagöz oyununun dört bölümünün Türkçe adları, eski adları ve batı dilindeki adlarını sıralamıştır. "II. Bölümler" başlığı altında ise oyunun "A. Giriş Bölümü, B. Söyleşme Bölümü, C. Asıl Oyun Bölümü, Ç. Bitiş Bölümü" başlıkları altında bölümlerin teknik özellikleri anlatılarak, örnekler verilmiştir. (s. 99- 160)

"Gölge Oyununun Kişileri" adlı altıncı bölümde "I. Kişi Sınıflamaları" başlığıyla "A. Georg Jacob'un Sınıflandırması, B. Sabri Esat Siyavuşgil'in Sınıflandırması, C. Selim Nüzhet Gerçek'in Sınıflandırması, Ç. Ahmet Kutsi Tecer'in Sınıflandırması, D. Metin And'ın Sınıflandırması" na yer verildikten sonra "II. Yeni Bir Kişi Sınıflandırması" başlığı altında yazarın kendi sınıflandırması "Saim Sakaoglu'nun Sınıflandırması" yer almaktadır. Yazar kendi sınıflandırmasını "A. Asıl Oyuncular, B. Sıklıkla Görülen Oyuncular, C. Zenneler/Kadınlar, Ç. Kabadayılar ve Sarhoşlar, D. İmparatorluk Tipleri/Taklitler, E. Özürlü Tipler, F. Eğlendirici Tipler, G. Olağanüstü Kişiler ve Yaratıklar, Ğ. Diğerleri" adlı başlıklar altında vermektedir. Söz konusu tiplerin giyim, konuşma, davranış biçimleri ve çeşitli meslek dallarına ait olmalarıyla ilgili adlarından örnekler yer almaktadır. (s. 161-217)

Eserin sonunda bulunan "Oyun Metinleri, Bibliyografyalar ve Yararlanılan Diğer Kaynaklar" bölümleriyle yazar, seçme bir gölge oyunu kaynakçasını vermeyi amaçlamıştır.

Prof. Dr. Saim Sakaoglu'nun *Türk Gölge Oyunu Karagöz* adlı bu değerli araştırması, bu konuda bilgi edinmek isteyen araştırmacılara ve üniversite öğrencilerine büyük yarar sağlayacak bir kaynak kitap olarak boşluğu dolduracaktır.

“Salih Zeki Aktay Hayatı – Eserleri - Edebî Kişiliği”

Namık Kemal Şahbaz, Salih Zeki Aktay Hayatı –
Eserleri - Edebî Kişiliği,

Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi 236,
Ankara 2001, XV + 352, ISBN 975-17-2638-7

Yrd. Doç. Dr. Fahri TEMİZYÜREK

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi
Bölümü Öğretim Üyesi

Kültür Bakanlığının, kültür hayatımızın geçmi-
şine ışık tutan eserleri yayımlaması geleceğimize
daha sağlıklı bakmamıza vesile olmaktadır. Zira
yayımlanan her eser farklı kültür öğelerini aydınlat-
maktadır. Kültür Bakanlığının *Kültür Dizisinden*
2001 yılında çıkan *Salih Zeki Aktay Hayatı – Eserleri*
– *Edebî Kişiliği* adlı eser de bizlere şair ve yazar
Salih Zeki Aktay’ı tanıtmaktadır.

Kültür Bakanlığının daha önceleri yayımlamış
olduğu *Türk Büyükleri* dizisi vasıtasıyla geçmişte
edebiyat sahasında önemli tesirler bırakmış birçok
yazar, şair ve fikir adamı okuyuculara ulaştırılmıştır.
Bu eserlerin, hem kültür aktarımı açısından hem de
edebiyat bilimine sağladığı katkı açısından önemli bir
fonksiyonu vardır. Prof. Dr. Günay Kut’un, *Orhan*
Şaik Gökyay Hayatı ve Eserleri, Prof. Dr. Bilge
Ercilasun’un, *Ahmet İhsan Tokgöz*, Adile Ayda’nın,
Sadri Maksudi Arsal adlı eserleri bunlardan sadece
birkaçıdır.

İlmî kıstaslarda, akademik seviyede hazırlanmış
eser, kültür hayatımıza edebiyat alanında önemli
katkı sağlayacak vasıftadır. Eser, edebiyat dünya-
sında sadece edebiyat antolojilerinde, birkaç satırlık
bilgilerle görebildiğimiz Salih Zeki’nin bilinmeyen
birçok yönlerini de ortaya koymaktadır.

Eser, “Giriş”ten sonra üç ana bölümden oluş-
maktadır. “Giriş” (s. 3 – 18) te “Salih Zeki Aktay’dan
Önce Yeni Türk Şiirinde Mitolojik Öğeler”in işlenişi

ve edebiyatımızda mitolojik çalışmalar hakkında
genel bir bilgi verilmiştir.

“Birinci Bölüm” (s. 19 – 25) de, kızının ve torunun
verdiği bilgilerden yararlanılarak şairin hayatı ve edebî
faaliyetleri ortaya çıkarılmıştır. Bu bölüm, araştırmacının
titiz bir çalışma yaptığının da göstergesidir. Yazar, Salih
Zeki’nin hayatta olan tek kızına ulaşmış ve onun hayatı
hakkında bilinmeyen birçok özelliği bizlere sunmuştur.
Özellikle Salih Zeki’nin edebî kişiliğinin şekillenmesinde
hayatta iken yaşadıklarının önemli etkisi olduğu düşünül-
ürse bu bölümün önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Eserin çatısını oluşturan “Edebî Eserleri” baş-
lıklı “İkinci Bölüm” (s. 25 – 251) de, Salih Zeki’nin
edebî eserleri türlere ayrılarak incelenmiştir. Yazarın
şiir kitapları, tiyatro eserleri, hikâyeleri ayrı ayrı
incelenmiştir. Şiirlerinin biçim ve içerik yönünden
çözümlemesinde yayım sırasına göre dokuz şiir
kitabı (*Persefon*, *Asya Şarkıları*, *Pınar*, *Rüzgâr*, *Ti-*
tan, *Rüzgâr ve Dallarda Şarkılar*, *Laton I*, *Laton II*,
Laton III,) esas alınmıştır. İncelenen eserlerin içerik
yönünden değerlendirilmesinde Salih Zeki’nin mito-
lojik öğeler vasıtasıyla en yoğun aşk temasını işlediği
görülmektedir. Yazar, Salih Zeki’nin aşka bakışını şu
şekilde dile getirmektedir:

“*Aşk, aşırı sevgi ve bağlılık duygusu olarak*
tanımlandığında Salih Zeki’nin şiirlerinde bu temaya
yönelişin ilk aşaması tespit edilmiş olur. Onda aşk,
karşı cinse duyulan, yaşanmışlığın bir ifadesi olarak
değil; hayalde yaşatılan bir değer olarak karşımıza
çıkıyor. Aşkın ondaki temel işlevi, sanatta yaratıcılığı
sağlamasıdır. Salih Zeki kendi gönlünü çözümle-
meyle başlamıştır işe. Şairin gönlü kimi zaman kay-
nayan bir pınar, kimi zaman şahlanan bir tay, kimi
zaman çalkalanan bir göldür. Bu denli yüce gönülde
bütün güzellikleri barındırmaya yarayan en büyük
unsur aşktır:

“Benim gönlüm bir yabancı diyar ki;

Mabesinde genç heykeller dinlenir.

Mihrabında bir silinmez hat var ki ;

Hiç sönmeyen şulesine ‘Aşk’ denir.” (s. 60).

Sanatçının kendi hayatı ile eserleri arasında kopmaz
bir bağ olduğu bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle şairin
şiirleri tahlil edilmiştir. “Eski Yunan Sanatına, edebiyatı-
mızda gerçek anlamda gönül veren ve bu sanatın özünü
oluşturan ‘hümanizm’ anlayışını Türk edebiyatında ege-

men kılmak için” eserler kaleme alan Salih Zeki'nin bu yönelişinde yaşadıklarının çok büyük tesiri vardır.

Mitoloji, Salih Zeki'nin şiirlerinde kimi zaman evrensel temaların dile getirilmesinde, kimi zaman da kişisel duyguların dışı vurulmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Yunan mitolojisinde önemli bir mit olan Persefon mitinin ele alınışı yazar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“*Persefon*'da didaktik yapı, lirizmle örülerek aktarılmıştır. Bu ifade tarzı, ilk çağ hümanizm anlayışındaki eğitimsel yapıdan kaynaklanmaktadır. İlk çağ hümanizmi ile Rönesans hümanizmin bir sentezi olarak değerlendirebileceğimiz eserde, şair, sofistçe bir amaç gütmektedir. Dönemin şair ve yazarlarının yadığı Yunan mitolojisi kaynaklı şiirlerdeki temaları, bu doğrultuda bir ana temaya indirgemek olanaklıdır. Eser boyunca ele alınan temaların bir bütün olarak yoğunlaştığını kitabın sonunda görmekteyiz. Bu yoğunluğun içeriğini, görünenin arkasındaki görünmeyeni arama çabası olarak özetleyebiliriz. Dile getirilen her temanın arkasında bu yatmaktadır. Bu ana temaya yönelik, *Persefon*'da Yunan mitolojisi aracılığıyla dile getirilmiştir. Mitlerin doğada var olan gözle görülen somut genel gerçekleri simgeleyen özelliği, soyut kavramları açıklayıcı bir nitelik kazanması söz konusudur. Bu mitosun somuttan soyuta geçiş evrimine koşut bir yapıdır” (s. 58).

Şairin kendi duygularını anlatırken mitlerden yararlanmasını yazar şöyle ifade eder:

“*Mitolojik öğeler şairin bireysel duygularının anlatmada aracı niteliğiyle birçok şiirde karşımıza çıkar. Bütününde aşkın anlatıldığı Pınar'da karşı figürün nitelikleri mitolojik öğeler aracılığıyla sunulur:*

“*Sen şiiri yaratan 'Müz'ler gibisin,
Şiirimde bir altın tel oldu sesin.*

*Orfe' ye sihirler veren kızlardan,
Fecirde ağlayan tek yıldızlardan.*

*İlhamdan, ahenkten, aşktan üstünsün,
Mikat yollarında rakeden günsün.*

*'Apollon' 'Hör'lerle nağme saçarken,
Arkanda periler kanat açarken.*

*Altından 'Şar'ınla dolaş ülkemi,
Topla tellerimden düşen şebnemi.” (s. 283).*

Salih Zeki'nin iki oyun (*Mağara, Hallâc-ı Mansûr*) ve iki hikâye kitabı (*Evhamlı, Mine Çiçekleri*) nin değerlendirilişinde de şiir kitaplarında olduğu gibi eserlerin yayımlanış sırası göz önünde tutulmuştur. Özellikle oyunların değerlendirilişinde, ele aldığı temalar bakımından daha çok Yunan Mitolojisine ağırlık veren bir şair olarak tanıdığımız Salih Zeki'nin farklı bir yönüyle karşılaşmaktayız. Hallâc-ı Mansûr oyunu hakkında yazar şu değerlendirmeyi yapar:

“*Hallâc-ı Mansûr* oyunu, konusunu İslâm tarihinden alan bir tragedya örneğidir. Konusunu tarihten alan bir oyunun derin ve geniş araştırmalara dayanarak oluşturulduğu düşünülse de konu sanatçının süzgecinden geçince, tarihsel gerçekliğinden sıyrılmış, evrensel değerler düzleminde tema boyutuyla anlam kazanmıştır. Bu yönüyle eser bir belge niteliği taşımaz. Okuyucuda, bıraktığı etki de tarihsel kaynaklı oluşundan değil, şairin onu yorumlayışındaki güçten gelir” (s. 205).

“Diğer Eserleri” başlığını taşıyan “Üçüncü Bölüm” (255 – 276) de Salih Zeki'nin süreli yayınlarda çıkan yazıları, yazılarda işlenen konular tasnif edilerek değerlendirilmiştir. Şairin “Çevirileri” (s. 269) nin tanıtımında önce, müstakil olarak yayımlanan *Değişişler* (Ovid'den), *Bahtiyar Prens* (Oscar Wilde'dan) adlı eserlerle; süreli yayınlarda bulunan çevirileri vardır. Ayrıca, bu bölümde Salih Zeki'nin *Emin Büle'din Şiirleri* adlı külliyat çalışması ile yayıma hazırladığı Mitoloji albümü tanıtılmıştır.

“Sonuç” (s. 279 – 300) bölümünde, **Salih Zeki**'nin edebî kişiliği ve edebiyatımızdaki yeri ve önemi aktarılmıştır.

“Kaynakça” (s. 301 – 320) üç ana başlık altında düzenlenmiştir. Birinci grupta **Salih Zeki Aktay**'ın eserleri, süreli yayınlardaki şiirleri, yazıları, çevirileri; ikinci grupta şair hakkında yazılanlar; üçüncü grupta yararlanılan tüm kaynaklar verilmiştir.

Eserin sonundaki “Ek” (s. 321 – 345) bölümünde, şiirlerde yer alan mitolojik öğelerin sözlüğü yer almaktadır. Her bilimsel eserde olması gereken “Dizin” (s. 345 – 352) eserde adı geçen kişileri, eserleri, yer adlarını ve kavramları kapsamaktadır.

Edebiyatımızda ele aldığı konular itibarıyla gerek yaşadığı dönemde, gerekse daha sonra edebiyat tarihçileri tarafında eleştirilen Salih Zeki Aktay, edebiyat biliminin kriterlerine bağlı olarak hazırlanmış bu çalışmayla edebiyat dünyasına tanıtılmıştır.

“101 Türk Efsanesi”

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU, *101 Türk Efsanesi*,
Ankara 2003, 253 s.

Sinan GÖNEN

Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi

Halk anlatmalarımız içerisinde efsanenin her zaman ayrı bir yeri olmuştur. Efsane türü, kendisinde birleştirdiği dinî inandırıcılık vasfını hiçbir zaman yitirmemiş, bu özelliği ise onun daima hafızalarda kalmasının başlıca sebebi olmuştur. Diğer halk anlatmalarımız gibi efsane de, insanlarımızın birbirlerine anlatma yoluyla bugünlere gelmiştir. Bugün ise efsanelerimiz bilimsel bir araştırma zemininde inceleme konusu olmuş ve onlarca yazarımız, hakkında kitaplar ve makaleler yazmışlardır.

Türkler, ana yurtlarından ayrılırken kendi mal varlıklarını, işlerini, becerilerini dinlerini, vb. sahip olduklarının değerleri yeni yurtlarına taşırken kültür öğelerini de ihmal etmemişlerdir. Dilden dile, nesilden nesile anlatılan bu kültür öğelerimize, bugün Türk nüfusunun yaşadığı her yerde rastlamak mümkündür.

Ama unutulmamalıdır ki, gelişen dünyada, özellikle küreselleşmenin olumsuz etkilerinin en büyüğü şüphesiz milletlerin öz kültürlerinin yozlaşması olmuştur. Dileğimiz bu kültürel yozlaşma sürecinde kültür öğelerimizden hiçbir şey kaybetmemektir. Bu da ancak maddî kültür öğelerimizi koruma altına almak, sözlü kültür değerlerimizi yazıya geçirmekle olacaktır.

Elimizde bulunan eser, efsane zincirinin son halkasıdır. Bu çalışma Türklerin yaşadığı bir bölgeyi değil, ayak bastıkları bütün coğrafyayı kapsaması yönüyle de ayrı değer taşımaktadır.

Saim Sakaoğlu'nun son çıkan kitaplarından biri olan **101 Türk Efsanesi**, adından da anlaşılacağı üzere bütün Türk dünyasının efsanelerinden örnekler içermektedir.

Çalışma; **101 Türk Efsanesi Üzerine, Türk Dünyası Efsaneleri (Türkiye Dışı), Türkiye Efsaneleri ve Kaynaklar**'dan oluşmaktadır.

Ön Söz niteliğindeki **101 Türk Efsanesi Üzerine (17-19)** adlı giriş yazısında yazar, efsane araştırıcılığına başlayış aşamalarını anlatır. Yazarın efsane üzerine ilk eseri **101 Anadolu Efsanesi (1976)** adlı çalışmasıdır. Bu eseri, **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu (1980)** adlı çalışmasına kaynaklık etmiştir. Yazar efsaneler üzerine yazdığı makalelerini de **Efsane Araştırmaları (1992)** adlı kitabında bir araya getirmiştir.

Burada, yazar okuyucularına ileride hazırlayacağı **101 Dünya Efsanesi** adlı eserinin müjdesini de verir.

Türk Dünyası (Türkiye Dışı) (21-145) adlı bölüm efsane metinlerinden oluşur. Buradaki metinler Türk Dünyası (Barak), Altay (2), Hakas (1), Tuva (1), Şor (1), Tofa (1), Teleüt (1), Uygur (1), Kazak (5), Kırgız (3), Özbek (2), Karakalpak (1), Türkmen (2), Tatar (2), Kazan / İdil Ural (1), Başkurt / İdil Ural (2), Başkurt (2), Azerbaycan (10), Kumuk (1), Kırım (1), Polonya (1), Romanya (1), Gagauz (1), Bulgaristan (1), Yunanistan / Batı Trakya (2), Yugoslavya / Kosova-Nobırda (1), Yugoslavya / Kosova (2), Yugoslavya (1), Makedonya / Manastır (2), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (6) ve Kerkük (1) olmak üzere 60 efsane metni yer almaktadır. Bunlardan ilki Dîvânü Lûgati't- Türk'ten alınmış, diğerleri ise 30 değişik bölgede yaşayan Türklerden alınmıştır.

Türkiye Efsaneleri (147-231) bölümünde ise Anadolu coğrafyasında anlatılan 41 efsane metnine yer verilmiştir. Bu efsaneler belirli bir bölgede kümelenmemiş, Anadolu coğrafyasına eşit olarak dağıtılmıştır. Ayrıca, esere alınan efsanelerin coğrafyaları farklı olmasına rağmen motiflerin ortak olmasına dikkat edilmiştir.

Kaynaklar (233-249) bölümünde ise 101 efsanenin alındığı kaynaklar ayrıntılı olarak verilmiştir. Eserdeki efsaneler Türklerin ana yurtlarından dünyaya yayılışına göre sıralanmıştır.

Türk dünyasını dört bir tarafından derlenmiş bu efsane demetlerini hazırlayan Sayın Sakaoğlu'nu kutluyor, daha nice eserlerini beklediğimizi belirtmek istiyoruz. Ayrıca eserin basımını üstlenen Akçağ Yayınevine de teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Uluslararası Türk-Ermeni Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri (27-28 Kasım 2001/Ankara) Adlı Eserin Birinci Cildi Çıktı

*Uluslararası Türk-Ermeni Tarih ve Kültür Sempozyumu
Bildirileri (27-28 Kasım 2001/Ankara), BRC Matbaacılık,
Ankara 2003, 239 sayfa.*

Dr. Reside GÜRSES

Türk Dil Kurumu Uzmanı

Hayrettin İvgin ve Oktay Sanan tarafından yayına hazırlanan *Uluslararası Türk-Ermeni Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri (27-28 Kasım 2001/Ankara)* adlı eser,

değerlendirme oturumuyla birlikte beş oturum hâlinde gerçekleşen Sempozyumu'nun birinci kitabını oluşturmaktadır. İki gün boyunca toplam yirmi altı bildirinin sunulduğu ve Millî Kütüphane konferans salonunda gerçekleştirilen Sempozyum'un bu ilk kitabında sırasıyla şu yazılar yer almaktadır:

Kitapta ilk olarak Cumhuriyet Kültür ve Tanıtım Vakfı Başkanı Oktay Sanan'ın "Sempozyum

Açılış Konuşması" yer almaktadır. Burada Sempozyum'un içeriği hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Tarihi bir perspektifle ele alınacak olan Türk-Ermeni kültür ilişkilerinin ele alınacağı belirtilmiştir.

Sonrasında Türk Ermenileri Patriği Mesob II Hazretleri'nin Cumhuriyet Kültür ve Tanıtım Vakfı'nın "Uluslararası Türk-Ermeni Tarih ve Sempozyumu'na gönderdiği mesaj yer almıştır. Burada Türk Ermeni ilişkilerinin tarihi ve bugünkü gelişimi hakkında kısa bir bilgi verilmiştir.

Daha sonra Sempozyum'da sunulan bildirilere geçilmiştir. İlk yazı Doç. Dr. Tamilla Aliyeva'nındır. "Garabağ'da Şehit Edilmiş Türklerin Annelerinin Feryatları" adını taşıyan bu yazıda Garabağ'daki olaylar sonrasında Azerbaycanlı annelerin evlâtlarını kaybetmeleri yüzünden duydukları üzüntü dile getirilmiştir.

"Sözde Ermeni Soykırımı İddiasına Reddiye" adlı yazı Prof. Dr. Möünir Atalar'a ait. Bu yazıda Ermeni soykırımı iddialarının gerçek olmaktan çok bir iddia olduğu ortaya konmuş ve bu konuda yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur.

Muharrem Bayar'ın "Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre: Karahisar-ı Sahip Sancağında Türk-Ermeni İlişkileri" başlığını taşıyan yazısında, Ermeni tarihi üzerinde durulmuş ve Afyon'daki Türk-Ermeni ilişkileri hakkında geniş açıklamalarda bulunulmuştur.

"Türk Ermeni Savaşlarının Ardahan Cephesi" Haydar Çetinkaya'ya aittir. Bu yazıda, 1877-1878 (93) Harbi sonrasında Ardahan'da bu konudaki gelişmeler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Kemal Eker'in "Türk Ermeni Konusundaki Gerçekler" başlıklı yazısında, sözde Ermeni soykırımının

her 24 Nisan'da gündeme getirilmesinin yanlışlığı, belgelerle ortaya konmuştur.

Doç. Dr. Temuçin F. Ertan "Sevr, Gümrü ve Lozan Antlaşmaları Çerçevesinde Ermeni Sorunu" konulu yazısında, 130 yıldır gündemde tutulan Ermeni meselesi ile ilgili durum Sevr, Mondros, Gümrü ve Lozan Antlaşmaları çerçevesinde değerlendirmiştir.

Hayrettin İvgin ise "Türk Halk Şiirinde Ermeni Katliamı" başlıklı yazısında Ermeni olaylarının edebiyatımızdaki yansımalarını dile getirmiştir. Bu konuda yazılmış destan ve ağıtlardan örnekler verilmiştir.

Dr. Yaşar Kalafat, "Türk Ermeni İlişkilerinde Kültürel Boyut" adlı yazısında, Türk-Ermeni ilişkilerinin kültürel boyutunu tarihi bir perspektifle değerlendirmiştir.

Prof. Dr. Musa Kasımov'un "Türlere ve Diğer Müselmanlara karşı Töretilen Kütlevi Katliamlar Azerbaycan'ın Arşiv Dosyalarında" başlığını taşıyan yazısında Azerbaycan'da Türk-Ermeni ilişkileri belgeler ışığında ele alınmıştır.

Dr. İrfan Ünver Nasrattınoğlu'nun "Atatürkçü Ermeni Şairler ve Konyalı Panos Özararat" adlı yazısında, Konyalı Panos Özararat başta olmak üzere Atatürk hakkında şiir yazan Ermeni asıllı şairlerden bahsedilmiş ve bu konuda şiirler yazmış olan Ara Günden, Panos Özararat, Anna-Mari Arman gibi şairlerin şiirlerinden örnekler verilmiştir.

Abdullah Satoğlu, "Kayseri Çevresinde Ermeni Olayları" isimli yazısında, Kayseri ve yöresinde yaşanan Ermeni olayları hakkında geniş açıklamalarda bulunmuştur.

"Osmanlı'nın Son Döneminde Yaşamış Ermeni asıllı Altı Tabib ve İki Veteriner Hekim" başlıklı yazısında Kâmil Şahin, Osmanlı'nın son döneminde

yaşayan Ermeni asıllı hekimlerin hayatları ve hizmetleri hakkında bilgi vermiştir.

Dr. Bilâl N. Şimşir, "Ermeni Terörü Kurbanı Şehit Türk Diplomatları" başlıklı yazısında, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yurt dışında görev yapan Türk diplomatlarının Ermeni terör örgütlerince öldürülmesi konusu üzerinde durulmuştur.

Prof. Dr. Fikret Türkmen, "Türk-Ermeni Halk Edebiyatı İlişkileri" konulu yazısında, Türk halk edebiyatı ile Ermeni halk edebiyatı ilişkilerini: 1. Osmanlıya kadar Türk-Ermeni ilişkileri 2. Osmanlı dönemi [a) Tanzimata kadar, b) Batılılaşma reformlarına kadar, c) Batılılaşma dönemi] 3. Cumhuriyet dönemi olmak üzere üç alt başlık altında değerlendirmiştir.

Yard. Doç. Dr. Ahmet Toksoy'un "Anadolu'ya Yapılan Selçuklu Akınları ve Türk Ermeni ilişkileri" başlıklı yazısı Selçukluların Anadolu'ya yaptıkları akınlar ve Türk-Ermeni ilişkileri hakkındadır.

"Ermenistan'ın Dış Politikasını Etkileyen İç Dinamikler ve Bunun Bölgeye Yansıması" başlıklı yazıda Yard. Doç. Dr. Kamer Kasım, Ermenistan'ın dış politikasını değerlendirmiştir.

Şükrü Tekin Kaptan, "Ermenistan'da Yörük Kültürü" konulu yazıda, başta dil, örf, âdet ve gelenekler olmak üzere Türklerin ve Ermenilerin kültürlerindeki benzerlikler dile getirmiştir.

Bu kitaptaki son yazı Mustafa Onar'a aittir. "Saimbeyli'de Türk-Ermeni İlişkilerinden Örnekler" başlıklı bu yazıda Salimbeyli'deki Türk-Ermeni ilişkileri, "Ermeni" sözü "Ermenilerin yurdu" ve "diaspora" terimi çerçevesinde tarihî bir bakış açısıyla verilmiştir.

Kitapta Türk-Ermeni ilişkileri tarihî bir bakış açısıyla ele alınmış, bu konuda yaşanan sorunlar değişik açılardan ortaya konmuştur. Bu açıdan kitap pek çok soruna ışık tutmaktadır.

Başbakanlık
Atatürk Kültür Dil ve
Tarih Yüksek Kurumu
Atatürk Kültür Merkezi
Başkanlığı
2004 Yılı Nevruz
Etkinlikleri
16-21 Mart 2004

Afet BAL

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
 Basın ve Halkla İlişkiler Şube Müdürü

2876 sayılı kanunla Atatürkçü düşüncüyü Atatürk İlke ve İnkılaplarını, Türk Kültürünü, Türk Tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak, yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla 1983 yılında kurulan Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı kuruluş kanununun verdiği görevler çerçevesinde 1995 yılından beri Nevruz konusunda bilimsel toplantılar düzenlemekte, yayınlar yapmaktadır.

Türk Dünyasında Yeni Gün, Yengi Kün, Yeni Kün, Ergenekon, Ulistın Uluğ Küni, Baba Marta, Çağan, Navrız gibi değişik adlarla anılan Nevruz, ilkbaharda tabiatın yeniden doğuşu ve canlanması, gece ile gündüzün eşit olması, 12 hayvanlı Türk takvimine göre güneşin Koç burcuna girmesi, yeni yılın başlamasıyla bolluk ve bereket geleceğine inanılması gibi doğaya dayalı geleneklerin oluşturduğu bir temelde ele alınmakta ve insanları sevgide, coşkuda birliğe, yeniden doğmaya, yaşamaya, var olmaya çağıran mesajları içermektedir.

Türklerin çok eski tarihlerden beri kutladığı ve günümüze kadar varlığını devam ettirebilmiş ortak değerlerinden biri olan Nevruz, Orta Asya ve Ön Asya'dan, Anadolu'ya Kafkasya'ya, Kıbrıs ve Balkanlara kadar uzanan geniş bir coğrafyada yüzyıllardan beri bilinmekte ve kutlanmaktadır.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı 1995 yılından beri Nevruz konusunda uluslararası düzeyde pek çok bilimsel etkinlikte bulunmuştur. İlk bilgi şöleni 1995 yılında Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

1996 yılında Ankara ve Iğdır'da düzenlenen bilgi şöleninin ana teması "Nevruz ve Renkler" olmuştur. 1999 Nevruz Bilgi Şöleni Elazığ'da düzenlenmiş, aynı program Gaziantep ve Zonguldak'taki üniversitelerde tekrarlanmıştır. Sivas'ta düzenlenen 2001 yılı Nevruz etkinliklerinin ardından 2002 yılında program âdetâ bir Nevruz haftasına dönüşmüştür.

Bu bağlamda 15-16 Mart 2002 tarihlerinde Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı ve Diyarbakır Valiliğinin işbirliği ile Diyarbakır'da "Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni" gerçekleştirilmiş, 18 Mart'ta Gaziantep ve Batman'da, 19 Mart'ta Kahramanmaraş'ta, 20 Mart'ta Mersin'de ve 21 Mart'ta Sivas'ta yine valiliklerle işbirliği içinde panel ve konferanslar yapılmıştır.

17-20 Mart tarihlerinde düzenlenen 2003 yılı Nevruz etkinliklerinde ise Türkiye'den ve Türk Dünyasından 20 bilim adamının katılımıyla 11 ilde panel ve konferanslar düzenlenmiştir.

Toplantılar Mersin, Diyarbakır ve Van'da panel; Malatya, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Gaziantep, Elazığ, Kars, Iğdır ve Adana'da ikişer kişilik konferanslar şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından **2004 yılı için planlanan Nevruz etkinlikleri** çerçevesinde valiliklerle işbirliği yapılarak **16-21 Mart 2004 tarihlerinde 20 ilde ikişer kişilik konferanslar ve paneller** düzenlenmiştir.

Ağrı, Iğdır, Siirt, Şırnak, Diyarbakır, Batman, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana, Mersin, Sivas, Tokat, Malatya, Elazığ, Şanlıurfa, Van, Ardahan, Antalya, Kars ve Tarsus'da gerçekleştirilen panel ve konferanslara 26 yerli 12 yabancı bilim adamı katılmıştır.

İllerde düzenlenen konferanslar aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

16 Mart 2004 Şanlıurfa

16 Mart 2004 Salı günü saat 14.00'de Şanlıurfa Şair Nabi Kültür Sarayında düzenlenen panele Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser ONUK, Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Yüksek Kurum Önceki Başkanı Prof.Dr.Reşat GENÇ, Çin Halk Cumhuriyeti Uygur Özerk Bölgesinden Prof.Dr.Rukiye Hacı ve Litvanya Büyükelçisi Dr.Halina KOBEÇKAİTE katılmışlardır.

Paneli yöneten Prof.Dr.Taciser Onuk, Nevruz üzerine genel bir değerlendirme yapmıştır. Yeni yılın, ilkbaharın, sevginin, neşenin, kardeşliğin başlangıcı olarak kabul edilen, bir barış hoşgörü ve dostluk bayramı olan Nevruz'u hep beraber karşılamak, ortak aklın gösterdiği yolda bir ve birlik olmak üzere orada olduklarını belirterek konuşmasına başlayan Prof. Dr. Onuk, Atatürk Yüksek Kurumunun kuruluşundan bu yana büyük bir heyecanla çalışmalarına devam ettiğini ve 1995 yılından bu yana düzenlenen bilgi şöenleri, konferanslar ve panellerle Nevruz ve Renkler konularının aydınlatılmasına ve geniş halk kitlelerine tanıtılmasına katkıda bulunduğunu vurgulamıştır. Cumhuriyet döneminin başlangıcında Ulu Önder Atatürk'ün de bazılarına bizzat katıldığı ancak sonradan ihmal edilen Nevruz bayramının yeniden toplumumuza maledilmeye çalışıldığını ifade eden Prof.Dr.Taciser Onuk, 2004 yılı Nevruz etkinlikleri hakkında verdiği bilgilerle konuşmasını tamamlamıştır.

Toplantıya Vali Yardımcısı, Harran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı, Ordu mensupları, İl Millî Eğitim Müdürü ve lise öğrencileri katılmışlardır.

Panel sona erdikten sonra yerel televizyonlar ve TRT GAP televizyonu bilim adamlarıyla konu ile ilgili röportaj yapmışlardır. Aynı günün akşamı Şanlıurfa'nın yerel televizyonu Güneydoğu TV'de canlı yayınlanan Nevruz konulu bir programa katılmışlardır.

Valiliğin ve İl Kültür Müdürlüğü'nün programa gösterdiği ilgi ve dinleyici kitlesinin orta öğretim öğrencilerinden oluşması toplantının başarılı geçmesine büyük katkıda bulunmuştur.

16 Mart 2004 Kars

16 Mart 2004 Salı günü saat 14.00'da Kars Kafkas Üniversitesi Necdet Leloğlu Konferans Salonunda gerçekleştirilen konferansta Doç.Dr.Necati Demir "Türk Kültüründe Nevruz (Yeni Gün) ve Tarihi Alt Yapısı", İran'dan Doç.Dr. Kadir Güldiken "Kaşgay Türklerinde Nevruz" başlıklı bildirimlerini sunmuşlardır.

Konferans, Vali, Mülki ve İdari amirler, öğretim üyeleri, öğrencilerin katılımıyla gerçekleşmiştir.

16 Mart 2004 Gaziantep

16 Mart 2004 günü saat 14.00'de Gaziantep Ticaret Odasında gerçekleştirilen konferansta Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinden Yard.Doç.Dr.Doğan Kaya "Nevruz Geleneği ve Kırgızlarda Nevruz", Kırım Özerk Cumhuriyeti Kültür Bakanı Yardımcısı ve Devlet Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç.Dr. İsmet Zaatov "Kırım Tatarlarında Nevruz" başlıklı konuşmalarını yapmışlardır. Sayın Doç. Dr. Zaatov konuşmasında Nevruzun bu sene Kırımda resmi Cumhuriyet Bayramı olarak kutlanacağını belirtmiştir. Büyük bir ilgi ile izlenen konferansın bitiminde öğrenciler Doç.Dr. Zaatov'a sorular yöneltmişlerdir. Toplantıya Vali Yardımcısı, İl Kültür Müdürü, Emniyet Müdürü, Üniversite öğretim üyeleri ve personeli, öğrenciler, öğretmenler, orta öğretim öğrencileri ve Halk Eğitim kursiyerleri katılmışlardır. Aynı günün akşamı saat 21.30'da

İsmet Zaatov Olay TV’de canlı yayınlanan programda aynı konuda bilgiler vermiştir. Programda Gaziantep Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr.Ruhi Ersoy da Nevruz konulu bir konuşma yapmıştır.

17 Mart 2004 Diyarbakır

17 Mart 2004 Çarşamba günü saat 14.00’de gerçekleştirilen panel, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Yard.Doç.Dr.Azize Yasa’nın Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı adına yaptığı konuşma ile başlamıştır. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığının 1995 yılından bu yana Nevruz konusundaki çalışmalarından söz eden Yasa 2002’de Diyarbakır’da yapılan Bilgi Şöleninde basılan bildiriler kitabını ve Nevruz Şiirleri Antolojisini tanıtmıştır.

Panelde Karaçay-Çerkes Cumhuriyetinden Doç.Dr.Maria Bulgarova “Nogaylar’da Nevruz Bayramının Canlanması” Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesinden Yard.Doç.Dr. Mehmet Serhat Yılmaz ise “1914-1915 Kastamonu’da Türk Ergenekon Bayramı-Nevruz” konulu konuşmalarıyla katılmışlardır.

1914-1915 yıllarında Kastamonu’da kutlanan ve Köroğlu Gazetesinde “Milli Bir Bayram”, “Yarın Ergenekon Günü”, “Ergenekon Bayramı” şeklindeki manşetlerle geniş yer verilen Nevruz kutlamaları hakkındaki haberlerden yola çıkarak, Kastamonu’da Nevruzun resmi düzeyde kutlandığını gazetenin orijinal Osmanlıca nüshası üzerinden anlatan ve öğrenciler tarafından yazılmış şiirleri okuyan Yılmaz’ın konuşması öğrenciler tarafından büyük bir ilgi ile izlenmiştir. Konferans Vali Yardımcısı, Belediye Başkan Vekili, Dicle Üniversitesi Rektörü, Öğretim üyeleri, öğrenciler, İl Kültür Müdürü ve Kültür Müdürlüğü çalışanlarının katılımıyla gerçekleşmiştir.

Ekip, aynı gün Diyarbakır Söz TV’de 17.05-18.05 saatlerinde yayınlanan “Akşamüstü” isimli canlı sohbet programına katılmıştır. Programda

Nevruz konusu tarihçesinden, kutlanış şekillerine, Atatürk Kültür Merkezi’nin bu konudaki çalışmalarına ve söz konusu çalışmaların sonuçlarına kadar geniş bir perspektifte ele alınmıştır. Ayrıca 18 Mart 2004 Perşembe sabahı TRT GAP’ta yayınlanan “Güne Gülümseyin” programına katılan Yrd.Doç.Dr.M.Serhat Yılmaz, Nevruz ve Ergenekon Bayramı konusunda bilgiler vermiştir.

17 Mart 2004 Siirt

17 Mart 2004 Çarşamba günü saat 14.00’de Siirt Halk Eğitim Merkezi Konferans Salonunda düzenlenen panel, Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı Ömer Çakır’ın toplantıyı sunuşundan sonra Malatya İnönü Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof.Dr. Salim Cöhcce’nin başkanlığında Yard.Doç.Dr. Sabit Duman ve Kırgız uyruklu sözleşmeli öğretim üyesi Doç.Dr.Zakır Azizov’un katılımıyla gerçekleşmiştir. Panelde Prof.Dr.Salim Cöhcce “Milli Birlik ve Bütünlüğümüz Açısından Nevruz” Prof.Dr.Zakır Azizov slaytlarla “Türk Dünyasından Nevruz Görüntüleri (Kırgızistan)” Yard.Doç.Dr.Sabit Duman ise “Nevruz ve Türk Kültürü” konulu bildirimlerini sunmuşlardır.

Toplantıya seçim nedeniyle illerinde bulunan bazı milletvekilleri, Eğitim Fakültesinden öğretim üyeleri, öğretmenler, devlet memurları, yöneticiler ve lise öğrencileri katılmıştır. Katılımın yüksek olduğu konferansta konuşmaların dinleyici profiline göre canlı bir şekilde yapılması ve slayt gösterisi ilgiyi arttırmıştır.

İlin yerel gazete, televizyon ve radyoları olmasına rağmen toplantının yazılı ve görsel basında yer almaması önemli bir eksiklik olarak görülmüştür.

17 Mart 2004 Sivas

17 Mart 2004 Çarşamba günü saat 14.00’de Sivas Ticaret Odası Konferans Salonunda yapılan konferansta Moldovya’dan Doç.Dr.Lübov Çimpoş “Gagavuz Yilk Yaz Yortusu”, Fırat Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Yard.Doç.Dr. Adem Tutar “Türk Kültüründe Nevruz, Cumhuriyet Üniversitesi Okutmanı Kutlu Özen “Sivas ve Çevresinde Nevruz Kutlamaları” konulu bildirimlerini sunmuşlardır.

Toplantıya Vali Yardımcısı, Garnizon Komutanı, kamu kuruluşlarının il müdürleri öğretmenler, öğrenciler ve çok az sayıda halktan izleyici katılmıştır. Konferanstan iki gün önce 15 Mart 2004 Pazartesi günü saat 19.30’da Sivas’ın yerel televizyonu SRT’de Kutlu Özen, Adem Tutar ve Lübov Çimpoş’un yer aldığı Nevruz konulu bir canlı yayın programı gerçekleştirilmiştir.

17 Mart 2004 Malatya

17 Mart 2004 Çarşamba günü saat 14’00’de Malatya İnönü Üniversitesi Konferans Salonunda düzenlenen panele Azerbaycan’dan Prof.Dr. Muharrem Kasımlı “Azerbaycan Türklerinde Nevruz Merasimi” Doç.Dr. Muhtar Kutlu “Nevruz Neyin Simgesi” Doç.Dr.İskender Oymak “Türk Kültüründe Nevruz” konulu bildirimleriyle katılmışlardır. Panelin sonunda Muhtar Kutlu’nun daha önce TRT-1’de belgesel olarak yayınlanan Kafkasların Ardı Asya” konulu CD gösterimi yapılmıştır.

Toplantıya Vali Yardımcısı, Rektör ve Rektör Yardımcıları, dekanlar, öğretim üyeleri, üniversite öğrencileri ve çeşitli kurum ve kuruluşlardan çok sayıda katılımcı olmuştur.

Aynı gün akşamı Malatya yerel televizyonu Güneş TV’de canlı yayın programına katılan Muharrem Kasımlı, Muhtar Kutlu ve İskender Oymak Nevruz hakkında birer konuşma yapmışlardır.

17 Mart 2004 Van

17 Mart 2004 Çarşamba günü saat 14.00’de Van İl Kültür Müdürlüğü Tiyatro Salonunda gerçekleştirilen panelde Azerbaycan’dan Prof.Dr.Kamil Veli Nerimanoğlu “Nevruz Felsefesi” Özbekis-

tan’dan Doç. Dr. Cabbar İşankul “Özbekistan’da Nevruz ve Bay Çeçek Merasimi” Doç.Dr. İsmet Çetin “Türk Kültüründe Nevruz ve Nevruz Kaynakları konulu bildirimlerini sunmuşlardır.

İzleyiciler Nerimanoğlu’nun sohbet ortamında soru cevap şeklinde yaptığı sunumu daha yararlı bulduklarını ifade etmişlerdir.

Aynı gün Van yerel televizyonu Merkür TV’de panelistlerin yer aldığı Nevruz konulu bir program yapılmıştır.

Konferans Vali, idari görevliler, öğretmenler ve öğrencilerin katılımıyla gerçekleşmiştir.

17 Mart 2004 Antalya

17 Mart 2004 Çarşamba günü Antalya Müzesi Konferans Salonunda saat 14.00’de gerçekleştirilen toplantıya Prof.Dr.Ali Berat Alptekin “Antalya ve Çevresinde Nevruz Kutlamaları”, Türkmenistan’dan Doç.Dr.Oğulceren Hacıyeva “Türkmenistan’da Nevruz Kutlamaları” konulu bildirimleriyle katılmışlardır.

Konferansçılar aynı gün sabah TRT Antalya radyosunda Nevruz konulu bir programa katılmışlardır.

Toplantı Vali yardımcısı , üst düzey yöneticiler öğrenciler ve halkın katılımıyla gerçekleşmiştir.

17 Mart 2004 Tarsus

17 Mart 2004 Çarşamba günü saat 14.00’de Tarsus Kültür Merkezi Konferans salonunda düzenlenen toplantıya Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof.Dr.İsa Özkan “Türk Kültüründe Nevruz “, Kırgızistan’dan Dr.Anarhan Nadirova “Kırgızlarda Nevruz Kültürü” konulu bildirimleriyle katılmışlardır İsa Özkan multivizyon gösterisi eşliğinde sunduğu konuşmasında çeşitli Türk boylarında yapılan Nevruz kutlamalarından ve Türkiye’nin değişik coğrafi bölgelerindeki ortak kutlanış biçimlerinden örnekler vermiş ve Nevruz’un 23 Mart 1922’de ulu

önder Atatürk'ün katılımıyla ilk kez devlet seviyesinde kutlandığını vurgulamıştır.

Dr.Anarhan Nadirova ise konuşmasında Kırgız Türklerindeki Nevruz geleneklerinden örnekler vermiş, yalnızca bu bayramda hazırlanan ve beraberinde getirdiği yeşertilmiş buğdaydan yapılan sümölkök adlı yemeği dinleyicilere göstermiş, Nevruz duası adı altında sunduğu bayram dileği ile Kırgızistan'dan getirdiği bayram şekerleriyle dolu tabağı dinleyiciler arasında dolaştırarak ikram etmiş, dinleyicilerin yoğun bir sevgi ve ilgisi ile karşılaşmıştır.

Toplantıya Tarsus Kaymakamı başta olmak üzere, idari ve askeri görevliler ve çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu geniş bir dinleyici kitlesi katılmıştır.

18 Mart 2004 Adana

18 Mart 2004 Perşembe günü Adana Büyükşehir Belediyesi Tiyatro Salonunda saat 14.00'de gerçekleştirilen konferansta Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof.Dr.Salim Koca "Eski Türklerde Bayram ve Festivaller" Kırım Özerk Cumhuriyeti Kültür Bakanı Yardımcısı ve Devlet Üniversitesi öğretim üyesi Doç.Dr.İsmet Zaatov "Kırım Tatar Türklerinde Sürgünden Önce ve Bugünkü Navrez Bayramının Kutlanması" başlıklı konuşmalarını sunmuşlardır.

Dr.Zaatov konuşmasında Kırım Türklerinin uğradığı kültürel soykırımdan bahsederek sürgün yıllarından sonra Navrez Bayramını ilk kez 2000 yılında resmi anlamda kutlandığını, bu yıl da geniş çapta kutlanacağını belirtmiştir.

Konferans Vali Yardımcısı, yöneticiler ve geniş bir öğrenci kitlesinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

18 Mart 2004 Batman

18 Mart 2004 Perşembe günü saat 14.00'de gerçekleştirilen ve Yrd.Doç.Dr.Azize Aktaş Yasa'nın sunuş konuşmasıyla başlayan konferansta Karaçay-Çerkes Cumhuriyetinden Doç.Dr. Maria Bulgarova

"Nevruz Bayramı ve Typryh Bayramının Nogay Türklerinde Canlanması" Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı Doç.Dr.Hüseyin Yurttaş slayt gösterisi eşliğinde "Hasankeyf'deki Tarihi Eserler" konulu birer bildiri sunmuşlardır. Yurttaş konuşmasında özellikle Vali Efkan Ata'nın konuya gösterdiği ilgi ile son bir yılda ulusal ve uluslararası gündemde önemli bir yer tutan Hasankeyf'in öneminden söz etmiştir.

Toplantı Vali Yardımcısı, Belediye Başkanı Vekili, Batman Meslek Yüksek Okulu öğretim üyeleri, ildeki bürokratlar ve öğrencilerin katılımıyla gerçekleşmiştir.

Aynı günün akşamı konferans ekibi 19.30-20.30 saatleri arasında Batman'nın tek özel kanalı olan TV 72'de yayınlanan "Kum Saati" adlı canlı sohbet programına katılmıştır. İki bölümden oluşan programın ilk bölümünde Nevruz konusunun çeşitli yönleri ele alınırken, ikinci bölümde TRT tarafından hazırlanan Hasankeyf belgeseli eşliğinde Hasankeyf konusu işlenmiştir.

18 Mart 2004 Tokat

18 Mart 2004 Perşembe günü saat 14.00'de Tokat Kültür Merkezi Konferans Salonunda düzenlenen toplantıda Doç.Dr.Necati Demir "Nevruz ve Tarihi Alt Yapısı, Moldovya'dan Doç.Dr.Lübov Çimpoş "Gagavuz Yilk Yaz Yortusu" başlıklı bildirilerini sunmuşlardır.

Vali Yardımcısı, Garnizon Komutanı, Kamu Kurumlarının İl Müdürleri, Öğretmenler ve öğrencilerin katılımıyla gerçekleşen toplantı soru ve cevaplarla başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

19 Mart 2004 Ağrı

19 Mart 2004 Cuma günü saat 14.00'de Ağrı Halk Eğitim Merkezi Konferans Salonunda gerçekleştirilen toplantıda Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Doç.Dr.Özkuş Çobanoğlu "Nevruz ve Toplumsal Yönü", Karaçay Özerk Cum-

huriyetinden Doç.Dr.Nesiphan Suyunova “Nogay Edebiyatında Nevruz Motifleri” konulu bildirimlerini sunmuşlardır. Konferansa Vali Yardımcıları, İl Emniyet Müdürü, Cumhuriyet Başsavcısı, 12. Mekanize Tugay Komutanı, Kamu Kurumlarının il müdürleri Atatürk Üniversitesi Ağrı Eğitim Fakültesi Dekan Yardımcısı, öğretmenler, Eğitim Fakültesi öğrencileri ve ortaöğretim öğrencileri katılmışlardır.

Tugay Komutanının ricası üzerine aynı konferans 12. Mekanize Piyade Tugayında görev yapan subay ve astsubaylar için tekrarlanmıştır.

19 Mart 2004 Kahramanmaraş

19 Mart 2004 Cuma günü saat 14.00’de Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Konferans Salonunda Üniversitenin de işbirliği ile düzenlenen panele Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı adına Muğla Üniversitesi öğretim üyesi Yard.Doç.Dr.Ali Abbas Çınar “Türk Dünyasında Nevruz Kutlamaları” Kazakistan’dan El-Farabi Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.Kunupiya Alıpıspayev “Kazak Türklerinde Nevruz” konulu bildirimleriyle, Sütçü İmam Üniversitesi adına Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Prof.Dr.Harun Güngör “Gagavuz Türklerinde Nevruz Geleneği”, Sütçü İmam Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.H.Ezber Bodur “Nevruz Bayramı” konulu konuşmalarıyla katılmışlardır.

Panel KSÜ İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kemal ATİK’in “Nevruz” hakkında kısa bilgiler verdiği açış konuşması ile başlamıştır. Kunupiya Alıpıspayev konuşmasını Kazak Türkçe’si ile yapmış A.Abbas Çınar konuşmayı Türkiye Türkçe’sine aktarmıştır. Alıpıspayev konuşmasında 1988 yılından itibaren Nevruzun Kazakistan’da Milli Bayram olarak kutlandığını belirtmiştir.

Prof. Bodur Nevruzun bir kültür bayramı olduğuna ve Türk topluluklarının Adriyatik’ten Çin’e kadar her yerde bu bayramın kutlandığına değinmiştir.

A.Abbas Çınar konuşmasının ardından Kazakistan’da çekmiş olduğu Nevruz kutlamalarına ait slayt gösterisini sunmuştur. Toplantı konukların yoğun ilgisiyle ve sorularıyla saat 16.30’da sona ermiştir.

Panele Vali Yardımcısı, Rektör Yardımcıları ve eşleri, Savcı, öğretim üyeleri, üniversite öğrencileri katılmıştır.

19 Mart 2004 Şırnak

19 Mart 2004 Cuma günü saat 14.00’de Şırnak Ticaret Odası Konferans Salonunda İnönü Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.Salim Cöhce ‘nin oturma başkanlığında düzenlenen panele Prof.Dr.Cöhce “Orta Doğu Halklarında Nevruz”, Kırgızistan’dan Doç.Dr.Zakir Azizov slayt gösterisi eşliğinde “Türk Dünyasından Nevruz Görüntüleri”, Yard.Doç.Dr. Sabit Duman “Nevruz ve Toplumsal Yönü” başlıklı bildirimlerini sunmuşlardır.

Toplantıya Vali, ildeki idari erkan, öğretim üyeleri, lise öğrencileri katılmışlardır. Vali kısa bir teşekkür konuşması yapmıştır. Dinleyicilerin konferansla ilgili oldukları ancak soru sormaktan çekindikleri gözlenmiştir. Şırnak’tan sonra geçilen ve gece konaklanan Silopi’nin daha büyük ve canlı bir yerleşim merkezi olduğu görülmüş, Silopi Kaymakamı kurum temsilcimizden kendi ilçelerinde de konferans düzenlenmesi talebinin Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığına iletilmesini rica etmiştir.

19 Mart 2004 Mersin

19 Mart 2004 Cuma günü saat 14.00’de Mersin Kültür Merkezinde gerçekleştirilen toplantıda Gazi Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.Salim Koca “Eski Türklerde Bayram ve Festivaller” Kırım Özerk Cumhuriyeti Kültür Bakanı Yardımcısı ve Devlet Üniversitesi öğretim üyesi Doç.Dr.İsmet Zaatov “Kırım Tatar Türklerinde Sürgünden Önce ve Bugünkü Navrez Bayramı” başlıklı bildirimlerini sunmuşlardır. Toplantının başlangıcında İl Kültür ve

Turizm Müdürlüğü tarafından Nevruz konulu bir multivizyon gösterisi sunulmuştur. Ayrıca “Türk Kültüründe Nevruz” konulu bir resim sergisi düzenlenmiştir.

Toplantıya Vali yardımcısı, İl Kültür Müdürlüğü yetkilileri ve büyük bir öğrenci grubu katılmıştır. Aynı gün 16.25-17.25 saatleri arasında Toros TV’de düzenlenen Nevruz konulu canlı yayında izleyici sorularıyla başarılı bir program gerçekleştirilmiştir.

19 Mart 2004 Elazığ

19 Mart 2004 Cuma günü saat 14.00’de Elazığ Öğretmenevi Konferans salonunda gerçekleştirilen panelde Azerbaycan’dan Prof.Dr.Muharrem Kasımlı “Azerbaycan’da Nevruzun Özellikleri” Doç.Dr. Muhtar Kutlu “Nevruz Neyin Simgesidir”, Doç.Dr.Esma Şimşek “Yeniden Canlanma Bağlamında Nevruz” konulu bildirimlerini sunmuşlardır.

Panele Vali yardımcısı, Fırat Üniversitesi Rektör Yardımcısı, İl Millî Eğitim Müdürü ve ilköğretim öğrencileri katılmışlardır. Konferans sonunda bazı öğrencilerin sıkılarak salonu terk ettikleri gözlenmiştir.

Aynı günün akşamı Fırat Televizyonunda Prof.Dr.Ergünoç Akçora, Prof.Dr.Muharrem Kasımlı ve Doç.Dr.Muhtar Kutlu’nun katıldıkları Nevruz konulu bir canlı yayın programı gerçekleştirilmiştir.

20 Mart 2004 Ardahan

20 Mart 2004 Cumartesi günü saat 14.00’de Ardahan Halk Eğitim Merkezinde düzenlenen konferansta Doç.Dr.Metin Ekici “Türk Kültürü ve Halk İnançları çerçevesinde Nevruz”, Makedonya’dan Dr.Zerrin Abas “Makedonya’da Nevruz, Nartınha ve Hıdırellez Kutlamaları” konulu bildirimlerini sunmuşlardır.

Toplantıya Vali Yardımcısı, Belediye Başkanı, diğer devlet görevlileri ve orta öğretim öğrencileri

izlemişlerdir. Programda Ardahan ilinde öğrenciler arasında düzenlenen Nevruz konulu kompozisyon, şiir ve resim yarışmalarında ilk üç dereceyi alan öğrenciler de takdim edilmiştir. Bu öğrencilere Kurumumuzun hediyesi olarak Nevruz Ansiklopedisi ve Nevruz Şiirleri Antolojisi gönderilmiştir. 19 Mart akşamı Ardahan Polis radyosunda Doç.Dr.Metin Ekici, Dr. Zerrin Abas ve Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı Songül Boybeyi’nin katıldığı Nevruz konulu bir canlı yayın programı gerçekleştirilmiştir.

21 Mart 2004 Iğdır

21 Mart 2004 Pazar günü saat 14.00’de Iğdır Halk Eğitim Merkezi Salonunda gerçekleştirilen konferansta Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Doç.Dr.Özkul Çobanoğlu “Nevruz ve Toplumsal Yönü” konulu bir konuşma yapmıştır.

Konferans Iğdır Valisi ve eşi, Vali Yardımcıları, İl Müdürleri Kafkas Üniversitesi Iğdır Meslek Yüksekokulu Yöneticileri, öğretmenler ve öğrencilerin katılımıyla gerçekleşmiş ve büyük bir ilgi ile izlenmiştir.

Sonuç olarak 16-21 Mart 2004 tarihlerinde 19 il ve 1 ilçede Valiliklerle işbirliği yapılarak düzenlenen konferanslarla Nevruz bilimsel bir platformda kutlanmıştır.

Nevruz konferanslarının yapıldığı illerin çoğunda yerel televizyon ve radyolarda programlar yapılmış, yerel gazetelerde haberler, röportajlar yayınlanmıştır.

Konferans verilen illerde 2003 yılı Nevruz etkinlikleri programında 2004 yılında yayınlanması planlanan ve Mart ayı başında yayınlanan “**Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi**” ve 2004 yılı programında yer alan “**Nevruz Şiirleri Antolojisi**” Kurumumuz adına Valiliklere takdim edilmiş ve büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır.

Van'da müjdesi olarak tasminen Nevruz Bayramı, Van'da çayitil etkiliklerle kutlanmaya başlandı. Azerbaycan Devlet Universitesi Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu

'NEVRUZ, SINIR TANIMAYAN BİR BAYRAMDIR'

Van Kültür Merkezi Tiyatro Salonu'nda düzenlenen panelde konuğan Azerbaycan Devlet Universitesi Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu, Nevruz bayramının bugünden itibaren Azerbaycan'ın her kesiminde 21 Mart'a kadar kutlanacağını ifade ederek, "Sovyetler Birliğinde gibi bir oğur rejimde bu bayram kutlanmasını sürdürmekten mutluluk duymaktayız" diye konuğtu.

Nerimanoğlu, Azerbaycan'da 1991 yundan itibaren toplumsal devle olarak bilinen Nevruz bayramında özel duygularını ifade etti. Nedenleri değiştir. Nevruz'un yaşayan bir bayram olduğunu bu bayramda insanlar arasındaki değişliği herkeste

bulduğunu, Azerbaycan'ın yuğandığını anlatırken Nerimanoğlu, Nevruz'un sınırsız bir bayram olduğunu belirtti. Her kesim tarafından kutlanan bu bayramda insanlar buluşuyor ve güzel birer Nevruz geçiyor. Azerbaycan'da da bu bayramın kutlanığına özel önem veriliyor. Tulu'da Nevruz

Bayramı'nın resmi olarak kutlanmasını istiyor. Bu kutlanığı sırasında da Azerbaycan'ın her kesiminde bu bayramın kutlanmasını istiyor. Azerbaycan'da da bu bayramın kutlanığına özel önem veriliyor. Tulu'da Nevruz

Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu

Camilerde intihar nutbesi okunacak

Intihar olaylarının artması nedeniyle Diyanet İşleri Başkanlığı'na camilerde hutbe okunacağı bildirildi.

Diyanet İşleri Başkanlığı'na gelen bir şikâyet üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı'na camilerde intihar nutbesi okunacağı bildirildi.

Öğretmen yetiştirilmesinde yeni düzenlemeler

Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Çeşir, çocuklara okullarda bilgi öğretildiğini, ancak bu bilginin bir davranış biçimine dönüşmesi konusunda ciddi sıkıntılar olduğunu söyledi.

Çeşir, "Öğretmen yetiştirilmesinde yeni düzenlemeler yapıldı. Bu düzenlemelerle öğretmen yetiştirilmesinde ciddi sıkıntılar olduğunu söyledi."

Van Postası, 17.03.2004

NEVRUZ KUTLAMALARI PANELLE BAşLADI

LİTVANYA BÜYÜKELÇİSİ İLK BAHAR BAYRAMLARINI ANLATTI

Nevruz Bayramı etkinlikleri Şanlıurfa'da düzenlenen panelle başladı. Panelde katılan Litvanya Büyükelçisi ülkelerinin bahar bayramlarını anlatırken Çin Uygur Özerk Bölgesi'nden gelen öğretim üyesi ülkesinde yaşanan Nevruzlar hakkında bilgi verdi. Nevruz Bayramı Sebebiyle Şanlıurfa Şair Nabî Kültür Merkezi'nde panel düzenlendi. Oturum Başkanlığını Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Onuk'un yaptığı panelde Çin Halk Cumhuriyeti Özerk Bölgesi'nden Prof. Dr. Rukiye Hacı Gazi Üniversitesi Eğitim Dev.S.3'te

Nevruz Bayramı etkinlikleri Şanlıurfa'da düzenlenen panelle başladı. Panelde katılan Litvanya Büyükelçisi ülkesinin bahar bayramlarını anlatırken Çin Uygur Özerk Bölgesi'nden gelen öğretim üyesi ülkesinde yaşanan Nevruzlar hakkında bilgi verdi.

Nevruz kutlamaları pannelle başladı

Nevruz Bayramı etkinlikleri Şanlıurfa'da düzenlenen pannelle başladı. Panele katılan Litvanya Büyükelçisi, ülkelerinin bahar bayramlarını anlatırken Çin Uygur Özerk Bölgesi'nden gelen öğretim üyesi ülkesinde yaşanan Nevruzlar hakkında bilgi verdi. Nevruz Bayramı Sebebiyle Şanlıurfa Şair Nabi Kültür Merkezi'nde panel düzenlendi.

HalkınSesi- Nevruz Bayramı etkinlikleri Şanlıurfa'da düzenlenen pannelle başladı. Panele katılan Litvanya Büyükelçisi, ülkelerinin bahar bayramlarını anlatırken Çin Uygur Özerk Bölgesi'nden gelen öğretim üyesi ülkesinde yaşanan Nevruzlar hakkında bilgi verdi.

Nevruz Bayramı Sebebiyle Şanlıurfa Şair Nabi Kültür Merkezi'nde panel düzenlendi. Oturum Başkanlığını Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Onuk'un yaptığı panele Çin Halk Cumhuriyeti Özerk Bölgesinden Prof. Dr. Rukiye Hacı, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Reşat Genç ile Litvanya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Dr. Haline Kobeckite konuşmacı olarak katıldı. Prof. Dr. Taciser Konuk'un Nevruz üzerine genel değerlendirmesinden

sonra Litvanya Büyükelçisi Dr. Haline Kobeckite, "Karaim Türklerinde Nevruz" konusunda konuştu. Tarımla uğraşan Litvanya'da da benzer bayramların olduğunu söyleyen konuk büyükelçi, "Kış uğurlama töreninde herkes sevinçle dans ve oyun yapıyor. Bunun anlamı geçen yılın zorlukları yakılsın, yeni yıl, yeni mevsim ilkbaharla gelsin ve daha kutlu, daha tok, daha varlıklı olsun. Bu bayramla tokluk sembolü vardır. Bu gün için ömel bir yemek yapıyor. Biz buna blynai diyoruz. Yani Türkiye'de gözlemeye benziyor. Sadece daha küçük ve yumuşak" dedi.

SAAT 9'U 3 DAKIKA GEÇTİMİ NEVRUZ BAŞLAR

Panele Çin Halk Cumhuriyeti Uygur Özerk Bölgesinden katılan

Prof. Dr. Rukiye Hacı, "Atalarımız yeni yıla 'Yılbaşı' yani 'Gün Doğdu' demişler. Atalarımız 10. yüzyıldan sonra da İranlıların Nevruz sözcüğünü kabul ederek, 'Bahar Bayramı'na da Nevruz demeye başlamışlar.

Uygurca, nevrzun anlamı 'yeni gün, güneş yeniden doğdu'dur. Çin takvimine göre 21 Martta saatler 9'u 3 dakika geçtikten sonra artık bahar gelmiştir. Çin'de yaşayan azınlık milletlerden Uygurlar, Kazaklar, Tacikler, Özbekler ve Tatarlar da Nevruz bayramını büyük törenlerle kutlarlar. Kentlerde ve kasabalarda insanlar kendi geleneklerine göre nevruz bayramını kutlar" diye konuştu.

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim üyesi Prof. Dr. Reşat Genç, Türk Kültüründe Nevruz'un yerini anlattı.

Reha Gazetesi, 17.03.2004

şark yıldızı

17 Mart 2004 Çarşamba

Nevruz, baharın uyanışıdır

Van'da Nevruz Bayramı düzenlenen çeşitli etkinliklerle kutlanmaya başlandı. Van Valiliği, Atatürk Kültür Merkezi Tiyatro Salonu'nda Nevruz Bayramı etkinlikleri çerçevesinde Nevruz Felsefesi, Türk Kültüründe Nevruz ve Nevruz Kaynakları, Özbekistan'da Nevruz ve Bay Çeçek Merasımı konulu bir panel düzenlendi. Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. İsmet Çetin'in yönettiği panelde ilk konuşmayı yapan Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu, Nevruz'un Avrasya Bayramı olduğunu söyledi. İran, Irak, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan gibi bir çok ülkeden 100'e yakın millet Nevruz'un kutlandığını belirten Prof. Dr. Nerimanoğlu, barış, sevgi, bereket ve insanların doğa ile bütünleşmesini sağladığını kaydetti. Nevruz'un diğer bayramlar gibi dini duyguların uyanığı ve insanların gidip, atalarının mezarlarını ziyaret ettiği bir bayram olduğunu dile getiren Prof. Dr. Nerimanoğlu, "Nevruz, gelişen birimine sevgili seçtiği bir bayramdır. Gökbalgesen dünyada Nevruz'un kültür çatırması olmadığını, aksine kültürlerin birleştiği bir bayramdır. Sovyetler Birliği gibi ağır resmi kanunları olan bir devlete dahi atalarının

Nevruz Bayramını perdelerinin perdelerini kapatarak asle Bayramı şeklinde kutluyorlardı. Bu Bayram Azerbaycan halkının direnişinden sonra resmi bayram olarak kutlanmaya başlandı" dedi. Gelecekte, Birleşmiş Milletler'in (BM) Nevruz'u yeni yılın başlangıcı olarak kullanabileceğini de ifade eden Prof. Dr. Nerimanoğlu, "Nevruz sınırları tanımayan bir bayramdır. İslam ve Hıristiyan dinlerinde de kutlanıyordu. Türkiye'de Atatürk döneminde de kutlanıyordu. Ancak zaman zaman çeşitli nedenlerle unutuldu. Ama Doğu Anadolu Bölgesi'nde asle bayramı şeklinde kutlanıyordu. Ancak son yıllarda tekrar kutlanmaya başlandı" diye konuştu. Özbekistan'dan katılan Doç. Dr. Cebrar İşankul da, "Özbekistan'da Nevruz ve Bay Çeçek Merasımı" konulu bir konuşma yaptı. Katılımcıların Özbekistan Türkçesi ile konuşan Doç. Dr. İşankul'u anlamakta zorlandıkları görüldü. Bu arada, düzenlenen panel öncesinde "Nevruz Bayramı" ile ilgili ilk ve orta dereceli okullar arasında düzenlenen resim, şır ve kompozisyon yarışmalarında birinci olan öğrencilere ödülleri Van Valisi Hilmet Tan tarafından verildi. Panelde Van Valisi Hilmet Tan'ın yanı sıra çok sayıda öğrenci ve vatandaşlar katıldı.

Şark Yıldızı, 17.03.2004

NEVRUZ KUTLAMALARI PANELLE BAŞLADI

Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Reşat Genç ve Litvanya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Dr. Haina Kobeckite konuşmacı olarak katıldı. Prof. Dr. Taoser Konukun neruz üzerine genel değerlendirmesinden sonra Litvanya Büyükelçisi Dr. Haina Kobeckite "Karam Türklerde Nevruz" konusunda konuştu. Tarihiyle uğraşan Litvanya'da da benzer bayramların olduğunu söyleyen konuk büyükelçi, "Kıs uğurlama töreninde herkes seçince dans ve oyun yapıyor. Bunun anlamı geçen yılın zorlukları yakışım, yeni yıl yeni mevsim ilkbahara geçiş ve daha kulu, daha tok, daha varlıklı olsun. Bu bayramda tokluk sembolü vardır. Bu günün önel bir yemek yapılıyor. Biz buna blyni diyoruz. Yani Türkiye'de gözlemeye benziyor. Sadece daha küçük ve yumuşak" dedi.

SAAT 9 U 3 DAKİKA GEÇTİMİ NEVRUZ BAŞLAR
Panelde Çin Halk Cumhuriyeti Uygur Özerk Bölgesinden katılan Prof. Dr. Rünye Hacı, "Atalarımız yeni yıla Yıbaş, yani 'Gün Doğdu' demeyiz. Atalarımız 10 yüzyıldan sonra da İranlıların Nevruz sözcüğünü kabul ederek Bahar Bayramına da Nevruz demeye başlamışlar. Uygurca nevrüzün anlamı yeni gün güneş yeniden doğdudur. Çin takvimine göre 21 Martta saatler 9 u 3 dakika geçtikten sonra artık bahar gelişir. Çin'de yaşayan azınlık milletlerden Uygurlar, Kazaklar, Tacikler, Özbekler ve Tatarlar da Nevruz bayramını büyük törenlerle kutlarlar. Kentlerde ve kasabalarda insanlar kendi geleneklerine göre nevrüz bayramını kutlar" diye konuştu.

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim üyesi Prof. Dr. Reşat Genç, Türk Kültüründe Nevruz'un yerini anıttı.

Reha Gazetesi, 17.03.2004

Nevruz baharın uyanışıdır

Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu, Nevruz Bayramı'nın Türkiye'de Atatürk döneminde de kutlandığını, ancak çeşitli nedenlerle zaman zaman unutulduğunu söyledi.

Şanlıurfa'da nevruz kutlamaları panelle başladı

Nevruz Bayramı etkinlikleri Şanlıurfa'da düzenlenen panellerle başladı. Panellerde katılan Litvanya Büyükelçisi, ülkelerinin bahar bayramlarını anlatırken Çin Uygur Özerk Bölgesi'nden gelen öğretim üyesi ülkesinde yaşanan Nevruzlar hakkında bilgi verdi.

Nevruz Bayramı Sebepiyle Şanlıurfa Şair Nabi Kültür Merkezi'nde panel düzenlendi. Oturum Başkanlığını Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof.Dr. Taciser Onuk'un yaptığı panellerde Çin Halk Cumhuriyeti Özerk Bölgesi'nden Prof.Dr. Rukiye Hacı, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Prof.Dr. Reşat Genç ile Litvanya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Dr. Haline Kobeckite konuşmacı olarak katıldı. Prof.Dr. Taciser Konuk'un nevrüz üzerine genel değerlendirmesinden sonra Litvanya Büyükelçisi Dr. Haline Kobeckite, "Karam Türklerinde Nevruz" konusunda konuştu. Tarımcılıkla uğraşan Litvanya'da da benzer bayramların olduğunu söyleyen konuk büyükelçi, "Kış uğurlama töreninde herkes sevinçle dans ve oyun yapıyor. Bunun anlamı geçen yılın zorlukları yakılsın, yeni yıl, yeni mevsim ilkbaharla gelsin ve daha kutlu, daha tok, daha varlıklı

olsun. Bu bayramda tokluk sembolü vardır. Bu gün için özel bir yemek yapıyoruz. Biz buna blynai diyoruz. Yani Türkiye'de gözlemeye benziyor. Sadece daha küçük ve yumuşak" dedi.

SAAT 9'U 3 DAKİKA GEÇTİMİ NEVRUZ BAŞLAR

Panellerde Çin Halk Cumhuriyeti Uygur Özerk Bölgesi'nden katılan Prof.Dr. Rukiye Hacı, "Atalarımız yeni yıla 'Yılbaşı' yani 'Gün Doğdu' demişler. Atalarımız 10. yüzyıldan sonra da İranlıların Nevruz sözcüğünü kabul ederek, 'Bahar Bayramı'na da Nevruz demeye başlamışlar. Uygurca, nevrüzün anlamı 'yeni gün, güneş yeniden doğdu'dur. Çin takvimine göre 21 Martta saatler 9'u 3 dakika geçtikten sonra artık bahar gelmiştir. Çin'de yaşayan azınlık milletlerden Uygurlar, Kazaklar, Tacikler, Özbekler ve Tatarlar da Nevruz bayramını büyük törenlerle kutlarlar. Kentlerde ve kasabalarda insanlar kendi geleneklerine göre nevrüz bayramını kutlar" diye konuştu.

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim üyesi

Prof.Dr. Reşat Genç, Türk Kültüründe Nevruz'un yerini anlattı. Nevruz Bayramı etkinlikleri Şanlıurfa'da düzenlenen panellerle başladı. Panellerde katılan Litvanya Büyükelçisi, ülkelerinin bahar bayramlarını anlatırken Çin Uygur Özerk Bölgesi'nden gelen öğretim üyesi ülkesinde yaşanan Nevruzlar hakkında bilgi verdi.

Bizim Gazete, 17.03.2004

Atatürk Kültür Merkezi'nden Vali Kocatepe'ye ziyaret

Nevruz Kitlemleri nedeniyle Şanlıurfa'ya gelen Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Konuk ve beraberindekiler Şanlıurfa Valisi Şükrü Kocatepe'yi makamında ziyaret ettiler. Şanlıurfa Valisi Şükrü Kocatepe Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Konuk'u Şanlıurfa'da görmekten mutlu olduğunu ve Nevruz konulu konferansa desteklerinden dolayı teşekkür etti. Şanlıurfa'ya gelen Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Konuk, Nevruz konferansı öncesinde de Güneşyolu Televizyonu'nda yaklaşık bir buçuk saat süren bir programa katıldı. Nevruz ve Karateçili kül-

türü ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi verdi. Şanlıurfa Kültür Merkezi'nde düzenlenecek Konferans'da Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser KONUK "Nevruz Üzerine Bir Değerlendirme", Çia Halk Cumhuriyeti, Uygur Özerk Bölgesinden Prof. Dr. Rukye Hacı "Uygurlarda Nevruz Törenleri", Gazzi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Reşat GENÇ "Türk Kültüründe Nevruz" ve Litvanya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Dr. Halina KUBECKALTE "Karaim Türklerinde Nevruz Geleneği" konularında görüşlerini belirttiler.

Şanlı Ses, 05.04.2004

0312 4461903
E

TC BAŞBAKANLIK
Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

21. Nisan 2004

Çin-Uygur Tarih ve Kültür Araştırmaları Daimi Konsey Üyesi beyan Rukiye Hacı'nın kurumunuza Türkiye'de düzenlenen "Nevruz" etkinliklerine katılmasından dolayı çok gurur duyduk.

Kurumumuz, Çin Halk Cumhuriyeti hükümeti tarafından onaylanmış ve Uygur tarihini ve kültürünü araştırmayı ve sonuçlarını yayınlamayı hedef almış, ayrıca yurt içinden ve dışından bilimcilerin bünyemize katıldığı bir bilim kurumudur.

Araştırmalarımızla ilgili olarak sizlerden de kurumumuza ilgilenmesi bizi fazlasıyla memnun etmiştir. Bundan sonra da ilişkilerimizin daha da ilerleterek sürdürülmesini arzu ediyoruz. İlişkilerimizin ilerletilmesi için yapılacak çalışmalardan henüz kurumumuz hem de Çin Halk Cumhuriyeti'nin memnun olacağını belirtmek isteriz.

Çin'de yaşayan Uygur, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar ve küçük milliyetler kendi örf ve adetlerine göre Nevruz bayramını törenlerle ve coşku içerisinde kutulamaktadırlar. Bu, Çin Komünist Partisi'nin biz etnik gruplara göstermiş olduğu özgürlüğe siyasetin bir göstergesidir. Bizler de bundan oldukça memnunuz.

Saygılarımızla,

Çin Halk Cumhuriyeti Çin-Uygur Tarih ve Kültür Araştırma Kurumu

中国维吾尔学研究会
2004年4月21日

EMBASSY OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Prof. Dr. Seyin Taciser ONUK
Başkan
T.C. Başbakanlık
Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı

Sayın Taciser ONUK,

Öncelikle en derin saygılarımı sunarım. Ekte Çin Halk Cumhuriyeti Çin-Uygur Tarih ve Kültür Araştırma Kurumu'nun kurumunuza gönderdiği mesajı iletir, bu vesileyle kurumunuzla gerçekleştirdiğimiz başarılı işbirliği çalışmalarının devamını dilerim.

Saygılarımla,

史瑞琳
Shi Ruilin
Kültür Müsteşarı
Çin Halk Cumhuriyeti
Ankara Büyükelçiliği
24 Haziran 2004

Nutuk, Japonca'ya çevriliyor

**BASINDA
ATATÜRK
KÜLTÜR
MERKEZİ**

ATATÜRK Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Atatürk'ün söylevini Japonca'ya çevirerek yayımlayacak. Maltepe'deki binasından Ulus'taki Sümerbank binasına taşınacak olan merkez, bir dizi proje hazırladı.
► 8'de

8

30 Nisan - 6 Mayıs 2004

Haber

GAZETE ANKARA

Nutuk, Japonca'ya çevriliyor

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Atatürk'ün söylevini Japonca'ya çevirerek yayımlayacak. Maltepe'deki yerinden Ulus'taki Sümerbank binasına taşınacak olan merkez, bir dizi proje hazırladı.

ÖZGÜR CEREN

Atatürk'ü düşünceyi bilimsel yoldan incelemek ve her lentüklük açısından yayımlamak amacıyla 1983 yılında kurulan Atatürk Kültür Merkezi, yeni projeleri geliştirirken, bir yandan da taşınma hazırlıklarını yürütüyor.

Halen Maltepe'deki binasında hizmet veren merkez, kısa süre sonra Ulus'ta Sümerbank binasına taşınacak. Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr. Taciser Onuk, taşınma işleminin tamamlanmasından sonra her gün bilimsel toplantı yapacaklarını ve bilhale bitimleşmelerini söyledi. TTT bünyesinde Türk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığına bağlı olarak, başkentinin 29 Ekim Cumhuriyet Bulvarı'na taşınacak olan binanın Onuk, bir başka pro-

jesi de "Cumhuriyetimizin 80. Yılında Atatürk Dönemi Türk Kültür Çalışmalarının İlk Aydınlatma Koyulması (1923-1938)" adlı çalışmasını oluşturulduğunu belirtti. Bu çalışmada 1923-1938 döneminin dışınca yapımı, çalışma konularını, ilzki altyapıya ortaya çıkaracaklarını anlatan Onuk, çalışmanın kütüba dönüştürülerek Türkiye'nin her tarafına ulaştırılacağını dile getirdi. Prof. Dr. Taciser Onuk, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi ile birlikte de "Osmanlılar Döneminde Türkler de Bilim ve Teknoloji" konulu çalışmanın gerçekleştirileceğini söyledi.

Onuk, 16 konu başlımında oluşan Tarih Kongresi'nin çok okunmuş etkileri yaptığını, Necatiz Sirtleri Antolojisi de Nevruz Antolojisi'nin çıkarıldığını, 1995 yılından beri de Nevruz etkinliği gerçekleştirildiğini belirtti. Mer-

kezün gününüzde kavlak 5 Türk kültürü kongresi, 29 bilgi seleni yaptığını dile getiren Onuk, şöyle konuştu:

"Türk Dnyası Ortak Edebiyatı Projesi kapsamında, her bin 600'ar sayfa olan Türk Dnyası Edebiyatı Tarih, Türk Dnyası Edebiyatı Ansiklopedisi, Türk Dnyası Fikar ve Edebiyat Metinleri Antolojisi, Edebiyat Terimleri ve Kavramları Ansiklopedik Sözlüğü yayımlanacak. Ayrıca Türkiye Coğrafyasında Türk Kültürünün Bölgesel Özellikleri konulu çalışma yapılabık ve birinci aşamada Karadeniz bölgesini çekecek. En önemli projelerimizden biri de Atatürk'ün Nutuk'unun Japonca'ya çevirerek yayımlanması olacaktır. Japonca'ya çevireceğimize bir diğer yayını da 'Osmanlılar Döneminde Oylar' adlı kitap olacaktır."

Gazete Ankara, 30.04-6.05.2004 sayı, 148

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı ve Türkiye-Pakistan Kültür Derneği'nin işbirliği ile 16 Şubat 2004 günü saat 18.00'de Türk Dil Kurumu Konferans Salonu'nda "*Keşmir, Çözüme Doğru*" konulu bir panel düzenlenmiştir. Keşmir ile dayanışma günü 2004 yılı ödülü Pakistan Büyükelçiliği tarafından Prof. Dr. Taciser ONUK'a takdim edilmiştir

Bakü'de “Türkiye Araştırmaları Merkezi” Kuruldu

Afet BAL

Basın ve Halkla İlişkiler Şube Müdürü

Başbakanlık Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, *Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı* ve *Azerbaycan Slavyan Üniversitesi* işbirliği ile Bakü'de üniversite bünyesinde “**Türkiye Araştırmaları Merkezi**” kuruldu.

3 Mayıs 2004 tarihinde yapılan açılış töreninin ardından 3-4 Mayıs tarihlerinde “*Türkiye-Azerbaycan Kültür İlişkileri*” konulu bir sempozyum düzenlendi.

Sempozyuma Türkiye'den, Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof.Dr.Taciser Onuk “El Sanatları”, Türk Dil Kurumu Başkanı Prof.Dr.Şükrü Haluk Akalın “Dil”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Prof.Dr.Önder Göçgün ise “Halk Şairleri” konulu bildirimleri ile katıldılar. Azerbaycan'dan ise BSU Rektörü Prof.Dr.Kamal Abdulla, Prof.Dr.Asif Hacıyev, Yuğ Tiyatrosu Başkanı Doç.Dr.Vagif İbrahimov ve BSU Tarih Kürsüsü öğretim üyesi Tuğrul İsmail konuşmacı olarak katıldılar.

Bakü Slavyan Üniversitesinin kuruluş amacı, Azerbaycan'ın Doğu Avrupa ve bölge ülkeleri ile sosyal, siyasî, kültürel eğitim ve bilim alanlarında çalışacak uzmanların yetiştirilmesidir. Üniversitede Türk halklarının tarihi, medeniyeti ve Türkoloji araştırmalarına özel bir önem verilmektedir.

Türkiye Araştırmaları Merkezi, üniversitede kurulmuş olan Rus, Ukrayna ve Yunan merkezlerinden sonra kurulmuş olan dördüncü araştırma merkezidir. Merkez, Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığının maddi ve manevi katkıları ve işbirliği ile kurulmuştur. TAM'nin kuruluş amacı Türkiye'yi

Azerbaycan'da ve üniversitenin işbirliği yaptığı ülkelerde, özellikle Rusya, Ukrayna ve diğer Slav ülkelerinde en iyi ve doğru şekilde tanıtmak, aynı zamanda da Türkiye'ye ve genelde Türk Dünyasına ilgi ve sevgi gösteren insanları, onların araştırmalarını Türk bilim dünyasına ve kamuoyuna tanıtmaktır. Merkezin Türkiye ile Slav ülkeleri arasında bir köprü rolü üstlenebileceği düşünülmektedir. Merkezin amacı, üniversitede mevcut merkezlerle yakın işbirliği yaparak, bilimsel kongreler düzenleyerek çeşitli alanlarda Türkiye'yi, Türk kültürünü, tarihini, folklorunu tanıtmak, Türkiye'deki üniversitelerle ortak projelerde yer almak, Azerbaycan bilim adamlarına ve üniversite gençliğine Türkiye'yi yakından tanıtmak, aynı zamanda Türk gençliğine Azerbaycan'la ilgili bilgi sunmaktır.

Türkiye Araştırmaları Merkezi'nde
Prof. Dr. Taciser ONUK
ve
Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

Sempozyumun Açılışından Bir Görünüm

Prof. Dr. Taciser Onuk
Açılış Konuşmasını Yaparken

Bakü'deki Toplantıdan Bir Görünüm

Bakü'deki Toplantıdan Bir Görünüm

Türk ve Azerbaycan Temsilcileri Birarada

Prof. Dr. Taciser Onuk ve Prof. Dr. Şükrü
Haluk Akalın Konu ile ilgili Bilgi verirken

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı'nın Yeni Yayımları

Afet BAL

Basın ve Halkla İlişkiler Şube Müdürü

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı kurulduğu 1983 yılından 2004 Mart ayına kadar 306 eser ve 81 sayı dergi yayınlamıştır.

İnternet adresimizden (www.akmb.gov.tr) yayımlarımızla ilgili ayrıntılı bilgi edinilebilir. Bugüne kadar 16 adet kitap tamamen, kongre ve bilgi şöleni serisinden 15 eser makale isimleri belirtilerek, 79 dergi ise içindekiler kısmı ile internet sitesine aktarılmıştır.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Tarafından Yayımlanan Yeni Yayınlar :

1. Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi

**Editör : Prof.
Dr. M. Öcal OĞUZ**

Atatürk Kültür
Merkezi Başkanlığı
1995 yılından bu yana
düzenlediği
uluslararası düzeyde
konferanslar, bilgi

şölenleri ve yayınlarla Nevruz etkinliklerini
sürdürmektedir.

Editörlüğünü Prof.Dr.M.Öcal Oğuz'un yaptığı, Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi Türkiye'den ve Türk Dünyasından 37 kişilik bir bilim kurulu tarafından hazırlanmıştır. Ansiklopedi, Türk Kültüründe Nevruz, Türklerde Zaman ve Takvim Bilgileri, Türk Devlet ve Topuluklarında Nevruz ve Türkiye'de yapılmış Nevruz Çalışmalarının Bibliyografyasını içermektedir.

2. Türk Dünyası Nevruz Şiirleri Antolojisi :

Yayma Hazırlayanlar :
Nilgün AYTUZZLAR,
İsmet ÇETİN, M. Öcal
OĞUZ, Tuba Saltık
ÖZKAN, Ayşe
YAVUZ

2004 yılı Nevruz etkinlikleri çerçevesinde yayınlanan Antoloji, Nevruz geleneğindeki kültürel birikimin yansıtılması amacıyla hazırlanmıştır.

Gerek halk arasında gerekse saraylarda söylenegelen mani, türkü, nevruziye gibi biçimlere dönüşen şiirlerden oluşan Nevruz Şiirleri Antolojisinin Türk Dünyası Nevruz Ansiklopedisi ile birlikte bu alanda önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

3. Şanlıurfa Karakeçili Kilimleri :

Prof. Dr. Taciser ONUK,
Yrd. Doç. Dr. Feriha
AKPINARLI

Osmanlı Devletinin kurucusu Kayı Boyunun en büyük aşiretlerinden biri olan Karakeçililer Orta Asya'dan günümüze

Türkmen gelenek, görenek ve el sanatlarını kuşaktan kuşağa günümüze kadar yaşatmışlardır. Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof.Dr.Taciser Onuk ve Yrd.Doç.Dr.H.Feriha Akpınarlı tarafından hazırlanan kitap Türk kültür ve el sanatlarında çok önemli bir yer tutan Şanlıurfa Karakeçili kilimleri hakkındaki ilk bilimsel araştırma olma özelliğini taşımaktadır.

4. Sinop Hapishanesi :

Alev ÇAKMAKOĞLU
KURU

II.Abdülhamit döneminde yapılan Sinop Hapishanesi kaçmanın mümkün olmadığı bir hapishane olarak ünlenirken,

Karadenize komşu en kuzeydeki il merkezi olan Sinop etrafını çevreleyen dağlarla Karadeniz arasına sıkışmış, orada yaşayan halkın tabiri ile girişi var çıkışı yok bir şehir olarak tanımlanmıştır.

Sinop Hapishanesi başlıklı bu kitap sadece İçkale'nin korunaklı duvarları arasında yer alan Cezaevi'nin mimari anlatımından ibaret değildir. İlkçağlardan itibaren başlayan tarih yolculuğunda bu şehrin, Anadolu'yu Karadeniz'e açan önemli bir ticarî merkez, askerî üs olma özelliğini giderek nasıl kaybettiği, özellikle 1853 Rus baskınından sonra elindeki son nefes olan askeri tersanelerin nasıl yok olduğu. coğrafi özelliklerinin getirdiği tabii hapishane konumunun onu nasıl sürgünlerin mekânına düşürdüğü anlatılmaktadır.

5.Silifke Folkloru (İşlemecilik, dokumacılık, örücülük, halk oyunları ve giysileri)

Çukurova yöresinin zengin kültür mirasını koruyan ve yaşatan Silifke ilçesi el sanatları, yöresel giysileri ve halk oyunları ile yöre

insanının yaşama biçimini, sevincini, sevgisini ve umutlarını ilmeklere, nakışlara, türkülere yansıtmıştır. Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof. Dr.Taciser Onuk başkanlığında bir proje grubu tarafından hazırlanan ve Silifke Folklorunu el sanatları, halk giysileri ve halk oyunları açısından inceleyen bu eser; Silifke ilçesinin genel özellikleri, Silifke el sanatlarında kullanılan araç ve gereçler, teknikler ve ürünlerden örnekler, ürün çeşitleri ve özellikleri, Silifke el sanatlarında kullanılan motif renk ve kompozisyon özellikleri ile halk giysilerini ve halk oyunlarını kapsamaktadır.

6. Kültür Hayatımızda Yerel Dergiler ve Yerel Dergi Yayıncılığı Bilgi Şöleni Bildirileri

Yayına Hazırlayanlar: Dr. Azize Aktaz
YASA, Songül BOYBEYLİ, Ömer ÇAKIR

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından 7-9 Haziran 2002 tarihlerinde Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesinde düzenlenen bilgi şöleninde yurdun dört bir yanında çıkarılan kültür edebiyat ve sanat dergileri yayıncıları bir araya getirilerek, yerel dergiciliğin bugünkü durumu ve sorunları tartışılmıştır.

7. Bilge-Sayı 38-39

Türkçe Günleri Toplantısı Yapıldı

Dr. Reside GÜRSES

Türk Dil Kurumu Uzmanı

Hacettepe Üniversitesi Türkçe Topluluğu tarafından düzenlenen “Türkçe Günleri” toplantısı 19-21 Nisan 2004 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi Sıhhiye Yerleşkesi Kültür Merkezinde yapıldı. Toplantı, Üniversiteli gençler geniş ilgi gösterdi. 19 Nisan Pazartesi günü 13:15-16:15 saatleri arasında, Kırmızı Salonda yapılan ilk oturum “Bir Dünya Dili Olarak Türkçe: Tarihi, Gelişimi ve Bugünkü Durumu” başlığını taşıyordu. Oturumda sırasıyla Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sema Barutcu Özönder ve Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Hâlûk Akalın konuştu.

İlk konuşma Prof. Dr. Zeynep Korkmaz tarafından yapıldı. Konuşmasında, Türkçenin tarihi gelişimi üzerinde durdu. Geniş bir coğrafyada konuşulan ve sağlam bir yapısı olan Türkçenin köklü bir tarihe sahip olduğunu söyledi. Türkçenin zaman içinde başka dillerin etkisi altında kaldığını ve bu nedenle bazı problemler yaşadığını söyledi. Dilimizin bir dünya dili olarak bugün ve gelecekte var olabilmesi için Türkçemize sahip çıkılmasının gereğine değineyerek konuşmasını tamamladı. Daha sonra dinleyiciler tarafından kendisine yöneltilen çeşitli soruları cevapladı.

Bu oturumda ikinci konuşmayı Prof. Dr. Sema Barutcu Özönder yaptı. Türkçeyi ana dil olarak konuşanlar, Türkçenin konuşulduğu yerler ve yapısı vb.

konularda konuştu. Türk dilinin yaşı üzerinde durdu. Köklü bir geçmişe sahip olan Türkçeyi konuşanların her zaman için bir sosyo-prestij sahibi olduğunu belirtti. Türkçenin bir felsefe dili, bilim dili olma özelliği gösterdiğini söyledi. Dilin canlı bir varlık olduğuna değinen Prof. Dr. Sema Barutcu Özönder, zaman içinde dilin çeşitli dallara ayrıldığını söyledi. Türkçenin bu alandaki gelişmelerinden bahsetti. Önce doğu ve batı olarak iki kola ayrılan Türkçenin Osmanlı devletinin yıkılmasıyla birlikte, Türk konuşma dillerinin yazı dili hâline getirildiğini ve söyledi. Köklü bir geçmişi bulunan Türkçenin gelişmeye açık bu zengin yapısıyla gelecekte de var olacağını söyleyerek konuşmasını bitirdi.

Bu oturumda son konuşmayı Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın yaptı. Dilimizin yaşadığı sorunları geniş bir çerçeveden değerlendirdi. Bugün bir kirlenmeyle karşı karşıya bulunan dilimizin bu sorunu her alanda yaşadığını belirtti.

Dilimizdeki yabancı söz kullanmaya duyulan ilgiye ilişkin çeşitli örnekler verdi: “Happy Clup”, “Bosphorus Palace”, “Cafe Patissary”, “Shoe Center”, “Clup Tost”, “Brunch Diet”, “Direct Drive”... Yabancı isimlerin yaygınlaşmasında üretmemizin önemli olduğu ancak, kendimizin ürettiği ürünlere bile artık yabancı isimler vermenin gittikçe arttığını belirtti.

Dilimize giren bu yabancı sözlerin imlâma, telâfuzumuza yansımaları üzerinde durdu. Kısaltmalarda, “dpj’da” “ads’in” örneklerinde olduğu gibi harflerin İngilizce okunuşuna göre eklerin getirilmesi, “renkli” sözünün “renkly”, “rüküş” sözünün “rüküş”, yemişçi sözünün “yemishchi” şeklinde yazılması, Turkcell vb. ibarelerde “Türk” yerine “Turk” kullanılması.

Öztürkçe karşılığı buluna sözlerdeki yabancılaşmayla ilgili de örnekler verdi. Bir zamanlar; “sıhhi imdat”, daha sonra “can kurtaran” ve “ambulans” yazılırken şimdi “ambulance” yazılışının tercih edildiği, “itibar”, “saygınlık” derken bugün “prestij”, “prestige” gibi kullanımların arttığını söyledi.

Prof. Dr. Akalın, günlük yaşamda 400-500 kelimeyle konuşulması, okuma oranının düşük olması ve dile bilinçle yaklaşılmasının dilimizin yaşadığı sorunlarda etkili olduğunu ifade etti. Müzikten, basına, eğitime kadar her alanda yaşanan kültür yozlaşmasının dilde en belirgin şekilde kendini gösterdiği ve şarkı sözlerinde, “İlede Jet’aim..” şarkısında olduğu gibi yarı Türkçe yarı Fransızca vb. sözlerin kullanıldığını söyledi. Güçlü bir anlatım diline sahip olan Türkçenin kavramları karşılama zenginliği üzerinde durdu.

Atatürk’ün dilimizle ilgili olarak yapılması gerekenleri 2.9.1930’larda söylediği şu sözünde veciz bir şekilde ortaya koyduğunu belirtti: “*Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişafında başlıca mües-sirdir. Türk dili dillerin en zenginlerindedir, yeter ki bu dil şuurla işlensin.*

Ülkesini yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”

Daha sonra, Türk Dil Kurumunun çalışmaları kısa açıklamalarda bulundu. Türk Dil Kurumunun Atatürk’ün direktifleri doğrultusunda çalışmalarının sürdürdüğünü ifade etti. Kurumun Türk dilinin söz dağarcığının sanal ortama aktarılma çalışmalarının sürdürdüğünü belirtti.

İnternette Türkçe harfler konusunda yaşanan sorunların bir an önce giderilmesinin önemli olduğunu söyledi. Türk Dil kurumunun her zaman Türkçenin

gelişmesi, zenginleştirilmesi için yapılacak her türlü çalışmayı desteklemeğe hazır olduğunu belirtti

Dilimizin bizi bir araya getiren, birlikteliğimizi sağlayan ortak paydamız olduğunu ve dildeki sorunların mutlaka çözümlenmesi gerektiğini söyledi. Türkçemizin yaşadığı sorunların giderilmesinde Kültürel bir boyutu bulunan ve dilde kirlenmeye yol açan dildeki sorunların ancak ve ancak dilimize sahip çıkmakla ve bilinçle yaklaşmakla giderilebileceğini söyleyerek konuşmasını tamamladı. Daha sonra kendisine yöneltilen sorulara cevap verdi.

İkinci oturum 20 Nisan 2004 Salı günü yapıldı. Oturumun konusu “Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim” idi. Oturma; Prof. Dr. Aydın Köksal, Prof. Dr. Abdulvahit Çakır (Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Öğretim Merkezi Başkanı), Yard. Doç. Dr. Fahri temizyürek (Gazi Üniversitesi Türkçecin Öğretimi Bölümü Başkan Yardımcısı) birer konuşmayla katıldılar. Konuşmaların sonunda konuşmacılara dinleyiciler çeşitli sorular sordular.

Üçüncü oturum 21 Nisan 2004 Çarşamba günü 13.30-16:00 saatleri arasında gerçekleşti. Bu oturumda “Basın Yayında Türkçe” konusu üzerinde duruldu. Bu oturuma Hulki Cevizoğlu ve Zülfikar Doğan konuşmacı olarak katıldılar. Konuşmalardan sonra sonra kendilerine yöneltilen soruları cevapladılar.

Aynı gün saat 17:00-18:30 arasında, Türk Dünyası Müzik Topluluğu M salonunda bir konser verdi.

Toplantıda, Türkçemizin yaşadığı sorunlar çözümleriyle birlikte ortaya kondu. Dilimizin yaşadığı sorunların aşılmasında, Türkçemize bilinçle yaklaşmak ve gereken özen içinde ona sahip çıkmak gerektiği vurgulandı. Bu konuda el birliğiyle çalışmanın gerekliliği üzerinde duruldu.

GÜNAYDIN RENKLERİN EVLADI

Bir başka esiyor rüzgar şu gönlüme, güneş doğuyor farklı yüreklerden binlerce defa ve sen geliyorsun bilmediğin ülkelerin nehirlerinden, bilmediğim denizlerin mavisinden... Sen sürükleyene kadar, herşey senden önce gidiyor renklerin alemine, senin yüreğine. Bende geliyorum, benide bekle...

Denizin mavisinin, çamin yeşilinin, papatyanın sarısının ve sayamadığım yüzlerce rengin buluşma noktasında seni görüyorum. İçimdeki hayranlık duygusunu kuytu yerlerde kalan, karların altından çıklak için çırpınan ve cazibesiyle beni büyüleyen kardelene gülümseyerek söylüyorum...

Güneş daha bir güzel, yağmur herşeye inat daha bir güzel damlıyor yüzüme, ısıtıyor içimi, Hiç sevmediği kadar seviyor sarı yeşili, yeşil kırmızıyı. Zeynep Teyze, Hasan Abi! Daha uyanmadınız mı? Heey! Size söylüyorum. Sıyrılıp çıkın, beyazın karamsarlığını üzerinize örtmüş olduğunuz beyaz yorgunluğun altından. Sizi bekliyor güneş Ilgaz'ın tepesinde...

Bütün umutsuzlukları silip götürüyor ateşin türküsü ve mutlu oluyorum ayın ışığında bülbülü güle şiir okurken gördüğümde ve rüzgarın Toroslar'dan getirdiği kekik kokusunu solurken...

Ve sen Hayat!...y. Çiçeğin toprağı sevdiği kadar, yağmurun yakamozu sevdiği kadar, senin beni sevmediğin kadar seviyorum seni bu günlerde. Denizin güneşe yazdığı mektuplardan birisini buluyorum bir kirazın dalında, ılık rüzgar ve kiraz ağacıyla birlikte nevrüz türkülerini özgürlük dolu gökyüzüne... Ve çıkıyor gün ışığına bir tebessümle nevrüz...

Bir telli duvaklı gelin edasıyla giriyorsun kelebeğin yüreğine...

Ve sana NEVRUZ!...

Sen gitsen bile güzelliğini bırak ardından, daima unut ve kardeşliğin beslendiği bir yürek olarak kal!....

Hoş geldin bu sene de tabiat ananın en süslü kızı, HOŞ GELDİN!....

Nevruz Konulu Şiir ve Kompozisyon Yarışmasının Birincileri

NEVRUZ GELMİŞ

Seviniyorum...
Güneşi görecek gözlerim,
Yıldızlara el sallayacağım
Öpeceğim koçların boynuzlarını,
Toplarken çiçekleri,
Yiyeceğim tabaklar dolusu meyveleri,
Yürürken bağlarda,
Koşacağım dağlarda,
Kış ayına “güle güle” derken
“Hoş geldin” diyeceğim bahara
Arabayla inerken kasabaya
Pencereden göreceğim ovayı
“Cennet mi burası baba?” diyeceğim,
“Hayır” diyecek.
“Nevruz gelmiş buraya oğul”
“Hoş geldin ilkbahar.”
”Hoş geldin Nevruz diyecek”...
İnerken arabadan
İçime çekeceğim o müthiş duyguyu
Mutluluktan gözlerim yaşaracak belki
Gülmeyi öğreneceğim
Tadını çıkaracağım baharın
Tadını çıkaracağım oyunun
Bir dahaki kışa kadar

DERYA ŞİT

Tekel 75.Yıl Pansiyonlu
İlköğretim Okulu 8/C Sınıfı
ARDAHAN

ÇİSEM ÇAĞLA KAPLAN
Anadolu Lisesi 11/F Sınıfı
ARRDAHAN

“Büyük Ortadoğu Projesi”

Sunan : Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ

(Yer:Türk Dünyası Kültür Merkezi /Tarih: 1 Mayıs 2004)

Mustafa GÜNDÜZ

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi

Amerika'nın uygulamaya başladığı ve son zamanlarda adından sıkça bahsedilen Büyük Ortadoğu Projesi hakkında ASAM Başkanı Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ Türk Dünyası Kültür Merkezinde bir konferans verdi.

Büyük Orta Doğu Projesi, Amerika'nın Irak operasyonu sonrasında sıkça duyulmaya ve tartışılmaya başlanan, bununla birlikte önemli bir geçmişi ve hazırlık aşaması bulunan bir proje. Bu çalışmanın neleri kapsadığı, hazırlık aşamasının neleri içerdiği ve muhtemel geleceği konusunda özet bilgiler veren ÖZDAĞ, konuşmasına İlber ORTAYLI Hocanın meşhur eseri “İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı” kitabının adına yönelik bir benzetme ile başladı. İlber Hoca'nın bu kitabı, büyük bir devletin geri çekilişini, çöküşünü, tasfiyesini ve nihayet sona erişini anlatıyordu. ÖZDAĞ da bundan mülhem olarak “ben de içinde bulunduğumuz süreçten itibaren gelecek on yıl için Cumhuriyetin en uzun on yılı olarak bahsedeceğim” diyerek konuşmaya başladı.

“Artık bundan sonraki on yıl Cumhuriyet için çalışma, çabalama ve mücadele etme yılı olacaktır. Bu yüzyılda etnik merkezli devletler oluşturma siyasetin en önemli eksenlerinden birini teşkil etmiştir.

Bu günlerin siyasi olaylarına bakıldığında siyasi bir kuşatılmışlık içinde olduğu gözleniyor. Bir taraftan Irak, diğer taraftan Kıbrıs ve İMF tarafından kısırılan bir siyaset içindeyiz.

Soğuk savaşlar bitti, bununla beraber çok şeyler de bitti. Soğuk savaş dönemi, düşmanlıkların müşahhas olduğu dönemlerdi. Düşman, dost belliydi. Bu dönemde düşmanlar açık olarak bilindiği için savaş durumu kestirilebiliyordu. Devletler

birbirlerine o kadar kolay savaş açamıyorlar, ancak ara yerlere girebiliyorlardı. 1950-1990 arasında dünya devletler arasında bu hal devam etti. Bu çerçevede ileriye yönelik ordu ve strateji planları yapıldı. 1990'a gelindiğinde Doğu bloğu çöktü ve gergin ortamın galibi NATO oldu. Hem de tek kurşun bile atılmadan. Bundan sonra tek kutuplu bir dünya oluşmaya başladı. Artık bu tek kutubun sahipleri tarafından tartışılmaya ve düşünülmeğe başlanan şey, 21. yüzyıl boyunca bu tek kutupluluğu nasıl devam ettirebiliriz? sorunu idi.

Bunun için 90'lı yıllardan itibaren planlar yapıldı, projeler üretildi. Bu planlardan biri Wolfowitz'e aitti. Wolfowitz'in raporu oldukça ilginç bulundu. Ona göre bundan sonra müttetiklerle dayanışma yerine onlara bazı konularda büyük ve güçlü bir Amerika için dayatmalar yapılacaktı. Bu plan George Bush zamanında idi ve ondan sonra gelen B. Clinton zamanında plan rafa kaldırıldı ama bir kenara atılmadı. Proje ekibi bir kenarda teorik olarak çalışmalarına devam ettiler. Clinton daha çok ekonomik küreselleşme ile ilgileniyordu.

Bu dönemde küreselleşmeyi mümkün kılan ve ABD politikalarının olumlu sonuçlar vermesini sağlayan üç önemli gelişme oldu. Bunlardan birincisi; Amerikanın küreselleşmeyi mümkün kılan ekonomik açılımlar yapması, ikincisi: yaklaşık iki milyarlık nüfusa sahip, Komünizmle idare edilen ülkelerin kapital düzene geçmesi, Üçüncüsü de; iletişim sektöründeki akıl almaz gelişmeler olmuştur. İletişim sektöründeki ilerlemeler, dünya piyasalarını birbirine bağlayarak tek piyasa haline getirdi. Bu durumu Henry Kissinger şöyle ifade eder: “Küreselleşme Amerikan kapitalizmidir. Amerikan milli güvenlik stratejisini bir parçasıdır.”

Artık Amerika'da ağır sanayiden, genetik ve bilişim sektörüne hızlı bir geçiş yaşanmaya başlamıştır. Bunun diğer bir anlamı ve adı, dördüncü sanayi devrimidir. Bu devrimden bu gün Çin, Hindistan yararlanabilmektedir.

Dördüncü sanayi devrimini kısmen de olsa Amerika'yla beraber eş zamanlı kullanmaya başlayan ülkelerin olması, Amerika'ya bir şeyleri ilham etti: Artık Amerikan tekelciliği sadece ekonomi ile sürdürülemez. Bu gerçeğin anlaşılmaya başladığı zamanlarda Clinton iktidarının da sonlarına gelmişti. Yeni bir başkan gerekiyordu. Muhafazakar kesimin beyin takımının başında baba Bush

zamanının önde gelen ismi Wolfowitz vardı. Wolfowitz bu günkü G.W Bush'u bulup nasıl Başkan olacağını ve daha önce hazırlanan projenin nasıl uygulanacağını, Amerikan tek kutupluluğunun nasıl devam ettirileceğini anlattı.

Tam bu dönemde Amerikan entelektüel dünyasında bir konu sıklıkla dile getirilmeye başladı. Kitapçı raflarını bu konu ile ilgili kitaplar doldurmaya başlamıştı. Bu konu ya da sorunun adı, "Sarı Tehlike" idi. Yani: Çin.

21. Yüzyılda Amerikan tek kutupluluğunun jeoekonomik yöntemlerle sürdürülemediği anlaşılmıştı. Rezinsky'nin raporuna göre dünyaya hakim olmanın yolu Asya'ya hakim olmaktan geçiyordu. Asya'da ise gerek nüfusu, gerek yeni kullanmaya başladığı dördüncü sanayi devrimi teknolojisi ve gerekse diğer güç odaklarıyla büyük bir potansiyel duruyordu: Sarı Tehlikeydi bu. G.W. Bush'un başa geçmesiyle Çin' yönelik Amerikan politikası değişti. Bu devlet ile bir gerginlik başladı. Gerçekten bu bir tehlike miydi? Tehdit miydi?

Son zamanlarda Çin'de büyük bir kalkınma başladı. Öyle ki 70 senelik bir ekonomik kalkınma planı hazırlamışlar ve bunu adım adım başarıyla uyguluyorlar. 500 milyar Doları aşan bir dış yatırıma sahipler. New York'a meydan okuyan bir Şahgay var. %7'lik bir kalkınma hızına sahipler. Bu yükseliş trendi 20 yıl devam ederse dünyanın tek süper gücü olmamaları için önlerinde hiçbir engel yok. Çin'in vatandaşları benim gördüğüm kadarıyla olağan üstü başarılı ve disiplinli insanlar. Amerika'da bulunduğum sırada Çinli öğrencilerin İngilizce öğrenmelerine şahit oldum. Lügatleri ezberleyerek öğreniyorlar ve ezberledikleri sayfaları bir daha görmemek üzere yırtıp atıyorlar. Amerika'da okuyan öğrenciler ülkelerinde bir yıl burs alıyor ve eğer ikinci yıl başarı kazanıp beceri gösterip de Amerikan kuruluşlarından burs almaya hak kazanamazsa ülkesine geri dönüyor ona bir yıldan başka burs verilmiyor. "21. yüzyıl Çin yüzyılı olacak" inancını iyice içselleştirmiş ve bu uğurda yılmadan çalışan bir nesil ile karşı karşıyayız.

ABD'nin Çin'e yönelik düşüncesi böyleyken bir de öbür tarafta Putin var. Bir diğer önemli bölge de Hindistan. Maalesef biz gelişen bu olayları algılayamıyoruz bile. Ve kendi kendimize yazık ediyoruz. Hindistan ileri gelenleri de 21. yüzyılın Hint yüzyılı olabileceğinden bahsediyor. Olabilir mi?

Bilinmez ama önemli bir ihtimal. Asla sosyal patlama olamayacak bir ülke. Çünkü Budizm var. Ama dış etkenler etnik parçalamaya yönelik bu ülkeyi sürekli karıştırmaya çalışıyor.

21. yüzyıl Amerikan tek kutupluluğunu tehdit eden bir diğer önemli unsur Avrupa Birliği. Burada şöyle bir durum var. Avrupa Birliği bir federasyon mu olacak yoksa konfederasyon mu? Bu henüz belli değil. Avrupalılar da bunu tartışıyor zaten. Bir türlü kadar veremiyorlar. Çünkü biz onlar için uzun zamandan beri "öteki" olduk. Eğer AB konfederasyon olursa Türkiye'nin birliğe daha rahat girmesi söz konusu olabilir. Süreç hızlanır. Amerika bu şartlarda, yani AB'nin konfederasyon olması şartıyla bizim girmemizi destekliyor. AB'ni federasyon olmasını istemiyor. AB'nin federasyon olması demek her türlü şartta ortak bir Avrupalı bilinci meydana gelecek demek. Bu da Amerika için istenecek bir durum değil elbet.

90'lı yıllardan sonra en büyük tehlike olarak Çin görülmeye başlandı. Bu ülkeye karşı yeni politikalar oluşturuldu. Bir ara Çin semalarında casus uçakları uçtu. Hatta bunlardan biri fark edilince Çinliler tarafından düşürüldü. Tam bu sıralarda 11 Eylül patlak verdi. Bunu kim yaptı? Kimler yaptı? Bu bilinmiyor. Usame Bin Ladin bir Amerikan ajanı mı? Sanmıyorum. Ama bir zamanlar ABD ile ortak çalıştı. Rusya'ya çarşı birliktelikleri var. Zengin bir aile çocuğu. Kurduğu örgüt bu güne kadarki görülen örgütlerden farklı. Bugüne kadarki illegal örgütler zincir halkası şeklinde örgütleniyorlardı. Birini yakaladınız mı diğerleri arkasından geliyordu. Oysa El Kaide böyle değil. O üzüm salkımı şeklinde örgütlenmiş. İçlerinden birini yakalasanız iş orada bitiyor. İleriye gidemiyorsunuz. Bundan dolayı 11 Eylül işini 1) El Kaide Amerika'ya rağmen yapmış olabilir. 2) Yabancı bir istihbarat örgütü yaptırmış olabilir. Son zamanlarda Uzakdoğu'da bir sars virüsü ortaya çıktı. Nedir bu? Gerçekten dermansız nevezuhur bir hastalık mı? Yoksa biyolojik bir savaş denemesi mi? Neden bu kadar üzerinde duruldu? Yeni düzenlemeler ve planlar ışığında düşünülmesi gereken bir durum.

11 Eylül yeni bir stratejik karşı savaş imkanı ortaya çıkardı. Bu yeni jeokültürel düşman İslam'dı. Amerika'nın karşısında böyle bir düşman üretmesinin sebebi yine aynı: Tek kutuplu bir dünyanın sürdürülebilirliğini sağlamak. Büyük

Amerikan imparatorluğu rüyasını gerçekleştirmeye çalışıyor. Bunun için 3. nesil, teknolojik olarak son derece kuvvetli bir ordu meydana getirildi. Gerçekten bu gün dünyanın en kuvvetli ve büyük ordusu. Yalnız bu ordunun bir özelliği var. Bu ordu kendisinden biraz daha zayıf olan ikinci nesil orduya karşı geliştirilmiş ve eğitilmiş. 1. nesil ordularla savaşma kabiliyeti yok. Yani gerilla ordularına karşı savaşmıyor. Onun için ummadığı yerlerde çakılıp kalıyor. Çin, Amerikan askerinin bu özelliğini bildiği için son zamanlarda askerlerine Mao zamanı eğitimleri yeniden vermeye başladı.

Amerika uyguladığı farklı politikalarla yavaş yavaş Asya'ya yerleşiyor. Bu süreç Afganistan ile başladı. Irak ile devam ediyor. Son zamanlarda Gürcistan'da meydana gelen Kadife Devrimcilerin ciddi bir şekilde Amerika'yla ilişkileri var. Ayrıca Filipinlerde özel üsler kuruluyor. Kıbrıs, Kore, Türkiye(İncirlik) ve Suudi Arabistan'da yeni ve muhkem üsler kuruyor. Bu manzara en büyük tehdit olarak görülen Çin'in nasıl kısırıldığını açık olarak görteriyor.

Şimdi en başlara dönelim. Rezinsky 21. Yüzyılda Amerikan tek kutupluluğunu sürdürebilmenin yolu Asya'ya hakim olmaktan geçer demişti. Bu plan yavaş yavaş gerçekleşiyor. İkinci olarak Amerika dünya enerji kaynaklarını denetlemek ve elinde bulundurmak istiyor. Büyük Orta Doğu Projesi ile Orta Doğu enerji yataklarını kontrol etmek istiyor. Bu sayede Türkmenistan doğal gazını da bloke ediyor. Çin birkaç yıl sonra Türkmenistan doğal gazına muhtaç olacak, bunu biliyor ve ona göre hesaplar yapıyor.

ABD'ni askeri stratejisi ciddi bir şekilde değişti. Artık önleyici darbe vuruşu yapıyor. Yani kendisine tehdit olarak gördüğü bir kuvvetin saldırmasını beklemeden o kuvvete saldırıyor. Yeter ki karşısına çıkan bir şeyden şüphelensin. Amerikan askeri yapısı bu amaçla yeniden yapılandırılıyor. Büyük birlikler yok artık. Hedef belirleme ve tam isabet uygulamaları var.

Büyük Orta Doğu Projesi içinde karşılaşılan bir durum var. Ortadoğu'da ciddi bir şekilde anti-amerikanizm var. Bu anti-amerikanizmin bir şekilde izale edilmesi gerekiyor. Bölgede anti-amerikanizmi üreten nokta Arap-İsrail çatışması. Şimdi bu sorunun bir şekilde Amerikan çıkarlarına uyacak tarzda

çözümlemesi gerekiyor. Son zamanlarda öldürülen Filistinli liderlerin ölümleri bu konuyla ilgili.

Anti-amerikanizmin yok edilmesi için bölgedeki anti-demokratik yapıların, idarelerin sona erdirilmesi gerekli görülüyor. Bu amaç gerektiği zaman hızla, gerektiği zaman da yavaş yavaş uygulanarak bölge yeniden şekillendiriliyor.

AKP Büyük Orta Doğu Projesi'nin önemli bir parçası. Aynı şekilde diğer İslam ülkelerinde de bu projenin parçası olan yapılanmalar var. Amerika bir şekilde İslam ülkelerindeki anti-amerikanizmin önünü esmek istiyor. Tayyip Erdoğan Time dergisi tarafından 100 etkin insan arasında seçildi. Sayın başbakanın Amerika gezilerinde yaptığı konuşmalar, aldığı ödüller ve övgüler son derece ilginç geliyor. Ne yaptı da bu övgüleri aldı? Kimse buna cevap veremiyor.

Büyük Orta Doğu Projesi gerçekleştirilmeye çalışılırken biz bunun neresinde duruyoruz. Biz maalesef büyük bir kriz içinde yaşayan bir toplumuz. Sosyal, ekonomik ve etnik bir kriz halindeyiz ve geri çekilen bir toplumuz. Bütün bunlar olurken en önemli görülen hadise, bu ülkeyi yönetenlerin, başta ve büyük makamlarda olanların milli kimlik krizi geçiriyor olmaları. En yüksekte olmak üzere bu kriz toplumun bütün kesimlerinde var.

Bu kriz ciddi bir şekilde psikolojik olarak da artırılıyor. 1980'lerde bütün Amerikan gazeteci, yazar ve entelektüelleri, Rusya'nın çökmekte olduğunu, büyük bir çöküş yaşıyor olduğunu bir anda ağız birliği etmişlercesine yazmaya başladılar. Bu çok büyük bir psikolojik harpti. Halbuki ortada ve görünürde hiç de bir şey yoktu. Öyle ki Gorbaçov başa geldiğinde, "Rusya çöküyor" demişti.

Biz de bu gün böylesi bir psikolojik harp içindeyiz. Bilerek psikolojik operasyonlara tabi tutuluyoruz. Yazılı ve görüntülü basın hep birlikte ülkemizin karamsar bir tablosunu çiziyor. Evet, ülkemiz bir krizden geçiyor. Ama ülkenin her türlü potansiyeli dikkate alındığında karamsar olmaya pek de gerek yok. Ülkemizin içinde bulunduğu krizden ve zor durumdan kurtulmasının yolu, bundan seksen yıl önceki Cumhuriyetin kuruluş felsefesine ve kuruluşun esaslarına dönmektir. Önümüzdeki on yıl Cumhuriyetin en uzun on yılı olacaktır."

Mustafapaşa (Sinassos) 3.Kültür ve Sanat Festivali (21-22 Mayıs 2004)

Afet BAL

Basın ve Halkla İlişkiler Şube Müdürü

Mustafapaşa Belediyesi ve Türkiye Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı TÜRKSEV işbirliği ile düzenlenen **Mustafapaşa-Sinassos 3.Kültür ve Sanat Festivali 21-22 Mayıs 2004** tarihlerinde Mustafapaşa Mahmut Şakir Paşa Medresesinde gerçekleştirildi,

21 Mayıs Cuma günü yapılan açılış töreninin ardından Müze Müdürü Halis Yenipınar Kapadokya ili ilgili bir tanıtım gösterisi sundu. Aynı gün yapılan 1.oturumda oturum başkanları Yaşar Seyman ve Baki Özilhan'ın başkanlığında ODTÜ Mimarlık Fakültesinden Prof.Dr.Suna Güven "Tarih İçinde Doğu ve Batı Kavramları", A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinden Prof.Dr.Belkis Temren "Kültürlerin Kaynaşma Sürecinde Avrupa Birliği Kimliği ve Türkiye", Gazeteci-Yazar Gürbüz Evren "Avrupa-Türkiye İlişkilerinin Tarihi ve Türk Kimliğine Yönelik Ön Yargılar, Eski Devlet Bakanı Diyanet İşleri

Eski Başkanı Lütfi Doğan "Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Medeniyetler Çatışmasına Bir Yanıt mıdır? – Hoşgörü" konulu bildirimlerini sundular. Aynı günün akşamı Mustafapaşa Şükriye İnanç parkının açılışı yapıldı ve Cumhuriyet Meydanında Türk Halk Müziği konseri verildi.

22 Mayıs 2004 Cumartesi günü düzenlenen 2.oturumun başkanlığını Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Prof.Dr.Taciser Onuk ve Prof.Dr.Suna Güven yaptılar. Toplantıda A.Ü.İlahiyat Fakültesinden Prof.Dr.Beyza Bilgin "Avrupa Birliği Yolunda Dini Hayatımız, G.Ü.Sosyal Bilgiler Fakültesinden Prof.Dr.Alemdar Yalçın "Avrupa Birliği Sürecinde Medya ve Medya Etiği" başlıklı bildirimlerini sundular.

Öğleden sonra yapılan 3.oturumda Prof.Dr.Belkis Temren ve Prof.Dr.Alemdar Yalçın'ın oturum başkanlığında Gazeteci-Yazar Zülfikar Doğan "Avrupa Birliği Ekonomik Bir Kurtuluş mu?", Araştırmacı-Yazar Dr.Niyazi Kahveci "Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Değişmeyecek Realiteleri" konulu bildirimlerini sundular.

Kapanış bildirisini Prof.Dr.Zafer İlbars'ın sunduğu Mustafapaşa 3.Kültür ve Sanat Festivali 22 Mayıs akşamı sona erdi.

Bilge Yayın, Tanıtım, Tahlil Eleştiri Dergisi Yayın İlkeleri

Bahar, Yaz, Güz ve Kış olmak üzere yılda dört sayı yayımlanır. Böylece yılda bir cilt oluşturulur. Dergi, üye ve ilgililerine yayım tarihini izleyen 20 gün içinde gönderilir.

Amaç :

- Türkiye, Türk Dünyası ve öteki ülkelerde yapılan bilimlik yayınları tanıtmak, tahlil ve tenkit etmek,
- Okuyucuya, Dünyadaki ve Türk Dünyası'ndaki çalışmalarını izleyebilme imkânı sağlamak,
- Türkiye'nin bilimlik çalışmalarına katkı sağlamak,
- Yazılar bazı istisnalar dışında, Türkçe veya Türk lehçelerinden birinde yayımlanır,

İçerik

- Alanında bir boşluğu dolduracak araştırmaya dayalı özgün makaleler,
- Alanında gelişmesine katkı sağlayacak tanıtım tahlil ve eleştiri yazıları,
- Bilimlik çalışmalara kuramlık ve yöntem açısından katkı sağlayacak çeviri yazıları,
- Alanında gerçekleştirilen derleme ve tarama çalışmaları,
- Bilge'de yayımlanacak yazıların daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olması tercih sebebidir. Ancak bazı istisnai durumlarda yazı ikinci kez yayımlanma durumunda ise bunun belirtilmesi gerekmektedir.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi :

- Yayımlanması için gönderilen yazılar öncelikle yazı işleri tarafından konu, içerik ve yazım kuralları açısından incelenir ve düzenlenir. Gönderilen yazılarda yazarın adı görev yaptığı üniversite veya kurum adresi, telefonu ve e-mail'i belirtilmelidir.
- Yayın Kurulu'nda incelenir ve hakem onayına sunulur.
- Yazarlar, hakemlerin ve yazı kurulunun eleştiri, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate alırlar. Katılmadıkları noktaları gerekçeleri ile birlikte yazı kuruluna sunabilirler.

d) Yayımı kabul edilmeyen yazılar, istek halinde geri verilebilir.

Yazım Dili ile İlgili Genel Kurallar :

a) Bilge'nin dili Türkçedir. Latin harfleriyle Türk lehçelerinden birinde yazılan yazılar mümkün olduğu ölçüde Türkiye Türkçesi'ne aktarılır. Gerekli görüldüğü taktirde uluslararası geçerliliği olan diğer dillerde yazı da kabul edilir.

b) Yazarlar istedikleri kelime ve terimleri kullanmakta serbesttirler. Ancak yeni kelime ve terim kullanıldığı zaman herhangi bir Batı dilindeki karşılığı belirtilmelidir. Ayrıca, T.D.K. İmlâ Kılavuzu'na uyulması bir zorunluluktur.

c) Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlara aittir.

d) Yazarlar istedikleri transkripsiyon sistemini kullanabilirler. Dizgi imkânlarını da gözönünde bulundurarak, Türkiye'de yayın olan transkripsiyon sisteminin kullanılması tavsiye edilir.

e) Yazılar bilgisayarda dizilmeli, disket ve kağıt çıktısı ile gönderilmelidir. **El yazısı ile yazılmış yazılar ile disketsiz yazılar dikkate alınmaz.** Yazımda M.S.Word adlı program kullanılmalıdır. Başlıklar 18 punto bold, metin 10 punto normal, dipnotlar 8 punto olarak Times Tr fontu ile dizilmelidir. Kitap ve dergi adları bold, alıntılar tırnak içinde italik olmalıdır. Transkripsiyon için Times'a dayalı herhangi bir font kullanılabilir.

f) Kitap tahlil, tanıtım ve eleştiri yazılarında eserin son yıllarda basılmış olması şartı aranmaz; edebî eserlerin tanıtım, tahlil ve eleştirilerinde yer verilmez.

g) Tanıtılan eserlerin bibliyografik künyesi tam olarak verilmeli, varsa diğer baskı ve tercüme de belirtilmelidir. Yazar adı başlığın altında sol tarafta altında unvanı, adresi yazılı olmalıdır.

h) Kaynak göstermede dipnot kullanılmalıdır. Cümlelerin sonuna (örnek1) şeklinde yazılmalı künye metin sonunda, yazarı, kitap, dergi ya da makale adı, basım yeri, yılı belirtilerek verilmelidir. Kitap ve dergi isimleri bold, makaleler tırnak içinde olmalıdır.

ı) Yazıların sayfa numarası verilmeli ve yazılar 5-10 sayfayı geçmemelidir. Gönderilen makalelerin başında Türkçe özet, Anahtar kelimeler, Abstract ve Keywords yer almalıdır.

NOTLAR :

Sinop Hapishanesi

Alev Çakmakoğlu Kuru

Silifke Folkloru

İşlenecilik, Dokunacılık, Üst
Halk Oyunları ve Giysileri.

Prof. Dr. Taciser ÖNÜK
Yrd. Doç. Dr. Feriha AKPINARLI
Yrd. Doç. Dr. H. Serpil ORTAÇ
Yrd. Doç. Dr. K. Özlem ALP

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINI

ŞANLIURFA KARAKEÇİLİ KİLİMLERİ

Prof. Dr. Taciser ÖNÜK - Yrd. Doç. Dr. H. Feriha AKPINARLI

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI

